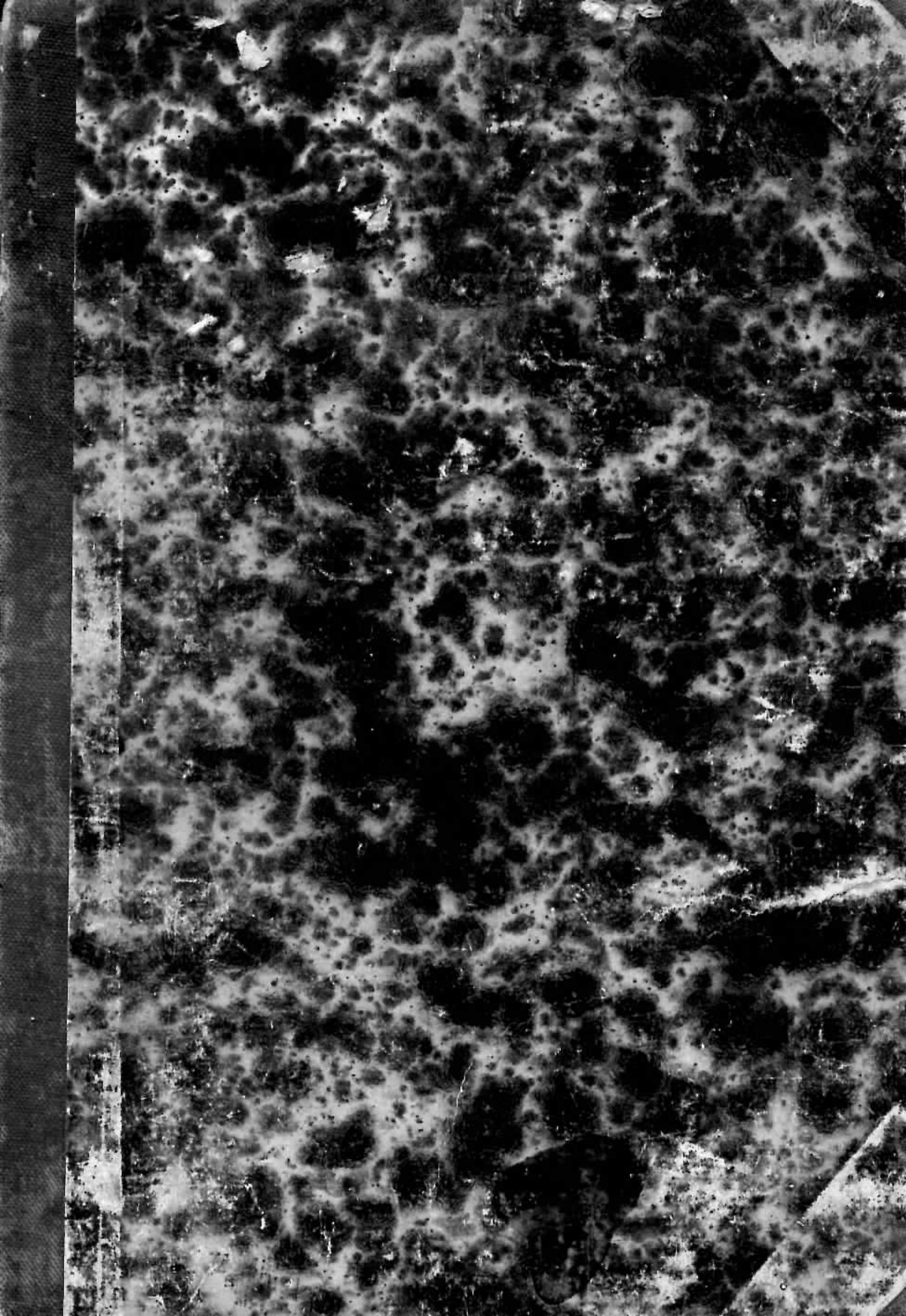

PISCI GRČKI I RIMSKI
S HRVATSKIMI UVODI
ZA ŠKOLU IZDANI UZ NADGLED DR. FR. MAIXNERA.

Q. Horatija Flacca

izabrane pjesme.

Tekst M. Petscheniga.

Uvod napisao

Dr. Franjo Maixner.

Naklada Akademijske knjižare L. Hartmana
(Kugli i Deutsch),
Zagreb, Ilica br. 4.

Q. Horatius Flaccus.

Q. Horatius Flaccus rodio se je 8. decembra god. 65. pr. Is. u Venusiji. Grad taj bijaše na Aufidu (sada Ofanto) blizu briega Vultura (s. Voltore), koji sačinjava medju od Apulije i Lucanije Otac mu bijaše slobodnjak, no dosta imućan. Na imanju otčevu u Venusiji proveo je Horatij svoje djetinstvo. Čini se, da mu je mati već za rana umrla, i da njegovi roditelji nisu imali druge djece, barem Horatij nigdje u svojih pjesmah ni matere ne spominje ni brata kakova ni sestre. Otac, premda nizka staleža, bijaše čovjek razborit i čestit te dade svoga sina veoma brižljivo odgojiti i to najprije u Venusiji a zatim u Rimu. Po običaju ondašnjega vremena zaputi se Horatij, valjda god. 46. ili 45., viših nauka radi u Athene. osobito zato, da se u filozofiji i retorici usavrši. U Athenah je Horatij obćio s mladići iz najuglednijih obitelji rimskih. koji su tada u istu svrhu ondje boravili. Medjutim se razviše u Rimu znameniti dogadjaji. Silovita smrt Caesarova bijaše samo predtečom novih gradjanskih nemira: nastade t. z. mutinski rat, a na skoro i drugi triumvirat. M. Junius Brutus, deseć se god. 43. u Athenah, stade kupiti vojsku proti triumvirom, a medju ostalimi pristane i Horatij pod njegovu zastavu te služaše kao tribunus militum u njegovoj vojsci. S Brutom podje Horatij u Macedoniju i Aziju. Prama koncu god. 42. dodje napokon do odlučne bitke kod Philippâ, koja se nesretno svrši po republikansku stvar. Brutova vojska bi hametom potučena te u bieg natjerana. Jedni izmedju pobiedjenikâ, spasavši si život. ne htjedoše da se iznevjere republikanskoj stvari, kojoj su se bili zavjerili, te se pridružiše Sextu Pompeju, koji je vojevao u Siciliji, dočim drugi, medju njimi i Horatij, prihvatiše amnestiju po Antoniju i Octavianu proglašenu. I tako se povrati Horatij god. 41. u Rim. Grozne bitke kod Philippâ sjeća se Horatij Od. II, 7, gdje kudioci Horatijevi iz 9. st. (relicta non bene parmula) krivo izvode, da se je Horatij kukavno ponio i da je k tomu još i dosta ciničan, što se tim tobože ponosi. Nesretna bitka kod Philippâ bijaše od velika zamašaja na

1

sudbinu Horatijevu. Da je Bruto pobiedio, sva je prilika, da bi Horatij nastavio započetu vojničku službu, te da bi se onda posvetio bio državničkomu zvanju.

Došavši u Rim, nadje sve znatno promienjeno, Otac mu je medjutim bio umro, a imanje njegovo bilo s mnogimi drugimi zaplienjeno prigodom podjeljivanja zemljišta, što je Octavian u korist veterana dao provesti po čitavoj Italiji. Tim bi prinudjen primiti službu pisara kod kvestora (scriba quaestorius), ujedno se dade na pjesničtvo. Prve pjesme, što ih mi poznajemo, bijahu satire i iambi (epode). Svojimi pjesmami svrati na se pozornost rimskoga obćinstva, poimence Vergilija i L. Varija, s kojimi se i do skora sprijatelji. Ovi ga predstaviše god. 39. Maecenatu, a nakon devet mjeseci primi ga ovaj medju svoje pouzdanike. Od ovoga vremena življaše Horatij, osobito odkada se je i s Octavianom upoznao, u najpovoljnijih prilikah. Godine 37. pratio je s Vergilijem, Varijem i sa drugimi izaslanici Maecenata u Brundisij, kamo je Octavian ovoga bio poslao, da izravna neke razmirice, koje su medju njim i Antonijem bile nastale. Valjda god. 34. ili najkasnije početkom god. 33. izdade prvu knjigu satirâ. Godine 33. pokloni mu Maecenat ne baš odveć veliko ali krasno imanje blizu Tibura, Sabinum, koje Horatij u svojih pjesmah često spominje. Godine 30. valjda izdade drugu knjigu satirâ, pa u isto vrieme takodjer epode. Pošto je on izdao satire i epode, završuje se u njegovu životu prva perioda pjesničkog rada njegova. No u ovo zadnje vrieme, što je sav u sreći i blaženstvu bud na svojem dražestnom sabinskom imanju bud u gradu provodio, bavio se je takodjer drugom vršću pjesničtva, lirikom. Godine 24. ili 23. izdade prve tri knjige odâ. Medjutim bješe već i posiedio a zdravlje mu počelo malaksati. Da si oporavi poremećeno zdravlje, podje po savjetu svoga liečnika Antonija Muse u mrzlice praenestinske. Od ovoga je vremena živio malone uviek na svom sabinskom imanju, te je vrlo riedko dolazio u Rim. Godine 20. izdade prvu knjigu listova. Kada je godine 17. ustanovio August, da se obave t. z. ludi saeculares, zapade Horatija častna zadaća, da sastavi u tu svrhu svečanu pjesmu — carmen saeculare. U isto je vrieme pjevao i odâ, te je valjda god. 13. izdao četvrtu knjigu. Zadnji plod njegova pera bijahu tri lista druge knjige, od kojih je treći ad Pisones (ili de arte poetica) po svoj prilici najzadnji. God. 8. pr. Is. umre Maecenat s kojim je Horatij preko 30 godina u uzkom prijateljstvu živio. Smrt je njegovu preživio Horatij samo nekoliko nedjelja. Što je nekada Od. II, 17, 10 rekao:

. . . . . . »Non ego perfidum
dixi sacramentum: ibimus, ibimus,

utcunque praecedes, supremum
carpere iter comites parati,«

izpuni se sbilja Horatij umre 27. novembra god. 8. pr Is. u 57. godini svoga života te bude na Esquilinu pokraj Maecenata zakopan. Horatij bijaše malena stasa, crnomanjast i prilično debeo; u družtvu bijaše dosjetljiv i okretan. Da je bio dosta imućan, posvjedočavaju njegova putovanja, njegove knjižnice, robovi i parasiti, što ih u svojih djelih češće navodi.

1. Satirae; od nekih na temelju rukopisâ i scholiasta, Sermones nazvane, sastavljene su u daktilskih heksametrih. Horatij je u satiri pošao istim putem, koji je Lucilij bio utro, ali ju je dotjerao do najvišega savršenstvâ, koje je ona u rimskoj literaturi u obće postigla. Lucilij je nemilice udarao na izkvarenost i izopačenost svoje dobe, šibao je oštrim bičem ne samo ciele staleže nego takodjer i pojedine ljude, dapače kadkada baš poimence. šala mu bijaše često nepristojna i bezobzirna, a jezik i stih dosta neizgladjen i nesavršen. Horatij nadkriljuje svoga predšastnika doduše ne umom i duhovitošću, nego humorom, finom ironijom i dosjetljivošću u jednu, a ugladjenošću jezika i stiha u drugu ruku, tako da je tu pravorimsku vrst pjesničtva dotjerao do takova savršenstva, kakova niti kod predšastnika ni kod nasljednika nije postigla. Horatijeva satira, premda grizka, ipak je prama Lucilijevoj mnogo finija i pitomija. Sadržaj joj je vrlo raznolik. Nije u svih glavna jezgra ona specifično kritična tendencija, koja je inače baš svojstvena satiri, nego nam u nekih prikazuje pjesnik izkustva ili crtice iz svojega života, načela ili nazore svoje o važnijih pitanjih, koja se njega samoga tiču, ili predmete obćenite naravi ali dakako tako, da uzput udara bud na protivnike same bud na protivna mnienja te ih izvrgava smiehu i ruglu. Tako se Sat. I, 4, i II, 1 razlaže značaj njegove satire, I, 10 odnošaj njegove satire prama Lucilijevoj, II, 6 prikazuje pjesnik svoj odnošaj prama Maecenatu i blaženstvo mirnoga seoskoga života, I, 6 sreću neovisnosti, a II, 2 hvalu zadovoljstva. No ipak navaljuje većinom na slabosti, mane, pogrješke i ludosti ljudske bud u obće bud tadanjega vremena te ih smiešnimi čini. Tako je predmetom Sat. I, 1 vječno nezadovoljstvo ljudî svojom sudbinom, I, 2 skrajnosti u strastih ljudskih, I, 9 prezirno nametavanje i dosadjivanje mnogih ljudi socijalno višim i otmenijim ljudem, II, 3 pretjeranosti u stoičkoj filozofiji, II, 8 plebejsko hvalisanje bogatoga parvenua. Zločin i opačinu odkl nja Horatij iz svoje satire sasviem i to s punim pravom, jer oružje, kojim treba da se satira služi, humor, šala i dosjetka, preslabo je, da se njim zločinstvo i opačina proganja. I polje je politike izbjegavao Horatij. Njegova je dakle satira, koliko je

inače raznolika sadržajem, omedjena ipak na družtveni a donekle i na literarni život.

Ako se satira Horatijeva već raznolikošću predmeta doimlje svakoga čitatelja, komu se mili šala, humor i ironija to nam pisac čitanje još više zasladjuje načinom, kako rješava svoj zadatak. Sada razlaže predmet neprekidnom razpravom, sada u slici pripoviesti, sad opet u slici dialoga te ga dramatskom živošću razpreda (u tom se odlikuju osobito satire druge knjige); čas oprovrgava tudje nazore, čas opet razvija svoje, a to sve jasno i s nekim osobitim mirom, veselim humorom i finim rugom, koji se bitno razlikuje koliko od bezobzirne oštrine Lucilijeve toliko od stroge stoičke ozbiljnosti Aula Persija i rek bi patetičnoga gnjeva Decima Junija Juvenala. Horatij poznajući narav satire, koju sâm sgodno prispodablja običnomu razgovoru (sermones ih češće zove), prost je od svake pedantične ukočenosti, pače poput prave causerie niti ne razpravlja sistematično ili po kakovoj strogo provedenoj dispoziciji, nego s lagodnim nekim nehajstvom, koje, ako i stranputicami, ipak dolazi do žudjenoga cilja Sve to čini, te se Horatijeve satire ugodno doimlju čitatelja ter su se ne samo kod Rimljana nego takodjer i poslije u svako vrieme i u svih naroda rado čitale, i to tim više, što se u njih većim dielom crtaju takove prilike, kakove se u svako vrieme svagdje više manje nalaze.

Po P. Josipu Šafaříku preveo je Luka Bunić četiri satire Horatijeve na hrvatski. Sat. I, 1 preveo je J. P(erišić) na hrvat. u programu dubrov. gimn. 1876., Sat. I, 5 i 8 Tomo Brajković u programu gimn. kotorske 1884., Sat. I. 9 M. Šrepel u Viencu 1887.

2. Epode; one su sadržajem donekle srodne satiram, metrom pak odam, ima ih 17. Horatij sam nazivlje te pjesme iambi. Ime epodi nadjenuše im gramatici po metru. Jer ἐπῳδός scil. στίχος znamenuje u dvostihju (osim elegijskoga) drugi kraći stih, zatim i cielo takovo dvostihje, što no sastoji od dužega i kraćega stiha, osobito pak spojitbu jambijskoga trimetra s jambijskim dimetrom (Ep. I—X). Sa satirami imaju epode zajednički agresivni karakter, ali se ipak razlikuju od njih ne samo kraćim obsegom nego takodjer i tim, što se u satirah kritizuju obćeniti odnošaji, dočim su epode naperene više na pojedine osobe. U ostalom epode Horatijeve nemaju izrazita značaja, jer se neke (i to poznije) približavaju sadržajem sasviem odam (n. p. Ep. IX odgovara po sadržaju posve Odi I, 37; tako imaju i Epod. VII, XIII, XVI karakter odâ), dočim ima i odâ, koje bi se bud radi sadržaja (n p. Od. III, 15) bud rad metarskog oblika (Od. I, 4, 7, 28, II, 18, IV, 7) mogle pribrajati epodam. Epode je uveo Horatij u rimsku literaturu, no povodi se za Archilochom. O svom odnošaju prama Archilochu govori Horatij sam Epod. I, 19, 23—25. Horatij je sačuvao svoju samostalnost i izborom gradiva i provedbom, a nasljedovao je svoj grčki uzor u oštrini, tendenciji i obćenitom karakteru i duhu ove pjesničke vrsti, pa donekle i u αἰσχρολογία, koja je svojstvena epodi u obće, a napose baš Archilochovoj.

Epode 7, i 16 preveo je na srpski Jovan Hadžić (djela, knjiga II. Karlovci 1858).

3. Satiram su srodni takodjer listovi, Epistolae. Ima dvie knjige, prva ima 20 listova te je izdana godine 20. ili 19., druga pak ima tri lista, te su zadnji spisi Horatijevi. Kao što satire tako su takodjer i listovi poučni; no dočim satire više indirektno poučavaju stavljajući na ruglo mane, pogrješke i ludosti čovječjega života i obarajući ono, što se protivi etičnomu idealu, poučavaju listovi positivno i direktno. Satire su više manje obćenite naravi, listovi su pak udešeni ipak u prvom redu prama onim osobam, kojim su upravljeni, i prama specijalnim povodom, zašto su pisani. Nekoji listovi imaju sasviem izrazit značaj listovni te se ne uzdižu nad osobne prilike. Tako I, 8 piše prijatelju Celsu o svom zdravlju, I, 9 preporučuje Septimija Tiberiju Neronu, I, 4 jest odgovor na list pjesnika Tibulla i dr. No ponajviše su listovi takovi, da osim naslova i nagovora nema gotovo ništa u njih, što bi nas sjećalo na kakav list. Tuj se razpravljaju umnim, duhovitim načinom pitanja o raznih prilikah života, osobito pak literarni i estetski predmeti kao plod duga motrenja, ozbiljna učenja i bogata izkustva. I upravo tim se razlikuju od običnih listova.

Pouka, kojom nas nudjaju listovi, dakako nije sustavno ili strogo znanstveno provedena — jer nisu znanstvene razprave, nego poučni listovi — ali načinom jasnim i lako shvatljivim. Kadkada se razpravlja predmet sam direktno, kadkada se pak oprovrgavaju protivni nazori finom ironijom ili grizkim humorom, i u tom se podudaraju listovi donekle sa satirami.

Izmedju listova prve knjige osobito su zanimljivi oni, u kojih pjesnik razlaže svoj odnošaj prama Maecenatu: I, 1, 7, 19; ali sve listove prve knjige nadvisuju kud i kamo listovi druge knjige. U njih razpravlja pjesnik važna literarna i estetska pitanja. U prvom naime razlaže svoje literarno stanovište, po kojem valja nastojati dostići grčke uzore osobito savršenim oblikom, a ne povoditi se za starorimskimi pjesnici, koji su i sadržajem i vanjskim oblikom svojih pjesama vrlo nesavršeni te su se preživjeli; u drugom izpravlja krive estetske nazore o pjesničtvu svoga vremena, proti kojim se pravomu pjesniku valja boriti. Najobširniji pak i sadržajem najzanimljiviji i s toga vrlo važan jest treći list ad Pisones.

U tom listu ne razvija pjesnik doduše niti podpuno niti strogo sustavno, ali vrlo duhovito, sa samostalnim sudom i sa podpunim znanjem što obćenita pravila valjana za sve vrsti pjesničtva, što specijalna nuždna za dramatsku poeziju, te daje napokon krasne i za svako vrieme valjane naputke pjesnikom samim, iztičući osobito, da za onoga, koji hoće da bude pravim pjesnikom, ne dostaje pjesnička mašta, nego treba da bude znanstveno naobražen naročito u filozofiji i da poznaje grčku književnost. Zbog sadržaja navode već stari pisci (prvi Quint. inst. or. VIII, 2, 60) taj list pod naslovom liber de arte poetica, te prema tomu dolaze u rukopisih naslovi de arte poetica ili epistola ad Pisones ili de arte poetica ad Pisones.

Spis de arte poetica preveden je na hrvatski od Perišića u izvješću gimnazije dubrovačke od 1874; neki su ulomci prevedeni u Viencu 1879., srbski prievod ima od Jov. Hadžića u heksametrih i narodnih desetercih; isti je preveo takodjer Epist. I, 10 (djela Jov. Hadžića, knjiga II., Karlovci 1858).

4. Medju satirami i listovi napisane su ode, i to tako, da su prve tri knjige izdane valjda god. 23., a četvrta poslije prve knjige listova godine 12. Horatij sam i rukopisi navode ode pod naslovom carmina. U odah se povodi Horatij za Grci, ali ga ide velika zasluga za to, što se nije poput ostalih pjesnika istoga doba povodio za alexandrijskimi pjesnici; on je eolsku meliku presadio u rimsku literaturu, pa to i sam priznaje Od. III, 30, 3 »princeps Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos.« Pokušao je doduše već prije Catull to isto, ali su to ipak ostali samo pokusi dosta neznatni. Od grčkih lirika spominje Horatij sam kao svoje uzore, za kojimi se povodio, Alkaia, Anakreonta, Sapphu, Pindara i dr. No uza sve to sačuvao je samostalnost toliko, što ne oponaša robski svojih uzora, nego se prilagodjuje većinom rimskim nazorom i potrebam, uzimajući primjere iz narodnoga života i iz rimske poviesti. Horatijeva je lirika u najširem smislu rieči prigodna t. j. kod većine pjesama treba povod tražiti u dogadjajih bud političnoga bud privatnoga života. Horatijeve lirske pjesme nisu sve ode u onom smislu, u kojem novija poetika tu rieč shvaća, dapače najmanji dio spada sadržajem i provedbom svojom medju prave ode, nego pripadaju raznim lirskim vrstim, najviše pak pjesmam u užem smislu. No karakteristična je oznaka svih njegovih pjesama, da su pune razmatranja i refleksija. Visok uzlet fantazije i žestinu silnih strasti i osjećaja zalud ćeš tražiti u njega, ali usrdnost i toplina čuvstva ne manjka nigdje, premda se kod većine njegovih pjesama vidi, da su više plod marljivosti i nauke, nego li čeda bujne i žive mašte ili preobilnoga

čuvstva. On sam Od. IV, 2, 31 sl. priznaje o sebi: »operosa carmina fingo«. Najbolje su uspjele one pjesme, u kojih se s nekom lagodnošću slika mirno, bezbrižno, umjereno uživanje života, kojemu ne smetaju ni nutarnje strasti ni vanjske neugodnosti i neprilike osobito ako ga možeš u divnoj dražestnoj prirodi provoditi i u družtvu milih prijatelja; u takovih se pjesmah upravo zrcali pravi karakter njegove naravi. Amo spadaju n. p. I, 4, 7, 22, 37, II. 2, 3, 7, 9, 10, 14, III, 13, 21 i dr. Slabije su uspjele one, u kojih je već sbog uzvišenoga predmeta trebalo, da se više uznese, ili koje su baš neposrednim dojmom vanjskoga kakova povoda proizašle; ove u sebi manje skladne a obsegom razvučene (n. p. III, 1—6) ne doimlju se čitatelja onako ugodno kano one sitnije pjesme. Ali se svimi proteže pravo obilje liepih i većinom markantno izraženih misli, koje im podaju osobit čar i vriednost za sva vremena. K tomu pomisli na raznolikost metara od Horatija baš umjetnički provedenih, na eleganciju dikcije i izpravnost jezika, koja, ako i nije podpuna i skroz savršena, kako neki mišljahu, a ono ipak nadmašuje gotovo sve ostale pjesnike istoga doba: pa se ne ćeš čuditi što su ode njegove postale uzor-pjesmami, za kojimi su se njegovi nasljednici puno povodili, ali ih nisu dostigli, i što su u velike stekle odobravanje i pohvalu kompetentnih sudaca. Sr. Quint X, 1, 96 „Lyricorum Horatius fere solus legi dignus; nam et insurgit aliquando et plenus est iucunditatis et gratiae et variis figuris et verbis felicissime audax".

Na hrvatski je preveo Horatijeve ode Dubrovčanin Juraj Higja: Quinta Horacia Flaka piesni liričke, izdao ih dr Ant Rocči u Dubrovniku 1849. Od. I, 3 preveo je T. Maretić u Viencu 1875, II, 13 isti u Viencu 1878, I, 4 M. Šrepel u Viencu 1882.

Srbski prievod ima od Stevana Lazića (izdala Matica srbska u Budimu 1862.). — Lukijan Mušički preveo je I, 8 i 22, lib. IV, 7 (u »Stihotvorenija« Luk. Mušickoga, N. Sad 1844). Jovan Hadžić preveo Od. I. 4, 23, 24, 26, 31, II, 3, 11, 17, 18, 19, 20, III, 2, 3, 4, IV, 1, 2, 3, 4, 7, 8 (u »djela Jov. Hadžića« knj. II. Karlovci 1858.), Pavle Berić, Od. I, 12 (u »srbskih novinah« od god. 1817. i 1818.). Jovan Popović Od. II, 2, 3, 7, 11, 13, 15, III, 1 (u »Javorju« Jov. St Popovića. N Sad 1854.), Vaso Subotić Od. II, 17, IV, 2, 4, I. 34 (u Ljetopisu Mat. srb. god. 1840.).

U pjesmah se Horatijevih zrcali kao što riedko u kojega drugoga pjesnika narav i cielo biće pjesnikovo. U Horatija je pretežno um razvijen, koji se najviše podaje refleksijam Njegovi nazori o životu i načela, kako ih često u svojih pjesmah razvija, nisu baš uzeta iz kojega od tadanjih filozofijskih sustava, premda se sam zove Epikurovcem, nego su više izljev

zdrave pameti ljudske, bogata izkustva i razborita promatranja života čovječanskoga i mnogobrojnih njegovih prilika. Njegovoj skladno udešenoj naravi glavni je cilj mir i zadovoljstvo duše; a to se postizava umjerenim uživanjem zemaljskih slasti, sve to većim usavršivanjem duševnih sposobnosti i nutarnjim promatranjem samoga sebe. Njegovi se filozofijski nazori približavaju za mladih godina više epikureizmu, za starijih pak stoicizmu. Prama tim svojim načelom bijaše Horatij i u životu svom druževan i prijazan, te je naprama drugim znao sačuvati samostalnost mišljenja i to ne samo prama nižim od sebe, nego takodjer prama višim prama Maecenatu i Augustu ondje, gdje se njegovi nazori nisu slagali s njihovimi.

Obiljem krasnih misli, bogatstvom izkustva, tolerancijom tudjih nazora, ugodnim humorom, što se gotovo iz svih njegovih pjesama više ili manje odsieva, napokon krasotom i elegancijom jezika i stiha spada Horatij pored mnogih nedostataka, od kojih njegove pjesme nisu nipošto sasviem proste, medju one pjesnike, koji imaju trajnu vriednost za sva vremena. S toga su se djela njegova već rano čitala u učionah te našla tumača i izdavatelja. Iz staroga su vieka sačuvana scholia Pomponija Porphyriona (oko 200 posl. Is). Ime Acrona nosi sbirka scholia, koja je nastala tekar u sedmom stoljeću.

CARMINUM

LIBER PRIMUS.

I.

Hoc carmine, quod a. 24 vel 23 scriptum est, Horatius tres priores carminum libros Maecenati dedicavit.

Maecenas atavis edite regibus,
o et praesidium et dulce decus meum:
sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat, metaque fervidis

evitata rotis palmaque nobilis
terrarum dominos evehit ad deos;
hunc, si mobilium turba Quiritium
certat tergeminis tollere honoribus;

illum, si proprio condidit horreo,
quidquid de Libycis verritur areis.
gaudentem patrios findere sarculo
agros Attalicis condicionibus

numquam demoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
luctantem Icariis fluctibus Africum
mercator metuens otium et oppidi

laudat rura sui: mox reficit rates
quassas, indocilis pauperiem pati.
est qui nec veteris pocula Massici
nec partem solido demere de die

spernit, nunc viridi membra sub arbuto
stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
multos castra iuvant et lituo tubae
permixtus sonitus bellaque matribus

detestata. manet sub Iove frigido
venator tenerae coniugis inmemor,
seu visa est catulis cerva fidelibus,
seu rupit teretes Marsus aper plagas.

me doctarum hederae praemia frontium
dis miscent superis, me gelidum nemus
Nympharumque leves cum Satyris chori
secernunt populo, si neque tibias

Euterpe cohibet nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
quodsi me lyricis vatibus inseres,
sublimi feriam sidera vertice.

II.

Cum C. Iulio Caesare occiso multa portenta visa, Tiberis etiam ripas supergressus urbi exitium minatus esset, humanae vires ad avertendas tam multas et varias clades iam non sufficere videbantur. Itaque poëta deorum auxilium implorans optat, ut Mercurius Octaviani forma suscepta orbem Romanum caedibus et sanguine civium pollutum expiet. — Carmen scriptum esse videtur a. 28, quo Octavianus princeps senatus (v. 50) appellatus est.

Iam satis terris nivis atque dirae
grandinis misit pater et rubente
dextera sacras iaculatus arces
terruit urbem,

terruit gentes, grave ne rediret
saeculum Pyrrhae nova monstra questae,
omne cum Proteus pecus egit altos
visere montes,

piscium et summa genus haesit ulmo,
nota quae sedes fuerat columbis,
et superiecto pavidae natarunt
aequore dammae.

vidimus flavum Tiberim retortis
litore Etrusco violenter undis
ire deiectum monumenta regis
templaque Vestae,

Iliae dum se nimium querenti
iactat ultorem, vagus et sinistra
labitur ripa Iove non probante u-
xorius amnis.

audiet cives acuisse ferrum,
quo graves Persae melius perirent,
audiet pugnas vitio parentum
rara iuventus.

quem vocet divum populus ruentis
imperi rebus? prece qua fatigent
virgines sanctae minus audientem
carmina Vestam?

cui dabit partes scelus expiandi
Iuppiter? tandem venias, precamur,
nube candentes umeros amictus,
augur Apollo;

sive tu mavis, Erycina ridens,
quam Iocus circum volat et Cupido;
sive neglectum genus et nepotes
respicis, auctor,

heu nimis longo satiate ludo,
quem iuvat clamor galeaeque leves,
acer et Mauri peditis cruentum
voltus in hostem;

sive mutata iuvenem figura
ales in terris imitaris, almae
filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor,

serus in caelum redeas diuque
laetus intersis populo Quirini,
neve te nostris vitiis iniquum
ocior aura

tollat. hic magnos potius triumphos,
hic ames dici pater atque princeps,
neu sinas Medos equitare inultos
te duce, Caesar.

III.

Navem, qua Vergilius Athenas profecturus erat, alloquens poëta audaciam hominum castigat, qui non solum pericula maris intrepidi sustineant (v. 1—24), sed etiam in omne nefas ruant atque ultro deorum iram et ultionem in se convertant (v. 25—40). — Quo tempore carmen scriptum sit, pro certo definiri nequit.

Sic te diva potens Cypri,
sic fratres Helenae, lucida sidera,
ventorumque regat pater
obstrictis aliis praeter Iapyga,

navis, quae tibi creditum
debes Vergilium, finibus Atticis
reddas incolumem precor,
et serves animae dimidium meae.

illi robur et aes triplex
circa pectus erat, qui fragilem truci
conmisit pelago ratem
primus, nec timuit praecipitem Africum

decertantem Aquilonibus,
nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti,
quo non arbiter Hadriae
maior, tollere seu ponere volt freta.

quem mortis timuit gradum,
qui siccis oculis monstra natantia,
qui vidit mare turbidum et
infames scopulos Acroceraunia?

nequiquam deus abscidit
prudens Oceano dissociabili
terras, si tamen inpiae
non tangenda rates transiliunt vada.

audax omnia perpeti
gens humana ruit per vetitum nefas:
audax Iapeti genus
ignem fraude mala gentibus intulit.

post ignem aetheria domo
subductum macies et nova febrium
terris incubuit cohors,
semotique prius tarda necessitas

leti corripuit gradum.
expertus vacuum Daedalus aëra
pennis non homini datis;
perrupit Acheronta Herculeus labor.

nil mortalibus ardui est:
caelum ipsum petimus stultitia, neque
per nostrum patimur scelus
iracunda Iovem ponere fulmina.

VI.

Negat Horatius carmine lyrico se rebus gestis Agrippae satisfacere posse, quae melius a Vario, poëta epico, celebrentur: se enim nisi ad cantandos amores non esse idoneum. — Carmen scriptum esse videtur a. 29.

Scriberis Vario fortis et hostium
victor Maeonii carminis alite,
quam rem cumque ferox navibus aut equis
miles te duce gesserit.

nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem
Pelidae stomachum cedere nescii,
nec cursus duplicis per mare Ulixei,
nec saevam Pelopis domum

conamur, tenues grandia, dum pudor
inbellisque lyrae Musa potens vetat
laudes egregii Caesaris et tuas
culpa deterere ingeni.

quis Martem tunica tectum adamantina
digne scripserit aut pulvere Troico
nigrum Merionen aut ope Palladis
Tydiden superis parem?

nos convivia, nos proelia virginum
sectis in iuvenes unguibus acrium
cantamus, vacui, sive quid urimur,
non praeter solitum leves.

VII.

Asiae atque Graeciae urbibus claris et locis amoenis Tibur suum se praeponere dicit Horatius. Deinde Plancum ad laetiorem vitam hortatur. Sive enim in castris versetur sive in villa Tiburtina commoretur, facile posse eum curas vino pellere, ut Teucer fecerit patria expulsus. — Compositum est carmen post a. 32, quo Plancus ab Antonio ad Octavianum defecerat.

Laudabunt alii claram Rhodon aut Mytilenen,
aut Epheson bimarisve Corinthi
moenia, vel Baccho Thebas vel Apolline Delphos
insignes, aut Thessala Tempe;

sunt quibus unum opus est intactae Palladis urbem
carmine perpetuo celebrare et
undique decerptam fronti praeponere olivam;
plurimus in Iunonis honorem

aptum dicet equis Argos ditesque Mycenas:
me nec tam patiens Lacedaemon
nec tam Larisae percussit campus opimae,
quam domus Albuneae resonantis

et praeceps Anio ac Tiburni lucus et uda
mobilibus pomaria rivis.
albus ut obscuro deterget nubila caelo
saepe Notus neque parturit imbres

perpetuo, sic tu sapiens finire memento
tristitiam vitaeque labores
molli, Plance, mero, seu te fulgentia signis
castra tenent seu densa tenebit

Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
cum fugeret, tamen uda Lyaeo
tempora populea fertur vinxisse corona,
sic tristes adfatus amicos:

'quo nos cumque feret melior fortuna parente,
ibimus, o socii comitesque!
nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro:
certus enim promisit Apollo

ambiguam tellure nova Salamina futuram.
o fortes peioraque passi
mecum saepe viri, nunc vino pellite curas:
cras ingens iterabimus aequor'.

VIII.

Sybaris adulescentis mollitiem leviter tangit, in quam subito inciderit Lydiae amore percussus.

Lydia, dic, per omnes
te deos oro, Sybarin cur properes amando
perdere, cur apricum
oderit campum, patiens pulveris atque solis.

cur neque militares
inter aequales equitat, Gallica nec lupatis
temperat ora frenis?
cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum

sanguine viperino
cautius vitat neque iam livida gestat armis
bracchia, saepe disco,
saepe trans finem iaculo nobilis expedito?

quid latet, ut marinae
filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae
funera, ne virilis
cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

IX.

Hiemis tempore, dum gelu omnia torpent, Thaliarchum invitat, ut vino et hilaritati benignius indulgeat: fruendum enim esse bonis praesentibus, futura dis permittenda. — Carmen non multo post bellum Philippense compositum esse imitatio Alcaei (str. 1—2) demonstrat et epodi 13 argumentum plane simile.

Vides ut alta stet nive candidum
Soracte nec iam sustineant onus
silvae laborantes geluque
flumina constiterint acuto.

dissolve frigus ligna super foco
large reponens atque benignius
deprome quadrimum Sabina,
o Thaliarche, merum diota.

permitte divis cetera: qui simul
stravere ventos aequore fervido
deproeliantes, nec cupressi
nec veteres agitantur orni.

quid sit futurum cras fuge quaerere, et
quem fors dierum cumque dabit, lucro
adpone, nec dulces amores
sperne puer neque tu choreas,

donec virenti canities abest
morosa. nunc et campus et areae
lenesque sub noctem susurri
conposita repetantur hora:

nunc et latentis proditor intimo
gratus puellae risus ab angulo
pignusque dereptum lacertis
aut digito male pertinaci.

X.

Hymnus est in Mercurium, quo poëta Alcaeum est imitatus. — Carmen inter antiquissima Horatii lyrica numerandum videtur.

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
qui feros cultus hominum recentum
voce formasti catus et decorae
more palaestrae:

te canam, magni Iovis et deorum
nuntium curvaeque lyrae parentem,
callidum, quidquid placuit, iocoso
condere furto.

te, boves olim nisi reddidisses
per dolum amotas, puerum minaci
voce dum terret, viduus pharetra
risit Apollo.

quin et Atridas duce te superbos
Ilio dives Priamus relicto
Thessalosque ignes et iniqua Troiae
castra fefellit.

tu pias laetis animas reponis
sedibus virgaque levem coherces
aurea turbam, superis deorum
gratus et imis.

XI.

Leuconoën alloquitur, quae de vita sua sollicita mathematicos consuluerat. Suadet autem, ut omissa cura unumquemque diem laete transigat.

Tu ne quaesieris (scire nefas) quem mihi, quem tibi
finem di dederint, Leuconoë, nec Babylonios
temptaris numeros. ut melius, quidquid erit, pati!
seu plures hiemes seu tribuit Iuppiter ultimam,

quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum: sapias, vina liques et spatio brevi
spem longam reseces. dum loquimur, fugerit invida
aetas: carpe diem, quam minimum credula postero.

XII.

Hoc carmen, cuius exordium de Pindari Olymp. II, 1 sumptum est, laudes continet deorum et Romanorum virtute insignium: ut autem Iuppiter imperium teneat caeli, ita Octavianum dignum esse qui in terra dominetur. — Cum veri simile sit Marcelli nomine (v. 46) significari filium Octaviae Augusti sororis, qui a. 25 Iulia Augusti filia in matrimonium ducta ad spem imperii ascitus iam a. 23 immatura morte obiit, carmen a. 25 vel 24 scriptum esse videtur.

Quem virum aut heroa lyra vel acri
tibia sumis celebrare, Clio,
quem deum? cuius recinet iocosa
nomen imago

aut in umbrosis Heliconis oris
aut super Pindo gelidove in Haemo?
unde vocalem temere insecutae
Orphea silvae,

arte materna rapidos morantem
fluminum lapsus celeresque ventos,
blandum et auritas fidibus canoris
ducere quercus.

quid prius dicam solitis parentis
laudibus? qui res hominum ac deorum,
qui mare ac terras variisque mundum
temperat horis:

unde nil maius generatur ipso,
nec viget quicquam simile aut secundum.
proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.

proeliis audax, neque te silebo,
Liber, et saevis inimica virgo
beluis, nec te, metuende certa
Phoebe sagitta.

dicam et Alciden puerosque Ledae,
hunc equis, illum superare pugnis
nobilem: quorum simul alba nautis
stella refulsit,

defluit saxis agitatus umor,
concidunt venti fugiuntque nubes,
et minax, quod sic voluere, ponto
unda recumbit.

Romulum post hos prius, an quietum
Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis
nobile letum.

Regulum et Scauros animaeque magnae
prodigum Paulum superante Poeno
gratus insigni referam Camena
Fabriciumque.

hunc et incomptis Curium capillis
utilem bello tulit et Camillum
saeva paupertas et avitus apto
cum lare fundus.

crescit occulto velut arbor aevo
fama Marcelli; micat inter omnes
Iulium sidus, velut inter ignes
luna minores.

gentis humanae pater atque custos,
orte Saturno: tibi cura magni
Caesaris fatis data, tu secundo
Caesare regnes.

ille seu Parthos Latio inminentes
egerit iusto domitos triumpho
sive subiectos Orientis orae
Seras et Indos,

te minor laetum reget aequus orbem:
tu gravi curru quaties Olympum,
tu parum castis inimica mittes
fulmina lucis.

XIV.

Rem publicam bellis civilibus concussam magnisque periculis undique circumventam poëta sub imagine navis proponit, quae ventis undisque vehementissime vexata iam iamque naufragium passura esse videatur. Imitatus est autem Alcaeum in descriptione navis tempestatibus laborantis. — Carmen compositum esse videtur a. 32, quo tempore bellum Actiacum imminebat.

O navis, referent in mare te novi
fluctus. o quid agis? fortiter occupa
portum! nonne vides ut
nudum remigio latus

et malus celeri saucius Africo
antemnaeque gemant ac sine funibus
vix durare carinae
possint imperiosius

aequor? non tibi sunt integra lintea,
non di, quos iterum pressa voces malo.
quamvis Pontica pinus,
silvae filia nobilis,

iactes et genus et nomen inutile,
nil pictis timidus navita puppibus
fidit. tu, nisi ventis
debes ludibrium, cave.

nuper sollicitum quae mihi taedium,
nunc desiderium curaque non levis,
interfusa nitentes
vites aequora Cycladas.

XV.

Ut quondam Bacchylides, poëta lyricus Graecus (circa a. 470), Cassandram fecerat vaticinantem fata belli Troiani, ita Horatius hoc carmine, quod inter antiquissima ponendum est, inducit Nereum Paridis et Troianorum interitum praenuntiantem.

Pastor cum traheret per freta navibus
Idaeis Helenen perfidus hospitam,
ingrato celeres obruit otio
ventos ut caneret fera

Nereus fata: 'mala ducis avi domum,
quam multo repetet Graecia milite,
coniurata tuas rumpere nuptias
et regnum Priami vetus.

eheu, quantus equis, quantus adest viris
sudor! quanta moves funera Dardanae
genti! iam galeam Pallas et aegida
currusque et rabiem parat.

nequiquam Veneris praesidio ferox
pectes caesariem grataque feminis
inbelli cithara carmina divides,
nequiquam thalamo graves

hastas et calami spicula Cnosii
vitabis strepitumque et celerem sequi
Aiacem: tamen, heu, serus adulteros
crines pulvere conlines.

non Laërtiaden, exitium tuae
gentis, non Pylium Nestora respicis?
urguent inpavidi te Salaminius
Teucer, te Sthenelus sciens

pugnae, sive opus est imperitare equis,
non auriga piger. Merionen quoque
nosces. ecce furit te reperire atrox
Tydides, melior patre:

quem tu, cervus uti vallis in altera
visum parte lupum graminis inmemor,
sublimi fugies mollis anhelitu,
non hoc pollicitus tuae.

iracunda diem proferet Ilio
matronisque Phrygum classis Achillei:
post certas hiemes uret Achaicus
ignis Iliacas domos'.

XVI.

Hoc carmine Horatius ab amica veniam petit et excusationem, quod eam contumeliosis iambis lacesserit: fervore iuvenili id factum esse dicit et ira instigante, quae quam sit perniciosa exemplis demonstrat.

O matre pulchra filia pulchrior,
quem criminosis cumque voles modum
pones iambis, sive flamma
sive mari libet Hadriano.

non Dindymene, non adytis quatit
mentem sacerdotum incola Pythius,
non Liber aeque, non acuta
si geminant Corybantes aera,

tristes ut irae, quas neque Noricus
deterret ensis nec mare naufragum
nec saevus ignis nec tremendo
Iuppiter ipse ruens tumultu.

fertur Prometheus, addere principi
limo coactus particulam undique
desectam, et insani leonis
vim stomacho adposuisse nostro.

irae Thyesten exitio gravi
stravere et altis urbibus ultimae
stetere causae, cur perirent
funditus inprimeretque muris

hostile aratrum exercitus insolens.
conpesce mentem! me quoque pectoris
temptavit in dulci iuventa
fervor et in celeres iambos

misit furentem: nunc ego mitibus
mutare quaero tristia, dum mihi
fias recantatis amica
obprobriis animumque reddas.

XVII.

Tyndaridem amicam in villam suam invitat Horatius, ut ab omni rixarum simultatumque metu amota ruris amoenitate secum laetetur. — Carmen post a. 33 compositum est.

Velox amoenum saepe Lucretilem
mutat Lycaeo Faunus et igneam
defendit aestatem capellis
usque meis pluviosque ventos.

inpune tutum per nemus arbutos
quaerunt latentes et thyma deviae
olentis uxores mariti,
nec virides metuunt colubras

nec Martiales Haediliae lupos,
utcumque dulci, Tyndari, fistula
valles et Usticae cubantis
levia personuere saxa.

di me tuentur, dis pietas mea
et Musa cordi est. hic tibi copia
manabit ad plenum benigno
ruris honorum opulenta cornu.

hic in reducta valle Caniculae
vitabis aestus et fide Teia
dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen.

hic innocentis pocula Lesbii
duces sub umbra, nec Semeleius
cum Marte confundet Thyoneus
proelia, nec metues protervum

suspecta Cyrum, ne male dispari
incontinentes iniciat manus
et scindat haerentem coronam
crinibus inmeritamque vestem.

XVIII.

Varo suadet ut vites serat: vino enim, si modice bibatur, sollicitudines optime pelli, immodice autem sumptum homines ad cupiditates varias incitare. Primo versu expressum est Alcaei fragm. 44 Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω. — Carmen in antiquissimis numerandum est.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem
circa mite solum Tiburis et moenia Catili:
siccis omnia nam dura deus proposuit, neque
mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?
quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?
ac ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero

debellata, monet Sithoniis non levis Euhius,
cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
discernunt avidi. non ego te, candide Bassareu,
invitum quatiam, nec variis obsita frondibus

sub divum rapiam. saeva tene cum Berecyntio
cornu tympana, quae subsequitur caecus amor sui,
et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

XIX.

Amorem sibi redintegrari significat Veneris impulsu, ita ut necesse sit sacrificiis placari deam, ne vehementius in se irruat. — Ex versu 4 conicias carmen circa a. 33 scriptum esse.

Mater saeva Cupidinum
    Thebanaeque iubet me Semelae puer
et lasciva Licentia
    finitis animum reddere amoribus.

urit me Glycerae nitor
    splendentis Pario marmore purius,
urit grata protervitas
    et voltus nimium lubricus aspici.

in me tota ruens Venus
    Cyprum deseruit, nec patitur Scythas
et versis animosum equis
    Parthum dicere nec quae nihil adtinent.

hic vivum mihi caespitem, hic
    verbenas, pueri, ponite turaque
bimi cum patera meri:
    mactata veniet lenior hostia.

XX.

Maecenatem ad cenam invitat, promittens se ei vinum Sabinum vile exhibiturum, quod eo tempore in amphoram Graecam miserit, quo Maecenas valetudine restituta plausibus a populo in theatro esset exceptus. — Scriptum est hoc carmen intra a. 29—26.

Vile potabis modicis Sabinum
cantharis, Graeca quod ego ipse testa
conditum levi, datus in theatro
    cum tibi plausus,

care Maecenas eques, ut paterni
fluminis ripae, simul et iocosa
redderet laudes tibi Vaticani
    montis imago.

Caecubum et prelo domitam Caleno
tu bibes uvam: mea nec Falernae
temperant vites neque Formiani
    pocula colles.

XXI.

Hymnus est in honorem Apollinis et Dianae, ludis Apollinaribus ut videtur destinatus, qui celebrabantur ex pridie Nonas usque ad III Idus Iulias.

Dianam tenerae dicite virgines,
intonsum, pueri, dicite Cynthium
    Latonamque supremo
        dilectam penitus Iovi.

vos laetam fluviis et nemorum coma,
quaecumque aut gelido prominet Algido,
nigris aut Erymanthi
silvis aut viridis Cragi:

vos Tempe totidem tollite laudibus
natalemque, mares, Delon Apollinis
insignemque pharetra
fraternaque umerum lyra.

hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
pestemque a populo et principe Caesare in
Persas atque Britannos
vestra motus aget prece.

XXII.

Hoc carmine, quod post a. 33 compositum est, indicat innocentiam semper et ubique tutam esse: in cuius rei testimonium commemorat lupum ingentem se fugisse, cum in silva Sabina Lalagen cantans inermis vagaretur.

Integer vitae scelerisque purus
non eget Mauris iaculis neque arcu
nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra,

sive per Syrtes iter aestuosas
sive facturus per inhospitalem
Caucasum vel quae loca fabulosus
lambit Hydaspes.

namque me silva lupus in Sabina,
dum meam canto Lalagen et ultra
terminum curis vagor expeditis,
fugit inermem:

quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis
nec Iubae tellus generat, leonum
arida nutrix.

pone me, pigris ubi nulla campis
arbor aestiva recreatur aura,
quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urguet;

pone sub curru nimium propinqui
solis, in terra domibus negata:
dulce ridentem Lalagen amabo,
dulce loquentem.

XXIV.

Nenia est in Quintilium Varum Cremonensem a. 24 vel 23 mortuum, qua consolatur Vergilium amici obitum graviter lugentem.

Quis desiderio sit pudor aut modus
tam cari capitis? praecipe lugubres
cantus, Melpomene, cui liquidam pater
vocem cum cithara dedit.

ergo Quintilium perpetuus sopor
urguet? cui Pudor et Iustitiae soror,
incorrupta Fides, nudaque Veritas
quando ullum inveniet parem!

multis ille bonis flebilis occidit,
nulli flebilior, quam tibi, Vergili.
tu frustra pius, heu, non ita creditum
poscis Quintilium deos.

quid? si Threicio blandius Orpheo
auditam moderere arboribus fidem,
num vanae redeat sanguis imagini,
quam virga semel horrida,

non lenis precibus fata recludere,
nigro conpulerit Mercurius gregi?
durum: sed levius fit patientia,
quidquid corrigere est nefas.

XXVI.

Significat Musarum tutela ab omni se sollicitudine liberum esse, Musamque precatur ut Lamiae similiter faveat. — Carmen a. 30 vel 29 compositum putant.

Musis amicus tristitiam et metus
tradam protervis in mare Creticum
portare ventis, quis sub Arcto
rex gelidae metuatur orae,

quid Tiridaten terreat, unice
securus. o quae fontibus integris
gaudes, apricos necte flores,
necte meo Lamiae coronam,

Piplea dulcis. nil sine te mei
prosunt honores. hunc fidibus novis,
hunc Lesbio sacrare plectro
teque tuasque decet sorores.

XXVIII.

Fingit Horatius hominem quendam naufragio periisse et in litus Apulicum esse eiectum. Qui cum sepulcrum Archytae Tarentini, Pythagorei clarissimi, conspexisset, conqueritur de morte vi sua optimum quemque rapiente (v. 1—20). Deinde ad nautam forte praetervehentem conversus orat, ut se sepeliat: quod nisi fecisset, deos religionis neglectae fore ultores (v. 21—36).

Te maris et terrae numeroque carentis harenae
mensorem cohibent, Archyta,
pulveris exigui prope litus parva Matinum
munera, nec quicquam tibi prodest

aërias temptasse domos animoque rotundum
percurrisse polum morituro.
occidit et Pelopis genitor, conviva deorum,
Tithonusque remotus in auras

et Iovis arcanis Minos admissus, habentque
Tartara Panthoiden iterum Orco
demissum, quamvis clipeo Troiana refixo
tempora testatus nihil ultra

nervos atque cutem morti concesserat atrae,
iudice te non sordidus auctor
naturae verique. sed omnes una manet nox
et calcanda semel via leti.

dant alios Furiae torvo spectacula Marti;
exitio est avidum mare nautis;
mixta senum ac iuvenum densentur funera, nullum
saeva caput Proserpina fugit.

me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
at tu, nauta, vagae ne parce malignus harenae
ossibus et capiti inhumato

particulam dare: sic, quodcumque minabitur Eurus
fluctibus Hesperiis, Venusinae
plectantur silvae te sospite, multaque merces,
unde potest, tibi defluat aequo

ab Iove Neptunoque sacri custode Tarenti.
neglegis immeritis nocituram
postmodo te natis fraudem committere? fors et
debita iura vicesque superbae

te maneant ipsum: precibus non linquar inultis,
teque piacula nulla resolvent.
quamquam festinas, non est mora longa; licebit
iniecto ter pulvere curras.

XXIX.

Cum Aelius Gallus, praefectus Aegypti, a. 25 expeditionem contra Arabas pararet, Iccius, Horatii familiaris, homo philosophiae studiosus, militem se professus est. Quod subitum consilium miratus Horatius per iocum ab Iccio quaerit, verumne sit quod de illo audierit.

Icci, beatis nunc Arabum invides
gazis et acrem militiam paras
non ante devictis Sabaeae
regibus, horribilique Medo

nectis catenas? quae tibi virginum
sponso necato barbara serviet?
puer quis ex aula capillis
ad cyathum statuetur unctis,

doctus sagittas tendere Sericas
arcu paterno? quis neget arduis
pronos relabi posse rivos
montibus et Tiberim reverti,

cum tu coëmptos undique nobilis
libros Panaeti, Socraticam et domum
mutare loricis Hiberis,
pollicitus meliora, tendis?

XXXI.

Apollinem, cuius templum in monte Palatino exstructum a. 28 dedicaverat Octavianus, poëta invocans orat, ut sibi, qui divitias contemnat, bonam valetudinem mentisque vigorem cum studio poëtico praestet et usque ad senectutem conservet.

Quid dedicatum poscit Apollinem
vates? quid orat de patera novum
fundens liquorem? non opimae
Sardiniae segetes feraces,

non aestuosae grata Calabriae
armenta, non aurum aut ebur Indicum,
non rura, quae Liris quieta
mordet aqua taciturnus amnis.

premant Calenam falce quibus dedit
Fortuna vitem, dives ut aureis
mercator exsiccet culullis
vina Syra reparata merce,

dis carus ipsis, quippe ter et quater
anno revisens aequor Atlanticum
inpune: me pascunt olivae,
me cichorea levesque malvae.

frui paratis et valido mihi,
Latoe, dones et, precor, integra
cum mente nec turpem senectam
degere nec cithara carentem.

XXXIV.

Subito fulminis ictu territus poëta numinis supremi potentiam contitetur se agnoscere neque iam sequi doctrinam Epicuri, qui deos res humanas curare negavit.

Parcus deorum cultor et infrequens,
insanientis dum sapientiae
consultus erro, nunc retrorsum
vela dare atque iterare cursus

cogor relictos: namque Diespiter,
igni corusco nubila dividens
plerumque, per purum tonantes
egit equos volucremque currum,

quo bruta tellus et vaga flumina,
quo Styx et invisi horrida Taenari
sedes Atlanteusque finis
concutitur. valet ima summis

mutare et insigne attenuat deus,
obscura promens: hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
sustulit, hic posuisse gaudet.

XXXV.

Hoc carmine Horatius Augustum Fortunae Antiati, quae dea potentissima existimabatur, commendavit, cum ille a. 26 bellum contra Britannos et Arabas pararet.

O diva, gratum quae regis Antium,
praesens vel imo tollere de gradu
mortale corpus vel superbos
vertere funeribus triumphos:

te pauper ambit sollicita prece
ruris colonus, te dominam aequoris,
quicumque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina;

te Dacus asper, te profugi Scythae
urbesque gentesque et Latium ferox
regumque matres barbarorum et
purpurei metuunt tyranni,

iniurioso ne pede proruas
stantem columnam, neu populus frequens
ad arma cessantes, ad arma
concitet imperiumque frangat.

te semper anteit serva Necessitas,
clavos trabales et cuneos manu
gestans aëna, nec severus
uncus abest liquidumque plumbum.

te Spes et albo rara Fides colit
velata panno nec comitem abnegat,
utcumque mutata potentes
veste domos inimica linquis.

at volgus infidum et meretrix retro
periura cedit, diffugiunt cadis
cum faece siccatis amici,
ferre iugum pariter dolosi.

serves iturum Caesarem in ultimos
orbis Britannos et iuvenum recens
examen Eois timendum
partibus Oceanoque rubro.

eheu, cicatricum et sceleris pudet
fratrumque. quid nos dura refugimus
aetas? quid intactum nefasti
liquimus? unde manum iuventus

metu deorum continuit? quibus
pepercit aris? o utinam nova
incude diffingas retunsum in
Massagetas Arabasque ferrum.

XXXVII.

Hoc carmine a. 30 scripto poëta laetitiam suam et Romanorum profitetur nuntio de victoria Actiaca, Alexandria expugnata, Cleopatra mortua accepto, eoque maiorem docet esse victoriam, quo gravius periculum a Cleopatra, muliere strenua, imminuerit.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus; nunc Saliaribus
ornare pulvinar deorum
tempus erat dapibus, sodales.

antehac nefas depromere Caecubum
cellis avitis, dum Capitolio
regina dementes ruinas,
funus et imperio parabat

contaminato cum grege turpium
morbo virorum, quidlibet inpotens
sperare fortunaque dulci
ebria. sed minuit furorem

vix una sospes navis ab ignibus,
mentemque lymphatam Mareotico
redegit in veros timores
Caesar, ab Italia volantem

remis adurguens, accipiter velut
molles columbas aut leporem citus
venator in campis nivalis
Haemoniae, daret ut catenis

fatale monstrum. quae generosius
perire quaerens nec muliebriter
expavit ensem nec latentes
classe citá reparavit oras;

ausa et iacentem visere regiam
voltu sereno, fortis et asperas
tractare serpentes, ut atrum
corpore conbiberet venenum,

deliberata morte ferocior,
saevis Liburnis scilicet invidens
privata deduci superbo
non humilis mulier triumpho.

XXXVIII.

Puerum hortatur, ut apparatum magnificum in convivio devitet rosaque tantum et myrto ornatus sibi ministret.

Persicos odi, puer, apparatus,
displicent nexae philyra coronae:
mitte sectari, rosa quo locorum
sera moretur.

simplici myrto nihil adlabores
sedulus, curo: neque te ministrum
dedecet myrtus neque me sub arta
vite bibentem.

CARMINUM

LIBER SECUNDUS.

I.

C. Asinium Pollionem alloquitur, qui tunc temporis historiam bellorum civilium inde a consulatu Metelli et Afranii (a. 60) componebat. Quod opus periculosum esse significat poëta, motibus scilicet partium nondum penitus sedatis, cladesque et calamitatem bellorum civilium deflet. — Carmen a. 29 compositum esse videtur.

Motum ex Metello consule civicum
bellique causas et vitia et modos
ludumque Fortunae gravesque
principum amicitias et arma

nondum expiatis uncta cruoribus,
periculosae plenum opus aleae,
tractas et incedis per ignes
subpositos cineri doloso.

paulum severae Musa tragoediae
desit theatris: mox, ubi publicas
res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,

insigne maestis praesidium reis
et consulenti, Pollio, curiae,
cui laurus aeternos honores
Delmatico peperit triumpho.

iam nunc minaci murmure cornuum
perstringis aures, iam litui strepunt,
iam fulgor armorum fugaces
terret equos equitumque voltus.

audire magnos iam videor duces,
non indecoro pulvere sordidos,
et cuncta terrarum subacta
praeter atrocem animum Catonis.

Iuno et deorum quisquis amicior
Afris inulta cesserat inpotens
tellure, victorum nepotes
rettulit inferias Iugurthae.

quis non Latino sanguine pinguior
campus sepulchris inpia proelia
testatur auditumque Medis
Hesperiae sonitum ruinae?

qui gurges aut quae flumina lugubris
ignara belli? quod mare Dauniae
non decoloravere caedes?
quae caret ora cruore nostro?

sed ne relictis, Musa procax, iocis
Ceae retractes munera neniae,
mecum Dionaeo sub antro
quaere modos leviore plectro.

II.

Ostendit poëta divitiarum splendorem esse nullum, nisi eis recta ratione utamur. — Cum Phrahates regnum Parthorum a. 25 receperit, Licinius autem Murena, Proculei frater, qui adversus Augustum coniuraverat, a. 22 occisus sit, carmen circa a. 24 scriptum esse videtur.

Nullus argento color est avaris
abdito terris, inimice lamnae
Crispe Sallusti, nisi temperato
splendeat usu.

vivet extento Proculeius aevo,
notus in fratres animi paterni;
illum aget penna metuente solvi
Fama superstes.

latius regnes avidum domando
spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus iungas et uterque Poenus
serviat uni.

crescit indulgens sibi dirus hydrops,
nec sitim pellit, nisi causa morbi
fugerit venis et aquosus albo
corpore languor.

redditum Cyri solio Phrahaten
dissidens plebi numero beatorum
eximit virtus populumque falsis
dedocet uti

vocibus, regnum et diadema tutum
deferens uni propriamque laurum,
quisquis ingentes oculo inretorto
spectat acervos.

III.

Q. Dellio animi tranquillitatem commendat, quae et laetitiam immoderatam et nimiam animi aegritudinem excludat efficiatque, ut, cum mortis necessitatem semper ante oculos habeamus, vita sapienter fruamur. — Cum Dellius ante bellum Actiacum partes Antonii secutus sit, carmen finito demum bello, circa a. 29, scriptum est.

Aequam memento rebus in arduis
servare mentem, non secus in bonis
ab insolenti temperatam
laetitia, moriture Delli,

seu maestus omni tempore vixeris,
seu te in remoto gramine per dies
festos reclinatum bearis
interiore nota Falerni.

quo pinus ingens albaque populus
umbram hospitalem consociare amant
ramis? quid obliquo laborat
lympha fugax trepidare rivo?

huc vina et unguenta et nimium breves
flores amoenae ferre iube rosae,
dum res et aetas et sororum
fila trium patiuntur atra.

cedes coëmptis saltibus et domo
villaque, flavus quam Tiberis lavit:
cedes et exstructis in altum
divitiis potietur heres.

divesne prisco natus ab Inacho
nil interest an pauper et infima
de gente sub divo moreris,
victima nil miserantis Orci.

omnes eōdem cogimur, omnium
versatur urna serius ocius
sors exitura et nos in aeternum
exilium inpositura cumbae.

VI.

Septimium sodalem alloquitur Horatius, indicans Tibure se aut Tarenti, quae amoenissima sint Italiae loca, velle diem supremum obire. — Carmen scriptum esse videtur a. 26, quo Cantabri a. 29 primum victi rebellaverant.

Septimi, Gades aditure mecum et
Cantabrum indoctum iuga ferre nostra et
barbaras Syrtes, ubi Maura semper
aestuat unda:

Tibur Argeo positum colono
sit meae sedes utinam senectae,
sit modus lasso maris et viarum
militiaeque.

unde si Parcae prohibent iniquae,
dulce pellitis ovibus Galaesi
flumen et regnata petam Laconi
rura Phalantho.

ille terrarum mihi praeter omnes
angulus ridet, ubi non Hymetto
mella decedunt viridique certat
baca Venafro,

ver ubi longum tepidasque praebet
Iuppiter brumas, et amicus Aulon
fertili Baccho minimum Falernis
invidet uvis.

ille te mecum locus et beatae
postulant arces: ibi tu calentem
debita sparges lacrima favillam
vatis amici.

VII.

Pompeio Varo sodali et commilitoni gratulatur, quod post varios bellorum casus in patriam sit restitutus. — Carmen circa a. 29 compositum esse videtur, cum e v. 15 et 18 appareat Pompeium post pugnam Philippensem S. Pompei, tum Antonii partes secutum post a. 30 demum in Italiam rediisse.

O saepe mecum tempus in ultimum
deducte Bruto militiae duce,
quis te redonavit Quiritem
dis patriis Italoque caelo,

Pompei, meorum prime sodalium,
cum quo morantem saepe diem mero
fregi coronatus nitentes
malobathro Syrio capillos?

tecum Philippos et celerem fugam
sensi, relicta non bene parmula,
cum fracta virtus et minaces
turpe solum tetigere mento.

sed me per hostes Mercurius celer
denso paventem sustulit aëre:
te rursus in bellum resorbens
unda fretis tulit aestuosis.

ergo obligatam redde Iovi dapem,
longaque fessum militia latus
depone sub lauru mea nec
parce cadis tibi destinatis.

oblivioso levia Massico
ciboria exple, funde capacibus
unguenta de conchis. quis udo
deproperare apio coronas

curatve myrto? quem Venus arbitrum
dicet bibendi? non ego sanius
bacchabor Edonis: recepto
dulce mihi furere est amico.

IX.

C. Valgium Rufum morte pueri graviter afflictum consolatur, docens neque in rerum natura semper dominari tempestates tristes neque veterum filios, cum in pugna cecidissent, sempiterno luctu esse defletos. — Carmen a. 25 vel 24 scriptum putant.

Non semper imbres nubibus hispidos
manant in agros aut mare Caspium
vexant inaequales procellae
usque, nec Armeniis in oris,

amice Valgi, stat glacies iners
menses per omnes aut Aquilonibus
querceta Gargani laborant
et foliis viduantur orni:

tu semper urgues flebilibus modis
Mysten ademptum, nec tibi Vespero
surgente decedunt amores
nec rapidum fugiente solem.

at non ter aevo functus amabilem
ploravit omnes Antilochum senex
annos, nec inpubem parentes
Troilon aut Phrygiae sorores

flevere semper. desine mollium
tandem querellarum, et potius nova
cantemus Augusti tropaea
Caesaris et rigidum Niphaten,

Medumque flumen gentibus additum
victis minores volvere vertices,
intraque praescriptum Gelonos
exiguis equitare campis.

X.

Licinio Murenae moderationem commendat, quae hominem nec nimis maerere patiatur in rebus adversis nec extolli vel superbire in secundis.

Rectius vives, Licini, neque altum
semper urguendo neque, dum procellas
cautus horrescis, nimium premendo
litus iniquum.

auream quisquis mediocritatem
diligit, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula.

saepius ventis agitatur ingens
pinus et celsae graviore casu
decidunt turres feriuntque summos
fulgura montes.

sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
pectus. informes hiemes reducit
Iuppiter, idem

submovet. non, si male nunc, et olim
sic erit: quondam cithara tacentem
suscitat Musam neque semper arcum
tendit Apollo.

rebus angustis animosus atque
fortis appare: sapienter idem
contrahes vento nimium secundo
turgida vela.

XII.

Sub Licymniae nomine Terentiam Maecenatis uxorem celebrat Horatius, asseverans Musae suae non convenire res bellicas neque heroum fortia facta. — Carmen compositum est post triumphum mense Augusto a. 29 ab Octaviano actum (cf. v. 10—12).

Nolis longa ferae bella Numantiae,
nec durum Hannibalem nec Siculum mare,
Poeno purpureum sanguine, mollibus
aptari citharae modis,

nec saevos Lapithas et nimium mero
Hylaeum domitosque Herculea manu
Telluris iuvenes, unde periculum
fulgens contremuit domus

Saturni veteris: tuque pedestribus
dices historiis proelia Caesaris,
Maecenas, melius ductaque per vias
regum colla minacium.

me dulces dominae Musa Licymniae
cantus, me voluit dicere lucidum
fulgentes oculos et bene mutuis
fidum pectus amoribus;

quam nec ferre pedem dedecuit choris
nec certare ioco nec dare bracchia
ludentem nitidis virginibus sacro
Dianae celebris die.

num tu, quae tenuit dives Achaemenes,
aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes
permutare velis crine Licymniae,
plenas aut Arabum domos,

cum flagrantia detorquet ad oscula
cervicem, aut facili saevitia negat,
quae poscente magis gaudeat eripi,
interdum rapere occupet?

XIII.

Exsecratur eum qui arborem in fundo suo Sabino posuerat, qua cadente paene oppressus sit. Qui casus cum doceat quam incerta sit et periculis improvisis exposita hominum vita, eo pluris aestimandam esse poësim, quae vati etiam post mortem apud inferos magnos honores comparet. — Carmen vere anni 30 compositum est: cf. argumentum carm. III, 8.

Ille et nefasto te posuit die,
quicumque primum, et sacrilega manu
produxit, arbos, in nepotum
perniciem obprobriumque pagi;

illum et parentis crediderim sui
fregisse cervicem et penetralia
sparsisse nocturno cruore
hospitis; ille venena Colcha

et quidquid usquam concipitur nefas
tractavit, agro qui statuit meo
te triste lignum, te caducum
in domini caput inmerentis.

quid quisque vitet, numquam homini satis
cautum est in horas. navita Bosporum
Poenus perhorrescit neque ultra
caeca timet aliunde fata,

miles sagittas et celerem fugam
Parthi, catenas Parthus et Italum
robur: sed inprovisa leti
vis rapuit rapietque gentes.

quam paene furvae regna Proserpinae
et iudicantem vidimus Aeacum
sedesque discretas piorum et
Aeoliis fidibus querentem

Sappho puellis de popularibus,
et te sonantem plenius aureo,
Alcaee, plectro dura navis,
dura fugae mala, dura belli.

utrumque sacro digna silentio
mirantur umbrae dicere: sed magis
pugnas et exactos tyrannos
densum umeris bibit aure volgus.

quid mirum, ubi illis carminibus stupens
demittit atras belua centiceps
aures et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?

quin et Prometheus et Pelopis parens
dulci laborem decipitur sono,
nec curat Orion leones
aut timidos agitare lyncas.

XIV.

Ad Postumum loquitur de celeritate vitae currentis et mortis necessitate.

Eheu fugaces, Postume, Postume,
labuntur anni nec pietas moram
rugis et instanti senectae
adferet indomitaeque morti;

non, si trecenis, quotquot eunt dies,
amice, places inlacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi

conpescit unda, scilicet omnibus,
quicumque terrae munere vescimur,
enaviganda, sive reges
sive inopes erimus coloni.

frustra cruento Marte carebimus
fractisque rauci fluctibus Hadriae,
frustra per autumnos nocentem
corporibus metuemus Austrum.

visendus ater flumine languido
Cocytos errans et Danai genus
infame damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris.

linquenda tellus et domus et placens
uxor, neque harum, quas colis, arborum
te praeter invisas cupressos
ulla brevem dominum sequetur.

absumet heres Caecuba dignior
servata centum clavibus et mero
tinguet pavimentum superbo,
pontificum potiore cenis.

XV.

Hoc carmine Horatius de luxuria aequalium queritur, qui ingentes domorum moles exstruant et omnia, quae ad voluptatem spectent, sibi apparent, templorum vero et aedificiorum publicorum nullam habeant curam. — Carmen a. 28 scriptum est, quo Octavianus octoginta duo templa renovanda curavit.

Iam pauca aratro iugera regiae
moles relinquent, undique latius
extenta visentur Lucrino
stagna lacu platanusque caelebs

evincet ulmos: tum violaria et
myrtus et omnis copia narium
spargent olivetis odorem
fertilibus domino priori,

tum spissa ramis laurea fervidos
excludet ictus. non ita Romuli
praescriptum et intonsi Catonis
auspiciis veterumque norma.

privatus illis census erat brevis,
commune magnum: nulla decempedis
metata privatis opacam
porticus excipiebat Arcton,

nec fortuitum spernere caespitem
leges sinebant, oppida publico
sumptu iubentes et deorum
templa novo decorare saxo.

XVI.

Hoc carmine, quod a. 27 scriptum esse videtur, continentiam praedicat Horatius, qua sola otium omnibus hominibus optabile praebeatur.

Otium divos rogat in patenti
prensus Aegaeo, simul atra nubes
condidit lunam neque certa fulgent
sidera nautis,

otium bello furiosa Thrace,
otium Medi pharetra decori,
Grosphe, non gemmis neque purpura ve-
nale neque auro.

non enim gazae neque consularis
submovet lictor miseros tumultus
mentis et curas laqueata circum
tecta volantes.

vivitur parvo bene, cui paternum
splendet in mensa tenui salinum
nec leves somnos timor aut cupido
sordidus aufert.

quid brevi fortes iaculamur aevo
multa? quid terras alio calentes
sole mutamus? patriae quis exul
se quoque fugit?

scandit aeratas vitiosa naves
cura nec turmas equitum relinquit,
ocior cervis et agente nimbos
ocior Euro.

laetus in praesens animus, quod ultra est,
oderit curare et amara lento
temperet risu: nihil est ab omni
parte beatum.

abstulit clarum cita mors Achillem,
longa Tithonum minuit senectus,
et mihi forsan, tibi quod negarit,
porriget hora.

te greges centum Siculaeque circum
mugiunt vaccae, tibi tollit hinnitum
apta quadrigis equa, te bis Afro
murice tinctae

vestiunt lanae: mihi parva rura et
spiritum Graiae tenuem Camenae
Parca non mendax dedit et malignum
spernere volgus.

XVII.

Maecenatem alloquitur de periculo salutis suae graviter querentem negatque se velle superstitem ei vivere. — Carmen post a. 30 scriptum est (cf. v. 27).

Cur me querellis exanimas tuis?
nec dis amicum est nec mihi te prius
obire, Maecenas, mearum
grande decus columenque rerum.

a, te meae si partem animae rapit
maturior vis, quid moror altera,
nec carus aeque nec superstes
integer? ille dies utramque

ducet ruinam. non ego perfidum
dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
utcumque praecedes, supremum
carpere iter comites parati.

me nec Chimaerae spiritus igneae,
nec, si resurgat, centimanus Gyas
divellet umquam: sic potenti
Iustitiae placitumque Parcis.

seu Libra seu me Scorpios aspicit
formidolosus, pars violentior
natalis horae, seu tyrannus
Hesperiae Capricornus undae,

utrumque nostrum incredibili modo
consentit astrum. te Iovis inpio
tutela Saturno refulgens
eripuit volucrisque fati

tardavit alas, cum populus frequens
laetum theatris ter crepuit sonum:
me truncus inlapsus cerebro
sustulerat, nisi Faunus ictum

dextra levasset, Mercurialium
custos virorum. reddere victimas
aedemque votivam memento:
nos humilem feriemus agnam.

XVIII.

Paupertatem suam poëta divitum opibus praeferens ait frustra divitias congregari, cum mors omnes homines aequali modo maneat. — Carmen, quo Bacchylidem (fr. 28) imitatus est, post a. 33 scriptum esse e versu 14 apparet.

Non ebur neque aureum
mea renidet in domo lacunar,
non trabes Hymettiae
premunt columnas ultima recisas

Africa, neque Attali
ignotus heres regiam occupavi,
nec Laconicas mihi
trahunt honestae purpuras clientae.

at fides et ingeni
benigna vena est, pauperemque dives
me petit: nihil supra
deos lacesso nec potentem amicum

largiora flagito,
satis beatus unicis Sabinis.
truditur dies die
novaeque pergunt interire lunae:

tu secanda marmora
locas sub ipsum funus et sepulchri
inmemor struis domos,
marisque Bais obstrepentis urgues

submovere litora,
parum locuples continente ripa.
quid quod usque proximos
revellis agri terminos et ultra

limites clientium
salis avarus? pellitur paternos
in sinu ferens deos
et uxor et vir sordidosque natos.

nulla certior tamen
rapacis Orci fine destinata
aula divitem manet
erum. quid ultra tendis? aequa tellus

pauperi recluditur
regumque pueris, nec satelles Orci
callidum Promethea
revexit auro captus. hic superbum

Tantalum atque Tantali
genus coercet, hic levare functum
pauperem laboribus
vocatus atque non vocatus audit.

XIX.

Hoc hymno Horatius Bacchum celebrat, quo subito in silvis abditis viso vehementer se territum esse ait et divino spiritu inflatum, ut laudes eius caneret.

Bacchum in remotis carmina rupibus
vidi docentem, credite posteri,
Nymphasque discentes et aures
capripedum Satyrorum acutas.

euhoe, recenti mens trepidat metu
plenoque Bacchi pectore turbidum
laetatur: euhoe, parce Liber,
parce gravi metuende thyrso!

fas pervicaces est mihi Thyiadas
vinique fontem, lactis et uberes
cantare rivos atque truncis
lapsa cavis iterare mella:

fas et beatae coniugis additum
stellis honorem, tectaque Penthei
disiecta non leni ruina,
Thracis et exitium Lycurgi.

tu flectis amnes, tu mare barbarum,
tu separatis uvidus in iugis
nodo coherces viperino
Bistonidum sine fraude crines.

tu, cum parentis regna per arduum
cohors Gigantum scanderet inpia,
Rhoetum retorsisti leonis
unguibus horribilique mala,

quamquam choreis aptior et iocis
ludoque dictus, non sat idoneus
pugnae ferebaris: sed idem
pacis eras mediusque belli.

te vidit insons Cerberus aureo
cornu decorum, leniter atterens
caudam, et recedentis trilingui
ore pedes tetigitque crura.

XX.

Hoc carmen quasi epilogus est primi et secundi libri, quo Horatius significat in cycni se figuram esse transiturum et dulcedine cantus totum orbem impleturum. Erat autem vulgata apud Graecos opinio animas poëtarum post mortem in cycnos canoros mutari.

Non usitata nec tenui ferar
penna biformis per liquidum aethera
vates, neque in terris morabor
longius, invidiaque maior

urbes relinquam. non ego pauperum
sanguis parentum, non ego quem vocas,
dilecte Maecenas, obibo,
nec Stygia cohibebor unda.

iam iam residunt cruribus asperae
pelles et album mutor in alitem
superne nascunturque leves
per digitos umerosque plumae.

iam Daedaleo notior Icaro
visam gementis litora Bospori
Syrtesque Gaetulas canorus
ales Hyperboreosque campos.

me Colchus et, qui dissimulat metum
Marsae cohortis, Dacus et ultimi
noscent Geloni, me peritus
discet Hiber Rhodanique potor.

absint inani funere neniae
luctusque, turpes et querimoniae:
conpesce clamorem ac sepulchri
mitte supervacuos honores.

CARMINUM

LIBER TERTIUS.

I.

Prima sex carmina libri huius quadam argumenti et sententiarum cognatione artius inter se cohaerent. Omnes enim eo pertinent, ut antiquorum Romanorum virtutes celebrentur. His igitur carminibus eodem fere tempore (circa a. 27) scriptis Horatius commendasse videtur leges illas atque instituta, quibus Octavianus, cum a. 28 sextum consul esset, rem publicam in statum antiquum redigere studuit. — Continet autem primum hoc carmen laudes continentiae, qua sola efficiatur, ut homines et Iovis imperio et mortis necessitate certis finibus coërciti dolorem et metum possint ab se removere.

Odi profanum volgus et arceo.
favete linguis! carmina non prius
audita Musarum sacerdos
virginibus puerisque canto.

regum timendorum in proprios greges,
reges in ipsos imperium est Iovis,
clari Giganteo triumpho,
cuncta supercilio moventis.

est ut viro vir latius ordinet
arbusta sulcis, hic generosior
descendat in campum petitor,
moribus hic meliorque fama

contendat, illi turba clientium
sit maior: aequa lege Necessitas
sortitur insignes et imos,
omne capax movet urna nomen.

destrictus ensis cui super inpia
cervice pendet, non Siculae dapes
dulcem elaborabunt saporem,
non avium citharaeque cantus

somnum reducent: somnus agrestium
lenis virorum non humiles domos
fastidit umbrosamque ripam,
non Zephyris agitata Tempe.

desiderantem, quod satis est, neque
tumultuosum sollicitat mare
nec saevus Arcturi cadentis
impetus aut orientis Haedi,

non verberatae grandine vineae
fundusque mendax, arbore nunc aquas
culpante, nunc torrentia agros
sidera, nunc hiemes iniquas.

contracta pisces aequora sentiunt
iactis in altum molibus: huc frequens
caementa demittit redemptor
cum famulis dominusque terrae

fastidiosus: sed Timor et Minae
scandunt eodem, quo dominus, neque
decedit aerata triremi et
post equitem sedet atra Cura.

quodsi dolentem nec Phrygius lapis
nec purpurarum sidere clarior
delenit usus nec Falerna
vitis Achaemeniumque costum:

cur invidendis postibus et novo
sublime ritu moliar atrium?
cur valle permutem Sabina
divitias operosiores?

II.

Hoc carmine Horatius docet veram hominis Romani virtutem consistere in paupertate, fortitudine, amore patriae, animo dignitatis suae conscio, religione pietateque.

Angustam amice pauperiem pati
robustus acri militia puer
condiscat, et Parthos feroces
vexet eques metuendus hasta,

vitamque sub divo et trepidis agat
in rebus. illum ex moenibus hosticis
matrona bellantis tyranni
prospiciens et adulta virgo

suspiret, eheu, ne rudis agminum
sponsus lacessat regius asperum
tactu leonem, quem cruenta
per medias rapit ira caedes.

dulce et decorum est pro patria mori:
mors et fugacem persequitur virum,
nec parcit inbellis iuventae
poplitibus timidove tergo.

virtus, repulsae nescia sordidae,
intaminatis fulget honoribus,
nec sumit aut ponit secures
arbitrio popularis aurae.

virtus, recludens inmeritis mori
caelum, negata temptat iter via,
coetusque volgares et udam
spernit humum fugiente penna.

est et fideli tuta silentio
merces: vetabo, qui Cereris sacrum
volgarit arcanae, sub isdem
sit trabibus fragilemque mecum

solvat phaselon. saepe Diespiter
neglectus incesto addidit integrum;
raro antecedentem scelestum
deseruit pede Poena claudo.

III.

Iustitiam et animi constantiam poëta praedicat, significans his virtutibus Romulum Olympi habitationem meruisse, Troiam vero concidisse perfidia sua et levitate. Proinde Romanos, quamdiu iustitia servata avaritiam repellant, orbis imperium habituros esse. — Carmen post a. 27 compositum esse e versu 11 patet.

Iustum et tenacem propositi virum
non civium ardor prava iubentium,
non voltus instantis tyranni
mente quatit solida neque Auster,

dux inquieti turbidus Hadriae,
nec fulminantis magna manus Iovis:
si fractus inlabatur orbis,
inpavidum ferient ruinae.

hac arte Pollux et vagus Hercules
enisus arces attigit igneas:
quos inter Augustus recumbens
purpureo bibet ore nectar;

hac te merentem, Bacche pater, tuae
vexere tigres, indocili iugum
collo trahentes; hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit,

gratum elocuta consiliantibus
Iunone divis: 'Ilion, Ilion
fatalis incestusque iudex
et mulier peregrina vertit

in pulverem, ex quo destituit deos
mercede pacta Laomedon, mihi
castaeque damnatum Minervae
cum populo et duce fraudulento.

iam nec Lacaenae splendet adulterae
famosus hospes, nec Priami domus
periura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit,

nostrisque ductum seditionibus
bellum resedit. protinus et graves
iras et invisum nepotem,
Troica quem peperit sacerdos,

Marti redonabo; illum ego lucidas
inire sedes, discere nectaris
sucos et adscribi quietis
ordinibus patiar deorum.

dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus, qualibet exules
in parte regnanto beati;
dum Priami Paridisque busto

insultet armentum et catulos ferae
celent inultae, stet Capitolium
fulgens triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.

horrenda late nomen in ultimas
extendat oras, qua medius liquor
secernit Europen ab Afro,
qua tumidus rigat arva Nilus,

aurum inrepertum et sic melius situm,
cum terra celat, spernere fortior
quam cogere humanos in usus,
omne sacrum rapiente dextra.

quicumque mundo terminus obstitit,
hunc tanget armis, visere gestiens,
qua parte debacchentur ignes,
qua nebulae pluviique rores.

sed bellicosis fata Quiritibus
hac lege dico, ne nimium pii
rebusque fidentes avitae
tecta velint reparare Troiae.

Troiae renascens alite lugubri
fortuna tristi clade iterabitur,
ducente victrices catervas
coniuge me Iovis et sorore.

ter si resurgat murus aëneus
auctore Phoebo, ter pereat meis
excisus Argivis, ter uxor
capta virum puerosque ploret'.

non hoc iocosae conveniet lyrae:
quo, Musa, tendis? desine pervicax
referre sermones deorum et
magna modis tenuare parvis.

IV.

Calliopen invocans poëta Musarum potentiam celebrat, quae et ipsum saepe a periculo defenderint et Caesarem Augustum non solum in bellis tueantur, sed etiam in pace carminum dulcedine recreent. Quin et deos Musarum consilio confisos Titanas illos immanes aliaque monstra saevissima superavisse. — Carmen a. 26 compositum esse videtur, quo Augustus expeditionem in Britanniam moliebatur (v. 34).

Descende caelo et dic age tibia
regina longum Calliope melos,
seu voce nunc mavis acuta,
seu fidibus citharaque Phoebi.

auditis, an me ludit amabilis
insania? audire et videor pios
errare per lucos, amoenae
quos et aquae subeunt et aurae.

me fabulosae Volture in Apulo
nutricis extra limina †Pulliae
ludo fatigatumque somno
fronde nova puerum palumbes

texere, mirum quod foret omnibus,
quicumque celsae nidum Acherontiae
saltusque Bantinos et arvum
pingue tenent humilis Forenti,

ut tuto ab atris corpore viperis
dormirem et ursis, ut premerer sacra
lauroque conlataque myrto,
non sine dis animosus infans.

vester, Camenae, vester in arduos
tollor Sabinos, seu mihi frigidum
Praeneste seu Tibur supinum
seu liquidae placuere Baiae.

vestris amicum fontibus et choris
non me Philippis versa acies retro,
devota non extinxit arbor,
nec Sicula Palinurus unda.

utcumque mecum vos eritis, libens
insanientem navita Bosporum
temptabo et urentes harenas
litoris Assyrii viator:

visam Britannos hospitibus feros
et laetum equino sanguine Concanum,
visam pharetratos Gelonos
et Scythicum inviolatus amnem.

vos Caesarem altum, militia simul
fessas cohortes abdidit oppidis,
finire quaerentem labores
Pierio recreatis antro.

vos lene consilium et datis et dato
gaudetis, almae. scimus ut inpios
Titanas inmanemque turmam
fulmine sustulerit caduco,

qui terram inertem, qui mare temperat
ventosum et urbes regnaque tristia,
divosque mortalesque turbas
imperio regit unus aequo.

magnum illa terrorem intulerat Iovi
fidens iuventus horrida bracchiis,
fratresque tendentes opaco
Pelion inposuisse Olympo.

sed quid Typhoeus et validus Mimas,
aut quid minaci Porphyrion statu,
quid Rhoetus evolsisque truncis
Enceladus iaculator audax

contra sonantem Palladis aegida
possent ruentes? hinc avidus stetit
Volcanus, hinc matrona Iuno et
numquam umeris positurus arcum,

qui rore puro Castaliae lavit
crines solutos, qui Lyciae tenet
dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.

vis consili expers mole ruit sua:
vim temperatam di quoque provehunt
in maius; idem odere vires
omne nefas animo moventes.

testis mearum centimanus Gyas
sententiarum, notus et integrae
temptator Orion Dianae,
virginea domitus sagitta.

iniecta monstris Terra dolet suis
maeretque partus fulmine luridum
missos ad Orcum; nec peredit
inpositam celer ignis Aetnen,

incontinentis nec Tityi iecur
reliquit ales, nequitiae additus
custos; amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

V.

Ut olim Regulus Romanos hortatus erat, ne milites qui in Carthaginiensium captivitate fuerunt auro redimerentur, ita poëta indicat Augustum quoque Crassi milites a Parthis a. 53 captos non pecunia sed bello recupera-

turum et maculam nominis Romani ferro deleturum esse. — Carmen a. 27 vel 26 compositum est; cf. v. 3.

Caelo tonantem credidimus Iovem
regnare: praesens divus habebitur
Augustus adiectis Britannis
imperio gravibusque Persis.

milesne Crassi coniuge barbara
turpis maritus vixit et hostium
(pro curia inversique mores!)
consenuit socerorum in armis,

sub rege Medo Marsus et Apulus,
anciliorum et nominis et togae
oblitus aeternaeque Vestae,
incolumi Iove et urbe Roma?

hoc caverat mens provida Reguli
dissentientis condicionibus
foedis et exemplo trahenti
perniciem veniens in aevum,

si non periret inmiserabilis
captiva pubes. 'signa ego Punicis
adfixa delubris et arma
militibus sine caede' dixit

'derepta vidi; vidi ego civium
retorta tergo bracchia libero,
portasque non clausas et arva
Marte coli populata nostro.

auro repensus scilicet acrior
miles redibit. flagitio additis
damnum: neque amissos colores
lana refert medicata fuco,

nec vera virtus, cum semel excidit,
curat reponi deterioribus.
si pugnat extricata densis
cerva plagis, erit ille fortis,

qui perfidis se credidit hostibus,
et Marte Poenos proteret altero,
qui lora restrictis lacertis
sensit iners timuitque mortem.

hic, unde vitam sumeret inscius,
pacem duello miscuit. o pudor!
o magna Carthago, probrosis
altior Italiae ruinis!'

fertur pudicae coniugis osculum
parvosque natos ut capitis minor
ab se removisse et virilem
torvus humi posuisse voltum,

donec labantes consilio patres
firmaret auctor numquam alias dato,
interque maerentes amicos
egregius properaret exul.

atqui sciebat, quae sibi barbarus
tortor pararet: non aliter tamen
dimovit obstantes propinquos
et populum reditus morantem,

quam si clientum longa negotia
diiudicata lite relinqueret,
tendens Venafranos in agros
aut Lacedaemonium Tarentum.

VI.

Frustra Romanos meliora sperare significat, nisi veterum pietatem et morum integritatem restituant. Deos enim neglectos rei publicae clades intulisse, iuventutem vero Romanam impudicitia contaminatam et enervatam nulli esse usui in bellis. — Carmen a. 28 vel paulo post scriptum est: cf. v. 2—4 et argumentum carm. II, 15.

Delicta maiorum inmeritus lues,
Romane, donec templa refeceris
aedesque labentes deorum et
foeda nigro simulacra fumo.

dis te minorem quod geris, imperas.
hinc omne principium, huc refer exitum:
di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.

iam bis Monaesis et Pacori manus
non auspicatos contudit impetus
nostros et adiecisse praedam
torquibus exiguis renidet.

paene occupatam seditionibus
delevit urbem Dacus et Aethiops,
hic classe formidatus, ille
missilibus melior sagittis.

fecunda culpae saecula nuptias
primum inquinavere et genus et domos:
hoc fonte derivata clades
in patriam populumque fluxit.

motus doceri gaudet Ionicos
matura virgo et fingitur artibus
iam nunc, et incestos amores
de tenero meditatur ungui.

mox iuniores quaerit adulteros
inter mariti vina neque eligit,
cui donet inpermissa raptim
gaudia luminibus remotis,

sed iussa coram non sine conscio
surgit marito, seu vocat institor
seu navis Hispanae magister,
dedecorum pretiosus emptor.

non his iuventus orta parentibus
infecit aequor sanguine Punico,
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum Hannibalemque dirum:

sed rusticorum mascula militum
proles, Sabellis docta ligonibus
versare glaebas et severae
matris ad arbitrium recisos

portare fustes, sol ubi montium
mutaret umbras et iuga demeret
bobus fatigatis, amicum
tempus agens abeunte curru.

damnosa quid non inminuit dies?
aetas parentum, peior avis, tulit
nos nequiores, mox daturos
progeniem vitiosiorem.

VIII.

Maecenatem ad cenam invitat, significans se quoque diem Kalendarum Martiarum, quo Matronalia celebrabantur, festum habere, eo quod eo die periculum arboris super se cadentis effugerit. — Carmen a. 29 compositum esse e versibus 17—26 colligitur. Cotiso enim Dacorum sive Getarum rex a. 29 est superatus, eodemque anno Cantabri primum edomiti sunt. Augustus autem, quo absente Maecenas praefecturam urbis gerebat (v. 17), aestate a. 29 Romam rediit.

Martiis caelebs quid agam Kalendis,
quid velint flores et acerra turis
plena miraris positusque carbo in
caespite vivo,

docte sermones utriusque linguae.
voveram dulces epulas et album
Libero caprum prope funeratus
arboris ictu.

hic dies, anno redeunte festus,
corticem adstrictum pice demovebit
amphorae fumum bibere institutae
consule Tullo.

sume, Maecenas, cyathos amici
sospitis centum, et vigiles lucernas
perfer in lucem: procul omnis esto
clamor et ira.

mitte civiles super urbe curas:
occidit Daci Cotisonis agmen,
Medus infestus sibi luctuosis
dissidet armis,

servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber sera domitus catena,
iam Scythae laxo meditantur arcu
cedere campis.

neglegens, ne qua populus laboret,
parce privatus nimium cavere et
dona praesentis cape laetus horae:
linque severa.

IX.

Lydiam amicam alternis vicibus sibi respondentem facit Horatius, de amore redintegrando cum ea agens.

Donec gratus eram tibi
nec quisquam potior bracchia candidae
cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.

'donec non alia magis
arsisti neque erat Lydia post Chloën,
multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia'.

me nunc Thressa Chloë regit,
dulces docta modos et citharae sciens,
pro qua non metuam mori,
si parcent animae fata superstiti.

'me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti,
pro quo bis patiar mori,
si parcent puero fata superstiti'.

quid si prisca redit Venus
diductosque iugo cogit aëneo?
si flava excutitur Chloë
reiectaeque patet ianua Lydiae?

'quamquam sidere pulchrior
ille est, tu levior cortice et inprobo
iracundior Hadria,
tecum vivere amem, tecum obeam libens'.

XI.

Mercurium invocat lyrae inventorem, petens ut carminis modos sibi inspiret dignos auribus Lydes, puellae timidae atque ab amore abhorrentis. Magnam esse carminum potestatem etiam apud inferos, ut dulcedinem cantus ne Danaides quidem possint aspernari, quarum exemplo demonstretur amorem sincerum haud impune contemni.

Mercuri, nam te docilis magistro
movit Amphion lapides canendo,
tuque testudo, resonare septem
callida nervis,

nec loquax olim neque grata, nunc et
divitum mensis et amica templis,
dic modos, Lyde quibus obstinatas
adplicet aures:

quae velut latis equa trima campis
ludit exultim metuitque tangi,
nuptiarum expers et adhuc protervo
cruda marito.

tu potes tigres comitesque silvas
ducere et rivos celeres morari;
cessit inmanis tibi blandienti
ianitor aulae

Cerberus, quamvis furiale centum
muniant angues caput eius atque
spiritus taeter saniesque manet
ore trilingui;

quin et Ixion Tityosque voltu
risit invito; stetit urna paulum
sicca, dum grato Danai puellas
carmine mulces.

audiat Lyde scelus atque notas
virginum poenas et inane lymphae
dolium fundo pereuntis imo,
seraque fata,

quae manent culpas etiam sub Orco.
inpiae (nam quid potuere maius?),
inpiae sponsos potuere duro
perdere ferro.

una de multis face nuptiali
digna periurum fuit in parentem
splendide mendax et in omne virgo
nobilis aevum,

'surge' quae dixit iuveni marito,
'surge, ne longus tibi somnus, unde
non times, detur; socerum et scelestas
falle sorores,

quae, velut nanctae vitulos leaenae,
singulos eheu lacerant: ego illis
mollior nec te feriam neque intra
claustra tenebo.

me pater saevis oneret catenis,
quod viro clemens misero peperci;
me vel extremos Numidarum in agros
classe releget.

i, pedes quo te rapiunt et aurae,
dum favet nox et Venus: i secundo
omine et nostri memorem sepulchro
scalpe querellam'.

XII.

Hoc carmine, quo Horatius Alcaeum imitatus est, secum sola loquitur Neobule Hebri adulescentis specie capta, sed patrui severitate repressa ne amorem aperte profiteatur.

Miserarum est neque amori dare ludum neque dulci
mala vino lavere aut exanimari metuentes
patruae verbera linguae.

tibi qualum Cythereae puer ales, tibi telas
operosaeque Minervae studium aufert, Neobule,
Liparaei nitor Hebri,

simul unctos Tiberinis umeros lavit in undis,
eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
neque segni pede victus:

catus idem per apertum fugientes agitato
grege cervos iaculari et celer arto latitantem
fruticeto excipere aprum.

XIII.

In diem festum Fontanaliorum, qui erat a. d. III Id. Oct., sacrificium promittit poëta fonti Bandusiae, qui erat in fundo suo Sabino: cf. Ep. I, 16, 12.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
dulci digne mero non sine floribus,
cras donaberis haedo,
cui frons turgida cornibus

primis et venerem et proelia destinat.
frustra: nam gelidos inficiet tibi
rubro sanguine rivos
lascivi suboles gregis.

te flagrantis atrox hora Caniculae
nescit tangere, tu frigus amabile
fessis vomere tauris
praebes et pecori vago.

fies nobilium tu quoque fontium,
me dicente cavis inpositam ilicem
saxis, unde loquaces
lymphae desiliunt tuae.

XVI.

Hoc carmine post a. 33 scripto (cf. v. 29—30) Horatius ostendit auro quidem nihil non posse perfici, se autem paucis contentum esse, cum intellegat magnis opibus etiam cupiditatem et avaritiam augeri.

Inclusam Danaën turris aënea
robustaeque fores et vigilum canum
tristes excubiae munierant satis
nocturnis ab adulteris,

si non Acrisium, virginis abditae
custodem pavidum, Iuppiter et Venus
risissent: fore enim tutum iter et patens
converso in pretium deo.

aurum per medios ire satellites
et perrumpere amat saxa potentius
ictu fulmineo: concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum

demersa exitio; diffidit urbium
portas vir Macedo et subruit aemulos
reges muneribus; munera navium
saevos inlaqueant duces.

crescentem sequitur cura pecuniam
maiorumque fames: iure perhorrui
late conspicuum tollere verticem,
Maecenas, equitum decus.

quanto quisque sibi plura negaverit,
ab dis plura feret: nil cupientium
nudus castra peto et transfuga divitum
partes linquere gestio,

contemptae dominus splendidior rei,
quam si, quidquid arat inpiger Apulus,
occultare meis dicerer horreis,
magnas inter opes inops.

purae rivus aquae silvaque iugerum
paucorum et segetis certa fides meae
fulgentem imperio fertilis Africae
fallit sorte beatior.

quamquam nec Calabrae mella ferunt apes,
nec Laestrygonia Bacchus in amphora
languescit mihi, nec pinguia Gallicis
crescunt vellera pascuis:

inportuna tamen pauperies abest,
nec, si plura velim, tu dare deneges.
contracto melius parva cupidine
vectigalia porrigam,

quam si Mygdoniis regnum Alyattei
campis continuem. multa petentibus
desunt multa: bene est, cui deus obtulit
parca quod satis est manu.

XVII.

Aelium Lamiam per iocum affirmat a Lamo Laestrygonum rege, qui Formias condidisse dicebatur, originem ducere hortaturque, ut in posterum diem, quo tempestas oritura esse videatur, ignem et vinum et epulas provideat.

Aeli vetusto nobilis ab Lamo,
quando et priores hinc Lamias ferunt
denominatos et nepotum
per memores genus omne fastos

auctore ab illo ducit originem,
qui Formiarum moenia dicitur
princeps et innantem Maricae
litoribus tenuisse Lirim

late tyrannus: cras foliis nemus
multis et alga litus inutili
demissa tempestas ab Euro
sternet, aquae nisi fallit augur

annosa cornix. dum potes, aridum
conpone lignum: cras Genium mero
curabis et porco bimenstri
cum famulis operum solutis.

XVIII.

Hoc carmine post a. 33 in villa Sabina scripto invocat Faunum, cui Nonis Decembribus agricolae illius regionis immolare solebant, orans ut pecoribus suis et armentis propitius sit.

Faune, Nympharum fugientum amator,
per meos fines et aprica rura
lenis incedas abeasque parvis
aequus alumnis,

si tener pleno cadit haedus anno,
larga nec desunt Veneris sodali
vina craterae, vetus ara multo
fumat odore.

ludit herboso pecus omne campo,
cum tibi Nonae redeunt Decembres;
festus in pratis vacat otioso
cum bove pagus,

inter audaces lupus errat agnos,
spargit agrestes tibi silva frondes,
gaudet invisam pepulisse fossor
ter pede terram.

XXI.

Laudes vini canit amphoram alloquens Massico vetustissimo refertam, quod in honorem Messallae praebiturus erat. — Compositum est hoc carmen post a. 27, quo Messalla ex Gallia triumphavit a. d. VII Kal. Oct.

O nata mecum consule Manlio,
seu tu querellas sive geris iocos,
seu rixam et insanos amores,
seu facilem, pia testa, somnum,

quocumque lectum nomine Massicum
servas, moveri digna bono die,
descende, Corvino iubente
promere languidiora vina.

non ille, quamquam Socraticis madet
sermonibus, te neglegit horridus:
narratur et prisci Catonis
saepe mero caluisse virtus.

tu lene tormentum ingenio admoves
plerumque duro; tu sapientium
curas et arcanum iocoso
consilium retegis Lyaeo;

tu spem reducis mentibus anxiis
viresque et addis cornua pauperi,
post te neque iratos trementi
regum apices neque militum arma.

te Liber et si laeta aderit Venus
segnesque nodum solvere Gratiae
vivaeque producent lucernae,
dum rediens fugat astra Phoebus.

XXII.

Hoc carmine post a. 33 scripto poëta Dianae nemorensi pinum in fundo suo consecrat, apud quam quotannis se sacrificaturum esse promittit.

Montium custos nemorumque, virgo,
quae laborantes utero puellas
ter vocata audis adimisque leto,
diva triformis,

inminens villae tua pinus esto,
quam per exactos ego laetus annos
verris obliquum meditantis ictum
sanguine donem.

XXIII.

Phidylen quandam rusticam alloquitur, dicens ei deos non hostiis sumptuosis, sed pia prece et simplici sacrificio esse colendos.

Caelo supinas si tuleris manus
nascente luna, rustica Phidyle,
si ture placaris et horna
fruge Lares avidaque porca,

nec pestilentem sentiet Africum
fecunda vitis nec sterilem seges
robiginem aut dulces alumni
pomifero grave tempus anno.

nam quae nivali pascitur Algido
devota quercus inter et ilices
aut crescit Albanis in herbis
victima, pontificum secures

cervice tinguet: te nihil adtinet
temptare multa caede bidentium
parvos coronantem marino
rore deos fragilique myrto.

inmunis aram si tetigit manus,
non sumptuosa blandior hostia
mollivit aversos Penates
farre pio et saliente mica.

XXIV.

Invehitur in divitias nimias suae aetatis et in luxuriam omnia profanantem aedificiisque etiam maria occupantem. Quae pestis ut possit refrenari et penitus deleri, non solum opes ipsas esse abiciendas, sed etiam iuventutem melioribus studiis reformandam. — Carmen a. 29 vel 28 compositum esse argumenti similitudo demonstrat, quae intercedit cum carm. II, 15. 16. 18. III, 1.

Intactis opulentior
thesauris Arabum et divitis Indiae
caementis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum:

si figit adamantinos
summis verticibus dira Necessitas
clavos, non animum metu,
non mortis laqueis expedies caput.

campestres melius Scythae,
quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
vivunt et rigidi Getae,
inmetata quibus iugera liberas

fruges et Cererem ferunt,
nec cultura placet longior annua,
defunctumque laboribus
aequali recreat sorte vicarius.

illic matre carentibus
privignis mulier temperat innocens,
nec dotata regit virum
coniunx nec nitido fidit adultero.

dos est magna parentium
virtus et metuens alterius viri
certo foedere castitas,
et peccare nefas aut pretium est mori.

o quisquis volet inpias
caedes et rabiem tollere civicam,
si quaeret 'pater urbium'
subscribi statuis, indomitam audeat

refrenare licentiam,
clarus post genitis: quatenus, heu nefas,
virtutem incolumem odimus,
sublatam ex oculis quaerimus, invidi.

quid tristes querimoniae,
si non supplicio culpa reciditur,
quid leges sine moribus
vanae proficiunt, si neque fervidis

pars inclusa caloribus
mundi nec Boreae finitimum latus
durataeque solo nives
mercatorem abigunt, horrida callidi

vincunt aequora navitae,
magnum pauperies obprobrium iubet
quidvis et facere et pati,
virtutisque viam deserit arduae?

vel nos in Capitolium,
quo clamor vocat et turba faventium,
vel nos in mare proximum
gemmas et lapides, aurum et inutile,

summi materiem mali,
mittamus, scelerum si bene paenitet.
eradenda cupidinis
pravi sunt elementa, et tenerae nimis

mentes asperioribus
formandae studiis. nescit equo rudis
haerere ingenuus puer
venarique timet, ludere doctior,

seu Graeco iubeas trocho
seu malis vetita legibus alea,
cum periura patris fides
consortem socium fallat et hospitem,

indignoque pecuniam
heredi properet. scilicet inprobae
crescunt divitiae: tamen
curtae nescio quid semper abest rei.

XXV.

Dithyrambus est, quo dicit Horatius a Baccho se in secreta nemorum abduci, ut eius numine instinctus Caesaris Augusti laudes canat. — Quod si recte coniecerunt viri docti verbis 'insigne, recens' (v. 7) significari titulum Augusti a senatu Octaviano decretum, carmen a. 27 scriptum est.

Quo me, Bacche, rapis tui
plenum? quae nemora aut quos agor in specus
velox mente nova? quibus
antris egregii Caesaris audiar

aeternum meditans decus
stellis inserere et consilio Iovis?
dicam insigne, recens, adhuc
indictum ore alio. non secus in iugis

exsomnis stupet Euhias,
Hebrum prospiciens et nive candidam
Thracen ac pede barbaro
lustratam Rhodopen, ut mihi devio

ripas et vacuum nemus
mirari libet. o Naiadum potens
Baccharumque valentium
proceras manibus vertere fraxinos,

nil parvum aut humili modo,
nil mortale loquar. dulce periculum est,
o Lenaee, sequi deum
cingentem viridi tempora pampino.

XXVIII.

Lyden hortatur, ut diem festum Neptunaliorum, qui erat a. d. X Kal. Aug., secum celebret.

Festo quid potius die
Neptuni faciam? prome reconditum,
Lyde strenua, Caecubum,
munitaeque adhibe vim sapientiae.

inclinare meridiem
sentis, et veluti stet volucris dies,
parcis deripere horreo
cessantem Bibuli consulis amphoram?

nos cantabimus invicem
Neptunum et virides Nereidum comas:
tu curva recines lyra
Latonam et celeris spicula Cynthiae:

summo carmine, quae Cnidon
fulgentesque tenet Cycladas et Paphum
iunctis visit oloribus,
dicetur, merita Nox quoque nenia.

XXIX.

Maecenatem invitat, ut omissa rerum publicarum cura fervido aestatis tempore urbem relinquat atque rus ad se veniat. Cum enim abscondita sint omnia futura, non esse nimis in ea inquirendum, sed potius fruendum praesentibus: felicem neminem esse nisi eum, qui quoque temporis momento mori paratus sit. Ne fortunae quidem propter mobilitatem confidendum esse, sed ita vivendum, ut iniquitas eius aequo animo ferri possit. — Carmen post a. 27 scriptum videtur.

Tyrrhena regum progenies, tibi
non ante verso lene merum cado
cum flore, Maecenas, rosarum et
pressa tuis balanus capillis

iam dudum apud me est: eripe te morae,
nec semper udum Tibur et Aefulae
declive contempleris arvum et
Telegoni iuga parricidae.

fastidiosam desere copiam et
molem propinquam nubibus arduis;
omitte mirari beatae
fumum et opes strepitumque Romae.

plerumque gratae divitibus vices,
mundaeque parvo sub lare pauperum
cenae sine aulaeis et ostro
sollicitam explicuere frontem.

iam clarus occultum Andromedae pater
ostendit ignem, iam Procyon furit
et stella vesani Leonis,
sole dies referente siccos;

iam pastor umbras cum grege languido
rivumque fessus quaerit et horridi
dumeta Silvani caretque
ripa vagis taciturna ventis.

tu civitatem quis deceat status
curas, et urbi sollicitus times,
quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent Tanaisque discors.

prudens futuri temporis exitum
caliginosa nocte premit deus
ridetque, si mortalis ultra
fas trepidat. quod adest memento

conponere aequus: cetera fluminis
ritu feruntur, nunc medio alveo
cum pace delabentis Etruscum
in mare, nunc lapides adesos

stirpesque raptas et pecus et domos
volventis una, non sine montium
clamore vicinaeque silvae,
cum fera diluvies quietos

inritat amnes. ille potens sui
laetusque deget, cui licet in diem
dixisse 'vixi': cras vel atra
nube polum pater occupato

vel sole puro; non tamen inritum,
quodcumque retro est, efficiet neque
diffinget infectumque reddet,
quod fugiens semel hora vexit.

Fortuna, saevo laeta negotio et
ludum insolentem ludere pertinax,
transmutat incertos honores,
nunc mihi, nunc alii benigna.

laudo manentem: si celeres quatit
pennas, resigno quae dedit et mea
virtute me involvo probamque
pauperiem sine dote quaero.

non est meum, si mugiat Africis
malus procellis, ad miseras preces
decurrere et votis pacisci,
ne Cypriae Tyriaeque merces

addant avaro divitias mari:
tunc me biremis praesidio scaphae
tutum per Aegaeos tumultus
aura feret geminusque Pollux.

XXX.

Hoc carmine, quod tamquam epilogum tribus carminum libris addidit, poëta immortalitatem sibi vindicat. Scriptum autem eodem fere tempore est quo I, 1.

Exegi monumentum aere perennius
regalique situ pyramidum altius,
quod non imber edax, non Aquilo inpotens
possit diruere aut innumerabilis

annorum series et fuga temporum.
non omnis moriar, multaque pars mei
vitabit Libitinam: usque ego postera
crescam laude recens, dum Capitolium

scandet cum tacita virgine pontifex.
dicar, qua violens obstrepit Aufidus
et qua pauper aquae Daunus agrestium
regnavit populorum, ex humili potens

princeps Aeolium carmen ad Italos
deduxisse modos. sume superbiam
quaesitam meritis et mihi Delphica
lauro cinge volens, Melpomene, comam.

CARMINUM

LIBER QUARTUS.

II.

Hoc carmine ad Iulium Antonium triumviri filium scripto testatur Horatius se vigorem et spiritum Pindari suis carminibus aequare non posse. Proinde non se ipsum, sed Antonium aptum esse, qui Augustum mox e Gallia rediturum laudibus efferat atque triumphum eius carmine lyrico celebret. — Carmen a. 13 scriptum est, quo Augustus Sygambris devictis pacatisque rebus Gallicis et Hispanicis in urbem rediit.

Pindarum quisquis studet aemulari,
ille ceratis ope Daedalea
nititur pennis, vitreo daturus
nomina ponto.

monte decurrens velut amnis, imbres
quem super notas aluere ripas,
fervet inmensusque ruit profundo
Pindarus ore,

laurea donandus Apollinari,
seu per audaces nova dithyrambos
verba devolvit numerisque fertur
lege solutis;

seu deos regesve canit, deorum
sanguinem, per quos cecidere iusta
morte Centauri, cecidit tremendae
flamma Chimaerae;

sive, quos Elea domum reducit
palma caelestes, pugilemve equumve
dicit et centum potiore signis
munere donat;

flebili sponsae iuvenemve raptum
plorat et vires animumque moresque
aureos educit in astra nigroque
invidet Orco.

multa Dircaeum levat aura cycnum,
tendit, Antoni, quotiens in altos
nubium tractus: ego apis Matinae
more modoque

grata carpentis thyma per laborem
plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
carmina fingo.

concines maiore poëta plectro
Caesarem, quandoque trahet feroces
per sacrum clivum merita decorus
fronde Sygambros:

quo nihil maius meliusve terris
fata donavere bonique divi
nec dabunt, quamvis redeant in aurum
tempora priscum:

concines laetosque dies et urbis
publicum ludum super inpetrato
fortis Augusti reditu forumque
litibus orbum.

tum meae, si quid loquar audiendum,
vocis accedet bona pars, et 'o sol
pulcher, o laudande!' canam recepto
Caesare felix:

teque, dum procedis, io Triumphe,
non semel dicemus, io Triumphe,
civitas omnis, dabimusque divis
tura benignis.

te decem tauri totidemque vaccae,
me tener solvet vitulus, relicta
matre qui largis iuvenescit herbis
in mea vota,

fronte curvatos imitatus ignes
tertium lunae referentis ortum,
qua notam duxit, niveus videri,
cetera fulvus.

III.

Hoc carmine ostendit Musarum favorem nascenti sibi adfuisse ideoque nulli alii rei se posse vacare nisi studiis poëticis. Cuius rei mercedem se iam accepisse dicit, cum a populo Romano in poëtarum numero ponatur: soli vero Musae hanc laudem deberi modeste profitetur. — Carmen post a. 17 compositum est, quo Horatius carmine saeculari condito summam sibi principis et populi gratiam conciliaverat.

Quem tu, Melpomene, semel
nascentem placido lumine videris,
illum non labor Isthmius
clarabit pugilem, non equus inpiger

curru ducet Achaico
victorem, neque res bellica Deliis
ornatum foliis ducem,
quod regum tumidas contuderit minas,

ostendet Capitolio:
sed quae Tibur aquae fertile praefluunt,
et spissae nemorum comae
fingent Aeolio carmine nobilem.

Romae, principis urbium,
dignatur suboles inter amabiles
vatum ponere me choros,
et iam dente minus mordeor invido.

o testudinis aureae
dulcem quae strepitum, Pieri, temperas,
o mutis quoque piscibus
donatura cycni, si libeat, sonum,

totum muneris hoc tui est,
quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.

IV.

Hoc carmen, quod a. 15 vel 14 scriptum est, laudes continet familiae Neronum, in primis Drusi Claudii Neronis, qui a. 15 Vindelicos devicerat.

Qualem ministrum fulminis alitem,
cui rex deorum regnum in aves vagas
permisit expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flavo,

olim iuventas et patrius vigor
nido laborum propulit inscium,
vernique iam nimbis remotis
insolitos docuere nisus

venti paventem, mox in ovilia
demisit hostem vividus impetus,
nunc in reluctantes dracones
egit amor dapis atque pugnae;

qualemve laetis caprea pascuis
intenta fulvae matris ab ubere
iam lacte depulsum leonem
dente novo peritura vidit:

videre Raeti bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici; quibus
mos unde deductus per omne
tempus Amazonia securi

dextras obarmet, quaerere distuli,
nec scire fas est omnia; sed diu
lateque victrices catervae
consiliis iuvenis revictae

sensere, quid mens, rite quid indoles
nutrita faustis sub penetralibus
posset, quid Augusti paternus
in pueros animus Nerones.

fortes creantur fortibus et bonis;
est in iuvencis, est in equis patrum
virtus, neque inbellem feroces
progenerant aquilae columbam:

doctrina sed vim promovet insitam,
rectique cultus pectora roborant;
utcumque defecere mores,
indecorant bene nata culpae.

quid debeas, o Roma, Neronibus,
testis Metaurum flumen et Hasdrubal
devictus et pulcher fugatis
ille dies Latio tenebris,

qui primus alma risit adorea,
dirus per urbes Afer ut Italas
ceu flamma per taedas vel Eurus
per Siculas equitavit undas.

post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et inpio
vastata Poenorum tumultu
fana deos habuere rectos,

dixitque tandem perfidus Hannibal:
'cervi, luporum praeda rapacium,
sectamur ultro, quos opimus
fallere et effugere est triumphus.

gens, quae cremato fortis ab Ilio
iactata Tuscis aequoribus sacra
natosque maturosque patres
pertulit Ausonias ad urbes,

duris ut ilex tonsa bipennibus
nigrae feraci frondis in Algido,
per damna, per caedes, ab ipso
ducit opes animumque ferro.

non Hydra secto corpore firmior
vinci dolentem crevit in Herculem,
monstrumve submisere Colchi
maius Echioniaeve Thebae.

merses profundo: pulchrior evenit;
luctere: multa proruet integrum
cum laude victorem geretque
proelia coniugibus loquenda.

Carthagini iam non ego nuntios
mittam superbos: occidit, occidit
spes omnis et fortuna nostri
nominis Hasdrubale interempto'.

nil Claudiae non perficient manus,
quas et benigno numine Iuppiter
defendit et curae sagaces
expediunt per acuta belli.

V.

Summum Augusti desiderium poëta significat reditumque eius precatur: illum enim quietem et otium peperisse civibus, rem publicam legibus reformasse, hostes domuisse. — Carmen extremis mensibus a. 14 compositum esse videtur, cum Augustus a. 13 ineunte e Gallia Romam reverterit.

Divis orte bonis, optime Romulae
custos gentis, abes iam nimium diu:
maturum reditum pollicitus patrum
sancto concilio, redi.

lucem redde tuae, dux bone, patriae:
instar veris enim voltus ubi tuus
adfulsit populo, gratior it dies
et soles melius nitent.

ut mater iuvenem, quem Notus invido
flatu Carpathii trans maris aequora
cunctantem spatio longius annuo
dulci distinet a domo,

votis ominibusque et precibus vocat,
curvo nec faciem litore demovet:
sic desideriis icta fidelibus
quaerit patria Caesarem.

tutus bos etenim rura perambulat,
nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
pacatum volitant per mare navitae,
culpari metuit fides,

nullis polluitur casta domus stupris,
mos et lex maculosum edomuit nefas,
laudantur simili prole puerperae,
culpam poena premit comes.

quis Parthum paveat, quis gelidum Scythen,
quis Germania quos horrida parturit
fetus, incolumi Caesare? quis ferae
bellum curet Hiberiae?

condit quisque diem collibus in suis
et vitem viduas ducit ad arbores;
hinc ad vina redit laetus et alteris
te mensis adhibet deum;

te multa prece, te prosequitur mero
defuso pateris, et Laribus tuum
miscet numen, uti Graecia Castoris
et magni memor Herculis.

'longas o utinam, dux bone, ferias
praestes Hesperiae!' dicimus integro
sicci mane die, dicimus uvidi,
cum sol Oceano subest.

VI.

Hymnus est in Apollinem a. 17 compositus, quem poëta carmini saeculari quasi prooemium praemisit. Commendat autem carmina sua deo simulque hortatur pueros et puellas, quos carmen saeculare docet, ut Apollinem et Dianam digne canant.

Dive, quem proles Niobea magnae
vindicem linguae Tityosque raptor
sensit et Troiae prope victor altae
Phthius Achilles,

ceteris maior, tibi miles inpar,
filius quamvis Thetidis marinae
Dardanas turres quateret tremenda
cuspide pugnax.

ille, mordaci velut icta ferro
pinus aut inpulsa cupressus Euro,
procidit late posuitque collum in
pulvere Teucro.

ille non inclusus equo Minervae
sacra mentito male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
falleret aulam,

sed palam captis gravis, heu nefas, heu,
nescios fari pueros Achivis
ureret flammis, etiam latentem
matris in alvo:

ni tuis victus Venerisque gratae
vocibus divum pater adnuisset
rebus Aeneae potiore ductos
alite muros.

doctor argutae fidicen Thaliae,
Phoebe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniae defende decus Camenae,
levis Agyieu.

spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
carminis nomenque dedit poëtae.
virginum primae puerique claris
patribus orti,

Deliae tutela deae fugaces
lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem meique
pollicis ictum,

rite Latonae puerum canentes,
rite crescentem face Noctilucam,
prosperam frugum celeremque pronos
volvere menses.

nupta iam dices: 'ego dis amicum,
saeculo festas referente luces,
reddidi carmen, docilis modorum
vatis Horati.'

VII.

Veris tempore redeunte poëta admonetur rerum quidem naturam semper certis vicibus renovari, homines autem morti subiectos esse ideoque debere brevi vitae spatio prudenter frui.

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
arboribusque comae;
mutat terra vices, et decrescentia ripas
flumina praetereunt:

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
ducere nuda choros.
inmortalia ne speres, monet annus et almum
quae rapit hora diem.

frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
interitura, simul
pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
bruma recurrit iners.

damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
nos, ubi decidimus,
quo pius Aeneas, quo Tullus dives et Ancus,
pulvis et umbra sumus.

quis scit an adiciant hodiernae crastina summae
tempora di superi?
cuncta manus avidas fugient heredis, amico
quae dederis animo.

cum semel occideris et de te splendida Minos
fecerit arbitria,
non, Torquate, genus, non te facundia, non te
restituet pietas:

infernis neque enim tenebris Diana pudicum
liberat Hippolytum,
nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
vincula Pirithoo.

VIII.

Indicat poëta sibi non esse tantas facultates, ut Censorino vasa pretiosa donare possit. Itaque carmen se ei largiri, quo immortalitatem sit adepturus.

Donarem pateras grataque commodus,
Censorine, meis aera sodalibus,
donarem tripodas, praemia fortium
Graiorum, neque tu pessima munerum
ferres, divite me scilicet artium,
quas aut Parrhasius protulit aut Scopas,
hic saxo, liquidis ille coloribus
sollers nunc hominem ponere, nunc deum.
sed non haec mihi vis, non tibi talium
res est aut animus deliciarum egens.
gaudes carminibus: carmina possumus
donare et pretium dicere muneri.
non incisa notis marmora publicis,
per quae spiritus et vita redit bonis
post mortem ducibus, non celeres fugae
reiectaeque retrorsum Hannibalis minae
[non incendia Carthaginis inpiae]
eius, qui domita nomen ab Africa
lucratus rediit, clarius indicant
laudes, quam Calabrae Pierides; neque
si chartae sileant, quod bene feceris,
mercedem tuleris. quid foret Iliae
Mavortisque puer, si taciturnitas
obstaret meritis invida Romuli?
ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
virtus et favor et lingua potentium
vatum divitibus consecrat insulis.
dignum laude virum Musa vetat mori.
caelo Musa beat. sic Iovis interest
optatis epulis inpiger Hercules,
clarum Tyndaridae sidus ab infimis

quassas eripiunt aequoribus rates,
ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

IX.

Carmina sua immortalia futura esse confirmat Horatius, quamvis alii ante se meliores poëtae fuerint. Nam ne Homeri quidem magnitudinem obstare, quominus Pindarus et alii poëtae, qui post illum fuerunt, clari habeantur. Cum poëtis autem etiam eos, quorum laudes cecinerint, in aeternum esse victuros. — Carmen paulo post a. 16 compositum est.

Ne forte credas interitura, quae
longe sonantem natus ad Aufidum
non ante volgatas per artes
verba loquor socianda chordis:

non, si priores Maeonius tenet
sedes Homerus, Pindaricae latent
Ceaeque et Alcaei minaces
Stesichorique graves Camenae;

nec, si quid olim lusit Anacreon,
delevit aetas; spirat adhuc amor
vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

non sola comptos arsit adulteri
crines et aurum vestibus inlitum
mirata regalesque cultus
et comites Helene Lacaena,

primusve Teucer tela Cydonio
direxit arcu; non semel Ilios
vexata; non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus

dicenda Musis proelia; non ferox
Hector vel acer Deiphobus graves
excepit ictus pro pudicis
coniugibus puerisque primus.

vixere fortes ante Agamemnona
multi; sed omnes inlacrimabiles
urguentur ignotique longa
nocte, carent quia vate sacro.

paulum sepultae distat inertiae
celata virtus: non ego te meis
chartis inornatum silebo,
totve tuos patiar labores

inpune, Lolli, carpere lividas
obliviones. est animus tibi
rerumque prudens et secundis
temporibus dubiisque rectus,

vindex avarae fraudis et abstinens
ducentis ad se cuncta pecuniae
consulque non unius anni:
sed quotiens bonus atque fidus

iudex honestum praetulit utili,
reiecit alto dona nocentium
voltu, per obstantes catervas
explicuit sua victor arma.

non possidentem multa vocaveris
recte beatum: rectius occupat
nomen beati, qui deorum
muneribus sapienter uti

duramque callet pauperiem pati,
peiusque leto flagitium timet,
non ille pro caris amicis
aut patria timidus perire.

XII.

Vergilium quendam negotiatorem invitat, ut, quoniam veris adventu sol incaluerit sitimque auxerit, secum bibat, condicione per iocum addita, ut nardi pyxide allata vinum in cena sibi praebitum mercetur.

Iam veris comites, quae mare temperant,
inpellunt animae lintea Thraciae;
iam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
hiberna nive turgidi.

nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
infelix avis et Cecropiae domus
aeternum obprobrium, quod male barbaras
regum est ulta libidines.

dicunt in tenero gramine pinguium
custodes ovium carmina fistula
delectantque deum, cui pecus et nigri
colles Arcadiae placent.

adduxere sitim tempora, Vergili:
sed pressum Calibus ducere Liberum
si gestis, iuvenum nobilium cliens,
nardo vina merebere.

nardi parvus onyx eliciet cadum,
qui nunc Sulpiciis accubat horreis,
spes donare novas largus amaraque
curarum eluere efficax.

ad quae si properas gaudia, cum tua
velox merce veni: non ego te meis
inmunem meditor tinguere poculis,
plena dives ut in domo.

verum pone moras et studium lucri,
nigrorumque memor, dum licet, ignium
misce stultitiam consiliis brevem:
dulce est desipere in loco.

XIV.

Augustum celebrat, cuius auspiciis et antea tot bella feliciter sint confecta et nuperrime populi Alpes Raeticas incolentes a Neronibus devicti. — Carmen a. 15 compositum est.

Quae cura patrum quaeve Quiritium
plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in aevum
per titulos memoresque fastos

aeternet, o qua sol habitabiles
inlustrat oras, maxime principum?
quem legis expertes Latinae
Vindelici didicere nuper

quid Marte posses. milite nam tuo
Drusus Genaunos, inplacidum genus,
Breunosque veloces et arces
Alpibus inpositas tremendis

deiecit acer plus vice simplici.
maior Neronum mox grave proelium
conmisit inmanesque Raetos
auspiciis pepulit secundis,

spectandus in certamine Martio,
devota morti pectora liberae
quantis fatigaret ruinis,
indomitas prope qualis undas

exercet Auster Pleiadum choro
scindente nubes, inpiger hostium
vexare turmas et frementem
mittere equum medios per ignes.

sic tauriformis volvitur Aufidus,
qui regna Dauni praefluit Apuli,
cum saevit horrendamque cultis
diluviem meditatur agris,

ut barbarorum Claudius agmina
ferrata vasto diruit impetu,
primosque et extremos metendo
stravit humum, sine clade victor,

te copias, te consilium et tuos
praebente divos. nam tibi, quo die
portus Alexandrea supplex
et vacuam patefecit aulam,

fortuna lustro prospera tertio
belli secundos reddidit exitus,
laudemque et optatum peractis
imperiis decus adrogavit.

te Cantaber non ante domabilis
Medusque et Indus, te profugus Scythes
miratur, o tutela praesens
Italiae dominaeque Romae.

te fontium qui celat origines
Nilusque et Hister, te rapidus Tigris,
te beluosus qui remotis
obstrepit Oceanus Britannis,

te non paventis funera Galliae
duraeque tellus audit Hiberiae,
te caede gaudentes Sygambri
conpositis venerantur armis.

XV.

Hoc quoque carmen, quod paulo post annum 13 compositum esse videtur, laudes continet Augusti, qui pacato orbe terrarum mores et leges instituerit atque rem publicam in florentissimum statum redegerit.

Phoebus volentem proelia me loqui
victas et urbes increpuit lyra,
ne parva Tyrrhenum per aequor
vela darem. tua, Caesar, aetas

fruges et agris rettulit uberes
et signa nostro restituit Iovi
derepta Parthorum superbis
postibus et vacuum duellis

Ianum Quirini clausit et ordinem
rectum evaganti frena licentiae
iniecit emovitque culpas
et veteres revocavit artes,

per quas Latinum nomen et Italae
crevere vires famaque et imperi
porrecta maiestas ad ortus
solis ab Hesperio cubili.

custode rerum Caesare non furor
civilis aut vis exiget otium,
non ira, quae procudit enses
et miseras inimicat urbes.

non qui profundum Danuvium bibunt
edicta rumpent Iulia, non Getae,
non Seres infidive Persae,
non Tanain prope flumen orti.

nosque et profestis lucibus et sacris
inter iocosi munera Liberi,
cum prole matronisque nostris
rite deos prius adprecati,

virtute functos more patrum duces
Lydis remixto carmine tibiis
Troiamque et Anchisen et almae
progeniem Veneris canemus.

CARMEN SAECULARE.

Ludi saeculares iam antiquitus a Romanis novo quoque saeculo ineunte per triduum erant celebrati. Saeculum autem intellegebatur spatium centum sive secundum Etruscorum doctrinam decem et centum annorum. Itaque cum quindecim viri sacris faciendis e libris Sibyllinis pronuntiassent ludos proximos a. 126 esse celebratos, Augustus a. 17 eos repeti iussit. Cumque inter alia sacra et caerimonias hymnus quoque Apollini et Dianae in templo Apollinis Palatini a viginti septem pueris nobilibus totidemque puellis, patrimis et matrimis, esset canendus, Horatius ad carmen sollemne componendum ab imperatore delectus est. Qua autem ratione quove ordine singulae hymni partes sive strophae ab utroque choro sint recitatae, iam pro certo dici nequit.

Phoebe silvarumque potens Diana,
lucidum caeli decus, o colendi
semper et culti, date quae precamur
tempore sacro,

quo Sibyllini monuere versus
virgines lectas puerosque castos
dis, quibus septem placuere colles,
dicere carmen.

alme Sol, curru nitido diem qui
promis et celas, aliusque et idem
nasceris, possis nihil urbe Roma
visere maius!

rite maturos aperire partus
lenis, Ilithyia, tuere matres,
sive tu Lucina probas vocari
seu Genitalis:

diva, producas subolem patrumque
prosperes decreta super iugandis
feminis prolisque novae feraci
lege marita,

certus undenos deciens per annos
orbis ut cantus referatque ludos,
ter die claro totiensque grata
nocte frequentes.

vosque veraces cecinisse, Parcae,
quod semel dictum est stabilisque rerum
terminus servet, bona iam peractis
iungite fata.

fertilis frugum pecorisque tellus
spicea donet Cererem corona;
nutriant fetus et aquae salubres
et Iovis aurae.

condito mitis placidusque telo
supplices audi pueros, Apollo;
siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas.

Roma si vestrum est opus Iliaeque
litus Etruscum tenuere turmae,
iussa pars mutare lares et urbem
sospite cursu,

cui per ardentem sine fraude Troiam
castus Aeneas patriae superstes
liberum munivit iter, daturus
plura relictis:

di, probos mores docili iuventae,
di, senectuti placidae quietem,
Romulae genti date remque prolemque
et decus omne;

quaeque vos bobus veneratur albis
clarus Anchisae Venerisque sanguis,
inpetret, bellante prior, iacentem
lenis in hostem.

iam mari terraque manus potentes
Medus Albanasque timet secures,
iam Scythae responsa petunt, superbi
nuper, et Indi.

iam Fides et Pax et Honor Pudorque
priscus et neglecta redire Virtus
audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.

augur et fulgente decorus arcu
Phoebus acceptusque novem Camenis,
qui salutari levat arte fessos
corporis artus,

si Palatinas videt aequus aras,
remque Romanam Latiumque felix
alterum in lustrum meliusque semper
prorogat aevum.

quaeque Aventinum tenet Algidumque
quindecim Diana preces virorum
curat et votis puerorum amicas
adplicat aures.

haec Iovem sentire deosque cunctos
spem bonam certamque domum reporto,
doctus et Phoebi chorus et Dianae
dicere laudes.

EPODON

LIBER.

I.

Cum Octavianus vere a. 31 bellum adversus Antonium parans imperasset, ut nobilissimi senatorum et equitum Romanorum Brundisium convenirent, Maecenas eo profecturus Horatium Romae manere iussit. Id vero poëta detrectat, affirmans nolle se ab amico discedere omnesque belli labores simul cum eo ferre paratum esse.

Ibis Liburnis inter alta navium,
amice, propugnacula,
paratus omne Caesaris periculum
subire, Maecenas, tuo.
quid nos, quibus te vita si superstite
iucunda, si contra, gravis?
utrumne iussi persequemur otium,
non dulce, ni tecum simul,
an hunc laborem, mente laturi, decet
qua ferre non molles viros?
feremus, et te vel per Alpium iuga
inhospitalem et Caucasum,
vel Occidentis usque ad ultimum sinum
forti sequemur pectore.
roges, tuum labore quid iuvem meo,
inbellis ac firmus parum?
comes minore sum futurus in metu,
qui maior absentes habet:
ut adsidens inplumibus pullis avis
serpentium adlapsus timet

magis relictis, non, ut adsit, auxili
latura plus praesentibus.
libenter hoc et omne militabitur
bellum, in tuae spem gratiae,
non ut iuvencis inligata pluribus
aratra nitantur meis,
pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascuis,
neque ut superni villa candens Tusculi
Circaea tangat moenia.
satis superque me benignitas tua
ditavit: haud paravero,
quod aut avarus ut Chremes terra premam,
discinctus aut perdam nepos.

II.

Alfium faeneratorem inducit vitam rusticam summis laudibus extollentem: qui tamen post tantas laudes consilii sui immemor in urbe manere et usuris studere mavult, probans Ovidianum illud: 'video meliora proboque, deteriora sequor'. — Carmen a. 33 vel 32 scriptum esse videtur.

'Beatus ille, qui procul negotiis,
ut prisca gens mortalium,
paterna rura bobus exercet suis,
solutus omni faenore,
neque excitatur classico miles truci,
neque horret iratum mare,
forumque vitat et superba civium
potentiorum limina.
ergo aut adulta vitium propagine
altas maritat populos,
aut in reducta valle mugientium
prospectat errantes greges,
inutilesve falce ramos amputans
feliciores inserit,
aut pressa puris mella condit amphoris,
aut tondet infirmas oves;
vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,

ut gaudet insitiva decerpens pira,
certantem et uvam purpurae,
qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium.
libet iacere modo sub antiqua ilice,
modo in tenaci gramine:
labuntur altis interim ripis aquae,
queruntur in silvis aves,
fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
somnos quod invitet leves.
at cum tonantis annus hibernus Iovis
imbres nivesque conparat,
aut trudit acres hinc et hinc multa cane
apros in obstantes plagas,
aut amite levi rara tendit retia
turdis edacibus dolos,
pavidumque leporem et advenam laqueo gruem
iucunda captat praemia.
quis non malarum quas amor curas habet
haec inter obliviscitur?
quodsi pudica mulier in partem iuvet
domum atque dulces liberos,
Sabina qualis aut perusta solibus
pernicis uxor Apuli,
sacrum vetustis exstruat lignis focum
lassi sub adventum viri,
claudensque textis cratibus laetum pecus
distenta siccet ubera,
et horna dulci vina promens dolio
dapes inemptas apparet:
non me Lucrina iuverint conchylia
magisve rhombus aut scari,
si quos Eois intonata fluctibus
hiemps ad hoc vertat mare,
non Afra avis descendat in ventrem meum,
non attagen Ionicus
iucundior, quam lecta de pinguissimis
oliva ramis arborum,
aut herba lapathi prata amantis et gravi
malvae salubres corpori,
vel agna festis caesa Terminalibus,

vel haedus ereptus lupo.
has inter epulas ut iuvat pastas oves
videre properantes domum,
videre fessos vomerem inversum boves
collo trahentes languido,
positosque vernas, ditis examen domus,
circum renidentes Lares'.
haec ubi locutus faenerator Alfius,
iam iam futurus rusticus,
omnem redegit Idibus pecuniam,
quaerit Kalendis ponere.

IV.

Acerrime invehitur in hominem quendam novum, qui e condicione servili pessimis artibus ad summas divitias et dignitates pervenerit. — Carmen circa a. 38 scriptum esse videtur, cum bellum maritimum, quod inter Octavianum et S. Pompeium gerebatur (cf. v. 17—20), nondum erat confectum.

Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
tecum mihi discordia est,
Hibericis peruste funibus latus
et crura dura conpede.
licet superbus ambules pecunia,
fortuna non mutat genus.
videsne, Sacram metiente te viam
cum bis trium ulnarum toga,
ut ora vertat huc et huc euntium
liberrima indignatio?
'sectus flagellis hic triumviralibus
praeconis ad fastidium
arat Falerni mille fundi iugera,
et Appiam mannis terit,
sedilibusque magnus in primis eques
Othone contempto sedet.
quid adtinet tot ora navium gravi
rostrata duci pondere
contra latrones atque servilem manum,
hoc, hoc tribuno militum?'

VI.

Invehitur in hominem amarum et maledicum, affirmans se non ut ceteros impune peti, quippe qui maledicta acerbissime sit ulturus.

Quid inmerentes hospites vexas, canis
ignavus adversum lupos?
quin huc inanes, si potes, vertis minas
et me remorsurum petis?
nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,
amica vis pastoribus,
agam per altas aure sublata nives,
quaecumque praecedet fera.
tu, cum timenda voce conplesti nemus,
proiectum odoraris cibum.
cave, cave: namque in malos asperrimus
parata tollo cornua,
qualis Lycambae spretus infido gener,
aut acer hostis Bupalo.
an, si quis atro dente me petiverit,
inultus ut flebo puer?

VII.

Conqueritur poëta de Romanis summo furore in bella civilia ruentibus, dicitque Remi necem causam tantae insaniae esse videri. — Carmen a. 38 compositum est, quo bellum cum S. Pompeio renovabatur.

Quo, quo scelesti ruitis aut cur dexteris
aptantur enses conditi?
parumne campis atque Neptuno super
fusum est Latini sanguinis?
non út superbas invidae Carthaginis
Romanus arces ureret,
intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via,
sed ut secundum vota Parthorum sua
urbs haec periret dextera.
neque hic lupis mos nec fuit leonibus
umquam nisi in dispar feris.

furorne caecus an rapit vis acrior
an culpa? responsum date!
tacent, et albus ora pallor inficit,
mentesque perculsae stupent.
sic est: acerba fata Romanos agunt
scelusque fraternae necis,
ut inmerentis fluxit in terram Remi
sacer nepotibus cruor.

IX.

Hoc carmine Horatius laetitiam suam profert ob Actiacam Octaviani victoriam, quam significat cum Maecenate se velle celebrare.

Quando repostum Caecubum ad festas dapes,
victore laetus Caesare,
tecum sub alta (sic Iovi gratum) domo,
beate Maecenas, bibam,
sonante mixtum tibiis carmen lyra,
hac Dorium, illis barbarum?
ut nuper, actus cum freto Neptunius
dux fugit ustis navibus,
minatus urbi vincla, quae detraxerat
servis amicus perfidis.
Romanus, eheu, (posteri negabitis)
emancipatus feminae
fert vallum et arma miles, et spadonibus
servire rugosis potest,
interque signa turpe militaria
sol aspicit conopium.
ad hoc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Caesarem,
hostiliumque navium portu latent
puppes sinistrorsum citae.
io Triumphe, tu moraris aureos
currus et intactas boves?
io Triumphe, nec Iugurthino parem
bello reportasti ducem,
neque Africanum, cui super Carthaginem
virtus sepulchrum condidit.

terra marique victus hostis punico
lugubre mutavit sagum.
aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
ventis iturus non suis,
exercitatas aut petit Syrtes Noto,
aut fertur incerto mari.
capaciores adfer huc, puer, scyphos
et Chia vina aut Lesbia,
vel quod fluentem nauseam coherceat
metire nobis Caecubum.
curam metumque Caesaris rerum iuvat
dulci Lyaeo solvere.

X.

Maevium poëtam malum Vergilii obtrectatorem detestatur, navigaturo optans ut in mari nihil mali non patiatur.

Mala soluta navis exit alite,
ferens olentem Maevium.
ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus;
niger rudentes Eurus inverso mari
fractosque remos differat;
insurgat Aquilo, quantus altis montibus
frangit trementes ilices;
nec sidus atra nocte amicum appareat,
qua tristis Orion cadit;
quietiore nec feratur aequore,
quam Graia victorum manus,
cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
in inpiam Aiacis ratem.
o quantus instat navitis sudor tuis,
tibique pallor luteus
et illa non virilis heiulatio,
preces et aversum ad Iovem,
Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit.
opima quodsi praeda curvo litore

porrecta mergos iuverit,
libidinosus inmolabitur caper
et agna Tempestatibus.

XIII.

Adhortatur sodales, ut, quoniam caelum pluvium sit die hibernoso, ad convivium conveniant. — Carmen, quod simile argumentum habet atque C. I, 9, ante hoc compositum atque in antiquissimis Horatii poëmatis numerandum esse videtur.

Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres
nivesque deducunt Iovem; nunc mare, nunc siluae
Threicio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
occasionem de die, dumque virent genua
et decet, obducta solvatur fronte senectus.
tu vina Torquato move consule pressa meo,
cetera mitte loqui: deus haec fortasse benigna
reducet in sedem vice. nunc et Achaemenio
perfundi nardo iuvat et fide Cyllenea
levare diris pectora sollicitudinibus,
nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
'invicte, mortalis dea nate puer Thetide,
te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
findunt Scamandri flumina, lubricus et Simois,
unde tibi reditum certo subtemine Parcae
rupere, nec mater domum caerula te revehet.
illic omne malum vino cantuque levato,
deformis aegrimoniae dulcibus adloquiis.'

XVI.

Civibus internis motibus bellisque continuis laborantibus poëta suadet, ut Phocaeorum exemplum secuti demigrent et insulas fortunatas (quas hodie Canarias nominant) petant: ibi enim eos non solum nihil mali esse passuros, sed etiam omnium rerum copias habituros. — Carmen elegantissimum a. 41 scriptum est, bello Perusino nondum finito.

Altera iam teritur bellis civilibus aetas,
suis et ipsa Roma viribus ruit.
quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
minacis aut Etrusca Porsenae manus,

aemula nec virtus Capuae nec Spartacus acer
novisque rebus infidelis Allobrox,
nec fera caerulea domuit Germania pube
parentibusque abominatus Hannibal:
inpia perdemus devoti sanguinis aetas,
ferisque rursus occupabitur solum.
barbarus heu cineres insistet victor et urbem
eques sonante verberabit ungula,
quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini,
nefas videre, dissipabit insolens.
forte quid expediat communiter aut melior pars
malis carere quaeritis laboribus:
nulla sit hac potior sententia: Phocaeorum
velut profugit exsecrata civitas
agros atque lares patrios, habitandaque fana
apris reliquit et rapacibus lupis,
ire, pedes quocumque ferent, quocumque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
sic placet, an melius quis habet suadere? secunda
ratem occupare quid moramur alite?
sed iuremus in haec: simul imis saxa renarint
vadis levata, ne redire sit nefas;
neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina,
in mare seu celsus procurrerit Appenninus,
novaque monstra iunxerit libidine
mirus amor, iuvet ut tigres subsidere cervis,
adulteretur et columba miluo,
credula nec ravos timeant armenta leones,
ametque salsa levis hircus aequora.
haec et quae poterunt reditus abscindere dulces
eamus omnis exsecrata civitas,
aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
inominata perprimat cubilia.
vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Etrusca praeter et volate litora.
nos manet Oceanus circum vagus arva beata:
petamus arva, divites et insulas,
reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
et inputata floret usque vinea,
germinat et numquam fallentis termes olivae,

suamque pulla ficus ornat arborem,
mella cava manant ex ilice, montibus altis
levis crepante lympha desilit pede.
illic iniussae veniunt ad mulctra capellae,
refertque tenta grex amicus ubera;
nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
nec intumescit alta viperis humus.
pluraque felices mirabimur, ut neque largis
aquosus Eurus arva radat imbribus,
pinguia nec siccis urantur semina glaebis,
utrumque rege temperante caelitum.
non huc Argoo contendit remige pinus,
neque inpudica Colchis intulit pedem;
non huc Sidonii torserunt cornua nautae,
laboriosa nec cohors Ulixei.
nulla nocent pecori contagia, nullius astri
gregem aestuosa torret inpotentia.
Iuppiter illa piae secrevit litora genti,
ut inquinavit aere tempus aureum;
aere, dehinc ferro duravit saecula, quorum
piis secunda vate me datur fuga.

SERMONUM

LIBER PRIMUS.

I.

Castigat hominum inconstantiam, qui aliorum vitae condicionem praeferant suae (1—14), nihilominus tamen, si sibi eligendi arbitrium detur, aliam nolint (15—22). Huius rei causam esse, quod unusquisque quaestui studeat, quo senectutem securus possit transigere. Fieri enim, ut vix quisquam inveniatur, qui se satis habere credat, ita ut divitiis colligendis intenti usum pecuniae quaesitae in dies differant (23—40). Alium timere, ne sumptu largiore facultates imminuat (41—50), alium existimare suavitatem quandam pecuniae possessioni inesse (51—60), alium sibi persuadere hominum dignitatem magnis opibus augeri (61—67). Eiusmodi homines Tantali esse similes, cum non solum non fruantur eis quae comparaverint, sed etiam perpetuo timore crucientur ne ea perdant (68—79). Praeterea illos propter avaritiam cunctis adeo esse odiosos, ut etiam vita eorum periclitetur (80—100). Sola igitur moderatione et continentia vitam beatam contineri (101—107), pecuniae vero cupiditatem causam esse, cur tam pauci inveniantur qui se felices vixisse dicant (108—119). — Sermonem circa a. 35 scriptum esse putant).

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
seu ratio dederit seu fors obiecerit, illa
contentus vivat, laudet diversa sequentes?
'o fortunati mercatores!' gravis annis
miles ait, multo iam fractus membra labore.
contra mercator, navem iactantibus Austris,
'militia est potior. quid enim? concurritur: horae
momento cita mors venit aut victoria laeta.'
agricolam laudat iuris legumque peritus,

sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
solos felices viventes clamat in urbe.
cetera de genere hoc, adeo sunt multa, loquacem
delassare valent Fabium. ne te morer, audi
quo rem deducam. si quis deus 'en ego' dicat
'iam faciam, quod voltis: eris tu, qui modo miles,
mercator; tu, consultus modo, rusticus; hinc vos,
vos hinc mutatis discedite partibus. heia!
quid statis?' — nolint. atqui licet esse beatis.
quid causae est, merito quin illis Iuppiter ambas
iratus buccas inflet neque se fore posthac
tam facilem dicat, votis ut praebeat aurem?
praeterea, ne sic, ut qui iocularia, ridens
percurram (quamquam ridentem dicere verum
quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
doctores, elementa velint ut discere prima:
sed tamen amoto quaeramus seria ludo),
ille, gravem duro terram qui vertit aratro,
perfidus hic caupo, miles, nautaeque, per omne
audaces mare qui currunt, hac mente laborem
sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
ore trahit quodcumque potest atque addit acervo,
quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
quae, simul inversum contristat Aquarius annum,
non usquam prorepit et illis utitur ante
quaesitis sapiens, cum te neque fervidus aestus
demoveat lucro, neque hiemps, ignis, mare, ferrum,
nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
quid iuvat inmensum te argenti pondus et auri
furtim defossa timidum deponere terra?
'quod, si conminuas, vilem redigatur ad assem.'
at ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
milia frumenti tua triverit area centum,
non tuus hoc capiet venter plus ac meus, ut si
reticulum panis venales inter onusto
forte vehas umero, nihilo plus accipias quam
qui nil portarit. vel dic, quid referat intra
naturae fines viventi, iugera centum an

mille aret? 'at suave est ex magno tollere acervo.'
dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
ut tibi si sit opus liquidi non amplius urna
vel cyatho, et dicas 'magno de flumine mallem
quam ex hoc fonticulo tantundem sumere.' eo fit,
plenior ut si quos delectet copia iusto,
cum ripa simul avolsos ferat Aufidus acer.
at qui tantuli eget, quanto est opus, is neque limo
turbatam haurit aquam neque vitam amittit in undis.
at bona pars hominum decepta cupidine falso
'nil satis est' inquit, 'quia tanti quantum habeas sis.'
quid facias illi? iubeas miserum esse, libenter
quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
sordidus ac dives populi contemnere voces
sic solitus: 'populus me sibilat, at mihi plaudo
ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.'
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
flumina — quid rides? mutato nomine de te
fabula narratur: congestis undique saccis
indormis inhians, et tamquam parcere sacris
cogeris aut pictis tamquam gaudere tabellis.
nescis, quo valeat nummus, quem praebeat usum?
panis ematur, holus, vini sextarius; adde,
quis humana sibi doleat natura negatis.
an vigilare metu exanimem, noctesque diesque
formidare malos fures, incendia, servos,
ne te conpilent fugientes, hoc iuvat? horum
semper ego optarim pauperrimus esse bonorum. —
at si condoluit temptatum frigore corpus
aut alius casus lecto te adflixit, habes qui
adsideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
suscitet ac reddat gnatis carisque propinquis?
non uxor salvum te volt, non filius; omnes
vicini oderunt, noti, pueri atque puellae.
miraris, cum tu argento post omnia ponas,
si nemo praestet quem non merearis amorem?
an si cognatos, nullo natura labore
quos tibi dat, retinere velis servareque amicos,
infelix operam perdas, ut si quis asellum
in campo doceat parentem currere frenis?

denique sit finis quaerendi, cumque habeas plus,
pauperiem metuas minus, et finire laborem
incipias parto quod avebas, ne facias quod
Ummidius quidam. non longa est fabula. dives,
ut metiretur nummos, ita sordidus, ut se
non umquam servo melius vestiret, ad usque
supremum tempus, ne se penuria victus
opprimeret, metuebat. at hunc liberta securi
divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
'quid mi igitur suades? ut vivam Naevius aut sic
ut Nomentanus?' pergis pugnantia secum
frontibus adversis conponere. non ego, avarum
cum veto te fieri, vappam iubeo ac nebulonem.
est inter Tanain quiddam socerumque Viselli:
est modus in rebus, sunt certi denique fines,
quos ultra citraque nequit consistere rectum.
illuc, unde abii, redeo, nemo ut avarus
se probet ac potius laudet diversa sequentes,
quodque aliena capella gerat distentius uber,
tabescat, neque se maiori pauperiorum
turbae conparet, hunc atque hunc superare laboret.
sic festinanti semper locupletior obstat,
ut, cum carceribus missos rapit ungula currus,
instat equis auriga suos vincentibus, illum
praeteritum temnens extremos inter euntem.
inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
dicat, et exacto contentus tempore vitā
cedat uti conviva satur, reperire queamus.
iam satis est: ne me Crispini scrinia lippi
conpilasse putes, verbum non amplius addam.

V.

Vere a. 37 Maecenas cum Cocceio et Fonteio Capitone (v. 28. 32) ab Octaviano ad Antonium missus est, ut cum eo foedus contra S. Pompeium iungeret: cuius itineris Horatius quoque comes fuit. Hac ergo satura iter suum Roma Brundisium usque narrat Lucilium imitatus, qui in tertio Saturarum libro similem excursionem ad fretum Siculum descripserat.

Egressum magna me accepit Aricia Roma
hospitio modico; rhetor comes Heliodorus,

Graecorum longe doctissimus: inde Forum Appi,
differtum nautis cauponibus atque malignis.
hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos
praecinctis unum: minus est gravis Appia tardis.
hic ego propter aquam, quod erat deterrima, ventri
indico bellum, cenantes haud animo aequo
expectans comites. iam nox inducere terris
umbras et caelo diffundere signa parabat;
tum pueri nautis, pueris convicia nautae
ingerere: 'huc appelle! trecentos inseris. ohe,
iam satis est.' dum aes exigitur, dum mula ligatur,
tota abit hora. mali culices ranaeque palustres
avertunt somnos; absentem cantat amicam
multa prolutus vappa nauta atque viator
certatim. tandem fessus dormire viator
incipit, ac missae pastum retinacula mulae
nauta piger saxo religat stertitque supinus.
iamque dies aderat, nil cum procedere lintrem
sentimus, donec cerebrosus prosilit unus,
ac mulae nautaeque caput lumbosque saligno
fuste dolat: quarta vix demum exponimur hora.
ora manusque tua lavimus, Feronia, lympha.
milia tum pransi tria repimus atque subimus
inpositum saxis late candentibus Anxur.
huc venturus erat Maecenas optimus atque
Cocceius, missi magnis de rebus uterque
legati, aversos soliti conponere amicos.
hic oculis ego nigra meis collyria lippus
inlinere. interea Maecenas advenit atque
Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco praetore libenter
linquimus, insani ridentes praemia scribae,
praetextam et latum clavum prunaeque vatillum.
in Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,
Murena praebente domum, Capitone culinam.
postera lux oritur multo gratissima: namque
Plotius et Varius Sinuessae Vergiliusque
occurrunt, animae, quales neque candidiores
terra tulit, neque quis me sit devinctior alter.
o qui conplexus et gaudia quanta fuerunt!

nil ego contulerim iucundo sanus amico.
proxima Campano ponti quae villula, tectum
praebuit, et parochi, quae debent, ligna salemque.
hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt.
lusum it Maecenas, dormitum ego Vergiliusque:
namque pila lippis inimicum et ludere crudis.
hinc nos Coccei recipit plenissima villa,
quae super est Caudi cauponas. nunc mihi paucis
Sarmenti scurrae pugnam Messique Cicirri,
Musa, velim memores, et quo patre natus uterque
contulerit lites. Messi clarum genus Osci;
Sarmenti domina extat: ab his maioribus orti
ad pugnam venere. prior Sarmentus 'equi te
esse feri similem dico.' ridemus, et ipse
Messius 'accipio,' caput et movet. 'o tua cornu
ni foret exsecto frons' inquit, 'quid faceres, cum
sic mutilus minitaris?' at illi foeda cicatrix
saetosam laevi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat:
nil illi larva aut tragicis opus esse cothurnis.
multa Cicirrus ad haec: donasset iamne catenam
ex voto Laribus, quaerebat; scriba quod esset,
nilo deterius dominae ius esse; rogabat
denique, cur umquam fugisset, cui satis una
farris libra foret, gracili sic tamque pusillo.
prorsus iucunde cenam producimus illam.
tendimus hinc recta Beneventum, ubi sedulus hospes
paene macros arsit dum turdos versat in igni;
nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Volcano summum properabat lambere tectum.
convivas avidos cenam servosque timentes
tum rapere atque omnes restinguere velle videres.
incipit ex illo montes Apulia notos
ostentare mihi, quos torret Atabulus et quos
numquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
villa recepisset lacrimoso non sine fumo,
udos cum foliis ramos urente camino.
quattuor hinc rapimur viginti et milia raedis,
mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
signis perfacile est: venit vilissima rerum

hic aqua, sed panis longe pulcherrimus, ultra
callidus ut soleat umeris portare viator.
nam Canusi lapidosus (aquae non ditior urna),
qui locus a forti Diomede est conditus olim.
flentibus hinc Varius discedit maestus amicis.
inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
carpentes iter et factum corruptius imbri.
postera tempestas melior, via peior ad usque
Bari moenia piscosi. dein Gnatia lymphis
iratis exstructa dedit risusque iocosque,
dum flamma sine tura liquescere limine sacro
persuadere cupit. credat Iudaeus Apella,
non ego: namque deos didici securum agere aevum,
nec, si quid miri faciat natura, deos id
tristes ex alto caeli demittere tecto.
Brundisium longae finis chartaeque viaeque est.

VI.

Respondet eis, qui sibi propter intimam Maecenatis familiaritatem obtrectabant. Et primum quidem de perverso hominum iudicio loquitur, qui generis nobilitatem pluris faciant quam integritatem morum (v. 1—22), ideoque summo studio enitantur, ut ad honores et dignitates perveniant, immemores opinionis populi, qui homines novos iniquo animo explorare atque perstringere soleat (v. 23—44). Deinde probat non malis artibus se in Maecenatis amicitiam irrepsisse, sed ultro esse ascitum, quod a patre optimo ingenue educatus atque bonis artibus institutus dignus fuerit tanti viri familiaritate (v. 45—88). Neque tamen hanc vitae condicionem sibi obsistere, quominus ab omni officiorum onere alienus eam sibi agendi vivendique libertatem servet, quam suo iudicio honoribus molestis praeferendam censeat (v. 89—131). — Satura inter a. 37 et 33 scripta est.

Non quia, Maecenas, Lydorum quidquid Etruscos
incoluit fines, nemo generosior est te,
nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
olim qui magnis legionibus imperitarent,
ut plerique solent, naso suspendis adunco
ignotos, ut me libertino patre natum.
cum referre negas, quali sit quisque parente
natus, dum ingenuus, persuades hoc tibi vere,

ante potestatem Tulli atque ignobile regnum
multos saepe viros nullis maioribus ortos
et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
contra Laevinum, Valeri genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fugit, unius assis
non umquam pretio pluris licuisse, notante
iudice, quo nosti, populo, qui stultus honores
saepe dat indignis et famae servit ineptus,
qui stupet in titulis et imaginibus. quid oportet
nos facere a volgo longe longeque remotos?
namque esto, populus Laevino mallet honorem
quam Decio mandare novo, censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
sed fulgente trahit constrictos gloria curru
non minus ignotos generosis. quo tibi, Tilli,
sumere depositum clavum fierique tribuno?
invidia adcrevit, privato quae minor esset.
nam ut quisque insanus nigris medium inpediit crus
pellibus et latum demisit pectore clavum,
audit continuo: 'quis homo hic est? quo patre natus?'
ut si qui aegrotet quo morbo Barrus, haberi
ut cupiat formosus, eat quacumque, puellis
iniciat curam quaerendi singula, quali
sit facie, sura, quali pede, dente, capillo:
sic qui promittit, cives, urbem sibi curae,
imperium fore et Italiam, delubra deorum,
quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
omnes mortales curare et quaerere cogit.
'tune, Syri, Damae aut Dionysi filius, audes
deicere de saxo cives aut tradere Cadmo?'
'at Novius collega gradu post me sedet uno:
namque est ille, pater quod erat meus.' 'hoc tibi Paulus
et Messalla videris? at hic, si plostra ducenta
concurrantque foro tria funera magna, sonabit
cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos.'
nunc ad me redeo libertino patre natum,
quem rodunt omnes libertino patre natum,
nunc, quia sim tibi, Maecenas, convictor, at olim,
quod mihi pareret legio Romana tribuno.
dissimile hoc illi est, quia non, ut forsit honorem

iure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum,
praesertim cautum dignos adsumere, prava
ambitione procul. felicem dicere non hoc
me possim, casu quod te sortitus amicum:
nulla etenim mihi te fors obtulit; optimus olim
Vergilius, post hunc Varius dixere quid essem.
ut veni coram, singultim pauca locutus
(infans namque pudor prohibebat plura profari)
non ego me claro natum patre, non ego circum
me Satureiano vectari rura caballo,
sed, quod eram, narro. respondes, ut tuus est mos,
pauca: abeo, et revocas nono post mense iubesque
esse in amicorum numero. magnum hoc ego duco,
quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.
atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
mendosa est natura, alioqui recta, velut si
egregio inspersos reprehendas corpore naevos,
si neque avaritiam neque sordes aut mala lustra
obiciet vere quisquam mihi, purus et insons,
ut me conlaudem, si et vivo carus amicis:
causa fuit pater his, qui macro pauper agello
noluit in Flavi ludum me mittere, magni
quo pueri magnis e centurionibus orti,
laevo suspensi loculos tabulamque lacerto,
ibant octonos referentes Idibus aeris,
sed puerum est ausus Romam portare docendum
artes, quas doceat quivis eques atque senator
semet prognatos. vestem servosque sequentes,
in magno ut populo, si qui vidisset, avita
ex re praeberi sumptus mihi crederet illos.
ipse mihi custos incorruptissimus omnes
circum doctores aderat. quid multa? pudicum,
qui primus virtutis honos, servavit ab omni
non solum facto, verum obprobrio quoque turpi,
nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
si praeco parvas aut, ut fuit ipse, coactor
mercedes sequerer: neque ego essem questus. at hoc nunc
laus illi debetur et a me gratia maior.
nil me paeniteat sanum patris huius; eoque
non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,

quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
sic me defendam. longe mea discrepat istis
et vox et ratio. nam si natura iuberet
a certis annis aevum remeare peractum
atque alios legere, ad fastum quoscumque parentes
optaret sibi quisque, meis contentus honestos
fascibus et sellis nollem mihi sumere, demens
iudicio volgi, sanus fortasse tuo, quod
nollem onus haud umquam solitus portare molestum.
nam mihi continuo maior quaerenda foret res
atque salutandi plures, ducendus et unus
et comes alter, uti ne solus rusve peregreve
exirem, plures calones atque caballi
pascendi, ducenda petorrita. nunc mihi curto
ire licet mulo vel si libet usque Tarentum,
mantica cui lumbos onere ulceret atque eques armos:
obiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tilli,
cum Tiburte via praetorem quinque sequuntur
te pueri, lasanum portantes oenophorumque.
hoc ego commodius quam tu, praeclare senator,
milibus atque aliis vivo. quacumque libido est,
incedo solus, percontor, quanti holus ac far,
fallacem Circum vespertinumque pererro
saepe forum, adsisto divinis. inde domum me
ad porri et ciceris refero laganique catinum.
cena ministratur pueris tribus, et lapis albus
pocula cum cyatho duo sustinet; adstat echinus
vilis, cum patera gutus, Campana supellex.
deinde eo dormitum non sollicitus, mihi quod cras
surgendum sit mane, obeundus Marsya, qui se
voltum ferre negat Noviorum posse minoris.
ad quartam iaceo; post hanc vagor aut ego lecto
aut scripto, quod me tacitum iuvet, unguor olivo,
non quo fraudatis inmundus Natta lucernis.
ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
admonuit, fugio campum lusumque trigonem.
pransus non avide, quantum interpellet inani
ventre diem durare, domesticus otior. haec est
vita solutorum misera ambitione gravique:
his me consolor victurum suavius, ac si
quaestor avus pater atque meus patruusque fuisset.

VII.

Litem describit ridiculam, qua Rupilius Rex Romanus et Persius Semigraecus Bruto iudice inter se contenderant, cum ille a. 43 exercitus colligendi causa in Asia moraretur. — Dubitari non potest quin haec satura ante Bruti mortem a. 43 vel 42 scripta sit.

Proscripti Regis Rupili pus atque venenum
hybrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas,
durus homo atque odio qui posset vincere Regem,
confidens tumidusque, adeo sermonis amari,
Sisennas, Barros ut equis praecurreret albis.
ad Regem redeo. postquam nihil inter utrumque
convenit (hoc etenim sunt omnes iure molesti,
quo fortes, quibus adversum bellum incidit. inter
Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem
ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors,
non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
summa fuit: duo si discordia vexet inertes,
aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
cum Lycio Glauco, discedat pigrior, ultro
muneribus missis), Bruto praetore tenente
ditem Asiam Rupili et Persi par pugnat, uti non
conpositum melius cum Bitho Bacchius. in ius
acres procurrunt, magnum spectaculum uterque.
Persius exponit causam: ridetur ab omni
ventu. laudat Brutum laudatque cohortem;
n Asiae Brutum appellat stellasque salubres
at comites, excepto Rege; Canem illum,
agricolis sidus, venisse. ruebat
flumen ut hibernum, fertur quo rara securis.
tum Praenestinus salso multoque fluenti
expressa arbusto regerit convicia, durus
vindemiator et invictus, cui saepe viator
cessisset magna conpellans voce cuculum.
at Graecus, postquam est Italo perfusus aceto,

Persius exclamat: 'per magnos, Brute, deos te
oro, qui reges consueris tollere, cur non
hunc Regem iugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.'

IX.

Describitur hac satura homo moleste garrulus et importunus, qui, quia sibi litteratus esse videtur, Horatio ambulanti pertinaciter instans postulat, ut se Maecenati commendet. — Carmen elegantissimum et scaenae comicae instar alterno sermone variatum circa a. 35 scriptum putant.

Ibam forte via Sacra, sicut meus est mos,
nescio quid meditans nugarum, totus in illis.
adcurrit quidam notus mihi nomine tantum,
arreptaque manu 'quid agis, dulcissime rerum?'
'suaviter, ut nunc est' inquam, 'et cupio omnia, quae vis.'
cum adsectaretur, 'num quid vis?' occupo. at ille
'noris nos' inquit: 'docti sumus.' hic ego 'pluris
hoc' inquam 'mihi eris.' misere discedere quaerens
ire modo ocius, interdum consistere, in aurem
dicere nescio quid puero, cum sudor ad imos
manaret talos. 'o te, Bolane, cerebri
felicem' aiebam tacitus, cum quidlibet ille
garriret, vicos, urbem laudaret. ut illi
nil respondebam, 'misere cupis' inquit 'abire;
iam dudum video. sed nil agis; usque tenebo.
persequar hinc, quo nunc iter est tibi.' 'nil opus est te
circumagi: quendam volo visere non tibi notum;
trans Tiberim longe cubat is, prope Caesaris hortos.'
'nil habeo quod agam, et non sum piger: usque seq
demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus,
cum gravius dorso subiit onus. incipit ille:
'si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
non Varium facies: nam quis me scribere plures
aut citius possit versus? quis membra movere
mollius? invideat quod et Hermogenes, ego canto.'
interpellandi locus hic erat: 'est tibi mater,
cognati, quis te salvo est opus?' 'haud mihi quisquam.
omnes conposui.' 'felices! nunc ego resto.
confice! namque instat fatum mihi triste, Sabella

quod puero cecinit divina mota anus urna:
hunc neque dira venena nec hosticus auferet ensis
nec laterum dolor aut tussis nec tarda podagra:
garrulus hunc quando consumet cumque; loquaces,
si sapiat, vitet, simul atque adoleverit aetas.'
ventum erat ad Vestae, quarta iam parte diei
praeterita, et casu tum respondere vadato
debebat; quod ni fecisset, perdere litem.
'si me amas', inquit, 'paulum hic ades'. 'inteream, si
aut valeo stare aut novi civilia iura;
et propero quo scis'. 'dubius sum quid faciam' inquit,
'tene relinquam an rem.' 'me, sodes'. 'non faciam' ille,
et praecedere coepit. ego, ut contendere durum est
cum victore, sequor. 'Maecenas quomodo tecum?'
hinc repetit: 'paucorum hominum et mentis bene sanae;
nemo dexterius fortuna est usus. haberes
magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
hunc hominem velles si tradere. dispeream, ni
submosses omnes.' 'non isto vivimus illic,
quo tu rere, modo. domus hac nec purior ulla est
nec magis his aliena malis; nil mi officit, inquam,
ditior hic aut est quia doctior: est locus uni
cuique suus.' 'magnum narras, vix credibile.' 'atqui
sic habet.' 'accendis, quare cupiam magis illi
proximus esse.' 'velis tantummodo: quae tua virtus,
expugnabis; et est qui vinci possit, eoque
difficiles aditus primos habet.' 'haud mihi deero.
muneribus servos corrumpam; non, hodie si
exclusus fuero, desistam; tempora quaeram,
occurram in triviis, deducam. nil sine magno
vita labore dedit mortalibus.' haec dum agit, ecce
Fuscus Aristius occurrit, mihi carus et illum
qui pulchre nosset. consistimus. 'unde venis?' et
'quo tendis?' rogat et respondet. vellere coepi
et pressare manu lentissima bracchia, nutans,
distorquens oculos, ut me eriperet. male salsus
ridens dissimulare: meum iecur urere bilis.
'certe nescio quid secreto velle loqui te
aiebas mecum.' 'memini bene, sed meliore
tempore dicam. hodie tricesima sabbata. vin tu
curtis Iudaeis oppedere?' 'nulla mihi' inquam

'religio est.' 'at mi: sum paulo infirmior, unus
multorum. ignosces; alias loquar.' huncine solem
tam nigrum surrexe mihi! fugit inprobus ac me
sub cultro linquit. casu venit obvius illi
adversarius et 'quo tu turpissime?' magna
inclamat voce, et 'licet antestari?' ego vero
oppono auriculam. rapit in ius; clamor utrimque,
undique concursus. sic me servavit Apollo.

X.

Amatores veterum poëtarum iidemque Horatii obtrectatores poëtae crimini dederant, quod animo iniquo et nimia sui aestimatione ductus Lucilii versus parum diligenter factos esse iudicasset. Itaque Horatius affirmat se Lucilium non solum vituperasse, sed etiam laudasse, neque in utraque re a vero discessisse. Quod autem illi Lucilii scripta suis praeferant, ea re se nequaquam permoveri, quippe qui optimis quibusque suae aetatis scriptoribus probetur. — Sermo circa a. 35 scriptus esse videtur.

Nempe inconposito dixi pede currere versus
Lucili. quis tam Lucili fautor inepte est,
ut non hoc fateatur? at idem, quod sale multo
urbem defricuit, charta laudatur eadem.
nec tamen hoc tribuens dederim quoque cetera: nam sic
et Laberi mimos ut pulchra poemata mirer.
ergo non satis est risu diducere rictum
auditoris; et est quaedam tamen hic quoque virtus:
est brevitate opus, ut currat sententia neu se
inpediat verbis lassas onerantibus aures,
et sermone opus est modo tristi, saepe iocoso,
defendente vicem modo rhetoris atque poetae,
interdum urbani, parcentis viribus atque
extenuantis eas consulto. ridiculum acri
fortius et melius magnas plerumque secat res.
illi, scripta quibus comoedia prisca viris est,
hoc stabant, hoc sunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes umquam legit, neque simius iste,
nil praeter Calvum et doctus cantare Catullum.
'at magnum fecit, quod verbis Graeca Latinis
miscuit.' o seri studiorum, quine putetis
difficile et mirum, Rhodio quod Pitholeonti

contigit? 'at sermo lingua concinnus utraque
suavior, ut Chio nota si commixta Falerni est.'
cum versus facias, te ipsum percontor, an et cum
dura tibi peragenda rei sit causa Petilli?
scilicet oblitus patriaeque patrisque Latini,
cum Pedius causas exsudet Publicola atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
verba foris malis, Canusini more bilinguis?
atque ego cum Graecos facerem, natus mare citra,
versiculos, vetuit me tali voce Quirinus,
post mediam noctem visus, cum somnia vera:
'in silvam non ligna feras insanius, ac si
magnas Graecorum malis inplere catervas.'
turgidus Alpinus iugulat dum Memnona, dumque
defingit Rheni luteum caput, haec ego ludo,
quae neque in aede sonent certantia iudice Tarpa,
nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.
arguta meretrice potes Davoque Chremeta
eludente senem comis garrire libellos
unus vivorum, Fundani; Pollio regum
facta canit pede ter percusso; forte epos acer,
ut nemo, Varius ducit; molle atque facetum
Vergilio adnuerunt gaudentes rure Camenae.
hoc erat, experto frustra Varrone Atacino
atque quibusdam aliis melius quod scribere possem,
inventore minor; neque ego illi detrahere ausim
haerentem capiti cum multa laude coronam.
at dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem
plura quidem tollenda relinquendis. age, quaeso,
tu nihil in magno doctus reprehendis Homero?
nil comis tragici mutat Lucilius Acci?
non ridet versus Enni gravitate minores,
cum de se loquitur non ut maiore reprensis?
quid vetat et nosmet Lucili scripta legentes
quaerere, num illius, num rerum dura negarit
versiculos natura magis factos et euntes
mollius, ac si quis pedibus quid claudere senis,
hoc tantum contentus, amet scripsisse ducentos
ante cibum versus, totidem cenatus? Etrusci
quale fuit Cassi rapido ferventius amni
ingenium, capsis quem fama est esse librisque

ambustum propriis. fuerit Lucilius, inquam,
comis et urbanus, fuerit limatior idem,
quam rudis et Graecis intacti carminis auctor
quamque poetarum seniorum turba: sed ille,
si foret hoc nostrum fato delapsus in aevum,
detereret sibi multa, recideret omne quod ultra
perfectum traheretur, et in versu faciendo
saepe caput scaberet, vivos et roderet ungues.
saepe stilum vertas, iterum quae digna legi sint
scripturus, neque te ut miretur turba labores,
contentus paucis lectoribus. an tua demens
vilibus in ludis dictari carmina malis?
non ego: nam satis est equitem mihi plaudere, ut audax,
contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.
men moveat cimex Pantilius, aut cruciet quod
vellicet absentem Demetrius aut quod ineptus
Fannius Hermogenis laedat conviva Tigelli?
Plotius et Varius, Maecenas Vergiliusque,
Valgius et probet haec Octavius optimus atque
Fuscus, et haec utinam Viscorum laudet uterque.
ambitione relegata te dicere possum,
Pollio, te, Messalla, tuo cum fratre, simulque
vos, Bibule et Servi, simul his te, candide Furni,
conplures alios, doctos ego quos et amicos
prudens praetereo; quibus haec, sint qualiacumque,
adridere velim, doliturus, si placeant spe
deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli,
discipularum inter iubeo plorare cathedras.
i, puer, atque meo citus haec subscribe libello.

SERMONUM

LIBER SECUNDUS.

I.

Sermo hic dialogum continet inter poëtam et Trebatium iuris consultum tunc temporis praestantissimum. Consulit enim Trebatium, qua ratione obtrectatorum vituperationem effugiat. Cumque ille negasset id futurum, nisi versus facere desiisset, Horatius respondet a versibus quidem scribendis se abstinere non posse: nam et animum iam poësi assuevisse et versibus se uti tamquam telis quibus adversarios petat (v. 1—60). Tum quod Trebatius opinetur se saturis suis potentium animos offensurum, id ne Lucilio quidem accidisse: immo scripta eius Scipioni Africano et Laelio gratissima fuisse (v. 60—79). Neque vero legem, quae *mala* carmina scribi vetet, impedire quominus versus faciat: sua enim carmina non *mala* esse sed *bona* (v. 79—86). — Satura a. 30 scripta esse videtur.

Sunt quibus in satura videar nimis acer et ultra
legem tendere opus; sine nervis altera, quidquid
conposui, pars esse putat similesque meorum
mille die versus deduci posse. Trebati,
quid faciam praescribe. 'quiescas.' ne faciam, inquis,
omnino versus? 'aio.' peream male, si non
optimum erat; verum nequeo dormire. 'ter uncti
transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
inriguumque mero sub noctem corpus habento.
aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Caesaris invicti res dicere, multa laborum
praemia laturus.' cupidum, pater optime, vires
deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
agmina nec fracta pereuntes cuspide Gallos

aut labentis equo describit volnera Parthi.
'attamen et iustum poteras et scribere fortem,
Scipiadam ut sapiens Lucilius.' haud mihi deero,
cum res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
verba per attentam non ibunt Caesaris aurem,
cui male si palpere, recalcitrat undique tutus.
'quanto rectius hoc, quam tristi laedere versu
Pantolabum scurram Nomentanumque nepotem,
cum sibi quisque timet, quamquam est intactus, et odit.'
quid faciam? saltat Milonius, ut semel icto
accessit fervor capiti numerusque lucernis;
Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem
pugnis; quot capitum vivunt, totidem studiorum
milia: me pedibus delectat claudere verba
Lucili ritu, nostrum melioris utroque.
ille velut fidis arcana sodalibus olim
credebat libris, neque si male cesserat, usquam
decurrens alio, neque si bene: quo fit, ut omnis
votiva pateat veluti descripta tabella
vita senis. sequor hunc, Lucanus an Apulus, anceps:
nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus,
missus ad hoc pulsis, vetus est ut fama, Sabellis,
quo ne per vacuum Romano incurreret hostis,
sive quod Apula gens seu quod Lucania bellum
incuteret violenta. sed hic stilus haud petet ultro
quemquam animantem, et me veluti custodiet ensis
vagina tectus: quem cur destringere coner
tutus ab infestis latronibus? o pater et rex
Iuppiter, ut pereat positum robigine telum,
nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille,
qui me conmorit (melius non tangere, clamo),
flebit et insignis tota cantabitur urbe.
Cervius iratus leges minitatur et urnam,
Canidia Albuci, quibus est inimica, venenum,
grande malum Turius, si quid se iudice certes.
ut, quo quisque valet, suspectos terreat, utque
imperet hoc natura potens, sic collige mecum:
dente lupus, cornu taurus petit; unde, nisi intus
monstratum? Scaevae vivacem crede nepoti
matrem; nil faciet sceleris pia dextera (mirum,
ut neque calce lupus quemquam neque dente petit bos):

sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
expectat seu mors atris circumvolat alis,
dives, inops, Romae, seu fors ita iusserit, exul,
quisquis erit vitae scribam color. 'o puer, ut sis
vitalis metuo, et maiorum ne quis amicus
frigore te feriat.' quid? cum est Lucilius ausus
primus in hunc operis conponere carmina morem,
detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
cederet, introrsum turpis: num Laelius et qui
duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen
ingenio offensi aut laeso doluere Metello
famosisque Lupo cooperto versibus? atqui
primores populi arripuit populumque tributim,
scilicet uni aequus virtuti atque eius amicis.
quin ubi se a volgo et scaena in secreta remorant
virtus Scipiadae et mitis sapientia Laeli,
nugari cum illo et discincti ludere, donec
decoqueretur holus, soliti. quidquid sum ego, quamvis
infra Lucili censum ingeniumque, tamen me
cum magnis vixisse invita fatebitur usque
invidia, et fragili quaerens inlidere dentem
offendet solido, nisi quid tu, docte Trebati,
dissentis. 'equidem nihil hinc diffingere possum.
sed tamen ut monitus caveas, ne forte negoti
incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
si mala condiderit in quem quis carmina, ius est
iudiciumque.' esto, si quis mala: sed bona si quis
iudice condiderit laudatus Caesare? si quis
obprobriis dignum latraverit, integer ipse?
'solventur risu tabulae, tu missus abibis.'

II.

Haec satura, qua poëta in nimium aetatis suae luxum cibique ac potus intemperantiam invehitur, in duas partes dividitur. Versibus enim 1—115 Horatius ea proponit, quae de praestantia vitae moderatae ab Ofello rustico audierat, versibus autem 116—163 ipsum Ofellum loquentem inducit.

Quae virtus et quanta, boni, sit vivere parvo
(nec meus hic sermo est, sed quae praecepit Ofellus

rusticus, abnormis sapiens crassaque Minerva),
discite non inter lances mensasque nitentes,
cum stupet insanis acies fulgoribus et cum
adclinis falsis animus meliora recusat,
verum hic inpransi mecum disquirite. cur hoc?
dicam, si potero. male verum examinat omnis
corruptus iudex. leporem sectatus equove
lassus ab indomito, vel, si Romana fatigat
militia adsuetum graecari, seu pila velox,
molliter austerum studio fallente laborem,
seu te discus agit (pete cedentem aëra disco):
cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis
sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno
ne biberis diluta. foris est promus, et atrum
defendens pisces hiemat mare: cum sale panis
latrantem stomachum bene leniet. unde putas aut
qui partum? non in caro nidore voluptas
summa, sed in te ipso est. tu pulmentaria quaere
sudando: pinguem vitiis albumque neque ostrea
nec scarus aut poterit peregrina iuvare lagois.
vix tamen eripiam, posito pavone velis quin
hoc potius quam gallina tergere palatum,
corruptus vanis rerum, quia veneat auro
rara avis et picta pandat spectacula cauda,
tamquam ad rem adtineat quicquam. num vesceris ista,
quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?
carne tamen, quamvis distat nil, hac magis illam
inparibus formis deceptum te petere esto:
unde datum sentis, lupus hic Tiberinus an alto
captus hiet? pontesne inter iactatus an amnis
ostia sub Tusci? laudas, insane, trilibrem
mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est.
ducit te species, video: quo pertinet ergo
proceros odisse lupos? quia scilicet illis
maiorem natura modum dedit, his breve pondus.
ieiunus raro stomachus volgaria temnit.
'porrectum magno magnum spectare catino
vellem' ait Harpyiis gula digna rapacibus. at vos,
praesentes Austri, coquite horum obsonia. quamquam
putet aper rhombusque recens, mala copia quando
aegrum sollicitat stomachum, cum rapula plenus

atque acidas mavolt inulas. necdum omnis abacta
pauperies epulis regum: nam vilibus ovis
nigrisque est oleis hodie locus. haud ita pridem
Galloni praeconis erat acipensere mensa
infamis. quid? tum rhombos minus aequor alebat?
tutus erat rhombus tutoque ciconia nido,
donec vos auctor docuit praetorius. ergo
si quis nunc mergos suaves edixerit assos,
parebit pravi docilis Romana iuventus.
sordidus a tenui victu distabat Ofello
iudice: nam frustra vitium vitaveris illud,
si te alio pravum detorseris. Avidienus,
cui Canis ex vero dictum cognomen adhaeret,
quinquennes oleas est et silvestria corna,
ac nisi mutatum parcit defundere vinum, et
cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
ille repotia, natales aliosve dierum
festos albatus celebret, cornu ipse bilibri
caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
quali igitur victu sapiens utetur, et horum
utrum imitabitur? hac urguet lupus, hac canis, aiunt.
mundus erit, qua non offendat sordibus, atque
in neutram partem cultus miser. hic neque servis,
Albuci senis exemplo, dum munia didit,
saevus erit, nec sic ut simplex Naevius unctam
convivis praebebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
accipe nunc, victus tenuis quae quantaque secum
adferat. in primis valeas bene. nam variae res
ut noceant homini, credas memor illius escae,
quae simplex olim tibi sederit: at simul assis
miscueris elixa, simul conchylia turdis,
dulcia se in bilem vertent stomachoque tumultum
lenta feret pituita. vides ut pallidus omnis
cena desurgat dubia? quin corpus onustum
hesternis vitiis animum quoque praegravat una,
atque adfigit humo divinae particulam aurae.
alter, ubi dicto citius curata sopori
membra dedit, vegetus praescripta ad munia surgit.
hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam,
sive diem festum rediens advexerit annus,
seu recreare volet tenuatum corpus, ubique

accedent anni et tractari mollius aetas
inbecilla volet: tibi quidnam accedet ad istam
quam puer et validus praesumis mollitiem, seu
dura valetudo inciderit seu tarda senectus?
rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus
illis nullus erat, sed credo hac mente, quod hospes
tardius adveniens vitiatum commodius quam
integrum edax dominus consumeret. hos utinam inter
heroas natum tellus me prima tulisset!
das aliquid famae, quae carmine gratior aurem
occupat humanam: grandes rhombi patinaeque
grande ferunt una cum damno dedecus; adde
iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum
et frustra mortis cupidum, cum deerit egenti
as, laquei pretium. 'iure' inquit 'Trausius istis
iurgatur verbis: ego vectigalia magna
divitiasque habeo tribus amplas regibus'. ergo,
quod superat, non est melius quo insumere possis?
cur eget indignus quisquam te divite? quare
templa ruunt antiqua deum? cur, inprobe, carae
non aliquid patriae tanto emetiris acervo?
uni nimirum recte tibi semper erunt res,
o magnus posthac inimicis risus! uterne
ad casus dubios fidet sibi certius? hic qui
pluribus adsuerit mentem corpusque superbum,
an qui contentus parvo metuensque futuri
in pace, ut sapiens, aptarit idonea bello?
quo magis his credas, puer hunc ego parvus Ofellum
integris opibus novi non latius usum
quam nunc accisis. videas metato in agello
cum pecore et gnatis fortem mercede colonum
'non ego' narrantem 'temere edi luce profesta
quicquam praeter holus fumosae cum pede pernae.
ac mihi seu longum post tempus venerat hospes
sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
vicinus, bene erat non piscibus urbe petitis,
sed pullo atque haedo; tum pensilis uva secundas
et nux ornabat mensas cum duplice ficu.
post hoc ludus erat culpa potare magistra,
ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto,
explicuit vino contractae seria frontis.

saeviat atque novos moveat Fortuna tumultus:
quantum hinc inminuet? quanto aut ego parcius aut vos,
o pueri, nituistis, ut huc novus incola venit?
nam propriae telluris erum natura neque illum
nec me nec quemquam statuit: nos expulit ille,
illum aut nequities aut vafri inscitia iuris,
postremum expellet certe vivacior heres.
nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
dictus, erit nulli proprius, sed cedet in usum
nunc mihi, nunc alii. quocirca vivite fortes,
fortiaque adversis opponite pectora rebus.'

VI.

Horatius cum a. 33 villam Sabinam a Maecenate dono accepisset, plurimum ruri degebat neque, nisi officium aliquod praestandum erat vel Maecenatis familiaritas adventum suum postulare videbatur, in urbe commorabatur. Petit igitur a Mercurio, ut eam sibi felicitatem, quae delectatione vitae rusticae praestetur, integram conservet (v. 1—19). Deinde exponit, quantas in molestias Romae aut propter varia negotia aut propter hominum importunitatem, garrulitatem, ambitionem incidere soleat (v. 20—58). Quibus incommodis postquam vitae rusticae dulcedinem opposuit eamque summa cum venustate descripsit (v. 60—78), ad extremum ruris et urbis condicionem diversam addita lepidissima fabula de mure rustico et urbano elegantissime illustrat (v. 79—117). — Sermo omnibus numeris absolutus a. 30 scriptus est. Eo enim anno Octavianus veteranorum tumultum sedavit, agros se eis assignaturum esse pollicitus (v. 55—56): Dacis autem, qui Antonii partium fuerant, M. Crassus legatus eodem tempore bellum intulit (v. 53).

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
hortus ubi et tecto vicinus iugis aquae fons
et paulum silvae super his foret. auctius atque
di melius fecere. bene est. nil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis.
si neque maiorem feci ratione mala rem
nec sum facturus vitio culpave minorem,
si veneror stultus nihil horum: 'o si angulus ille
proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
o si urnam argenti fors quae mihi monstret, ut illi,
thesauro invento qui mercennarius agrum

illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule!' si, quod adest, gratum iuvat, hac prece te oro:
pingue pecus domino facias et cetera praeter
ingenium, utque soles, custos mihi maximus adsis!
ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
quid prius inlustrem saturis Musaque pedestri?
nec mala me ambitio perdit nec plumbeus Auster
autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.
Matutine pater, seu Iane libentius audis,
unde homines operum primos vitaeque labores
instituunt (sic dis placitum), tu carminis esto
principium. Romae sponsorem me rapis: 'heia,
ne prior officio quisquam respondeat, urgue'.
sive Aquilo radit terras seu bruma nivalem
interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
postmodo, quod mi obsit, clare certumque locuto
luctandum in turba et facienda iniuria tardis.
'quid vis, insane, et quas res agis?' inprobus urguet
iratis precibus: 'tu pulses omne quod obstat,
ad Maecenatem memori si mente recurras?'
hoc iuvat et melli est, non mentiar. at simul atras
ventum est Esquilias, aliena negotia centum
per caput et circa saliunt latus. 'ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.'
'de re communi scribae magna atque nova te
orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.'
'inprimat his, cura, Maecenas signa tabellis'.
dixeris 'experiar': 'si vis, potes' addit et instat.
septimus octavo propior iam fugerit annus,
ex quo Maecenas me coepit habere suorum
in numero, dumtaxat ad hoc, quem tollere raeda
vellet iter faciens, et cui concredere nugas
hoc genus: 'hora quota est? Thraex est Gallina Syro par?
matutina parum cautos iam frigora mordent,'
et quae rimosa bene deponuntur in aure.
per totum hoc tempus subiectior in diem et horam
invidiae noster. ludos spectaverat una,
luserat in campo: 'Fortunae filius!' omnes.
frigidus a rostris manat per compita rumor:
quicumque obvius est, me consulit: 'o bone, nam te
scire, deos quoniam propius contingis, oportet,

numquid de Dacis audisti?' nil equidem. 'ut tu
semper eris derisor!' at omnes di exagitent me,
si quicquam. 'quid? militibus promissa Triquetra
praedia Caesar an est Itala tellure daturus?'
iurantem me scire nihil mirantur, ut unum
scilicet egregii mortalem altique silenti.
perditur haec inter misero lux non sine votis:
o rus, quando ego te aspiciam, quandoque licebit
nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis
ducere sollicitae iucunda oblivia vitae?
o quando faba Pythagorae cognata simulque
uncta satis pingui ponentur holuscula lardo?
o noctes cenaeque deum, quibus ipse meique
ante Larem proprium vescor vernasque procaces
pasco libatis dapibus. prout cuique libido est,
siccat inaequales calices conviva, solutus
legibus insanis, seu quis capit acria fortis
pocula, seu modicis uvescit laetius. ergo
sermo oritur, non de villis domibusve alienis,
nec, male necne Lepos saltet; sed quod magis ad nos
pertinet et nescire malum est, agitamus: utrumne
divitiis homines an sint virtute beati,
quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos,
et quae sit natura boni summumque quid eius.
Cervius haec inter vicinus garrit aniles
ex re fabellas. si quis nam laudat Arelli
sollicitas ignarus opes, sic incipit: 'olim
rusticus urbanum murem mus paupere fertur
accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,
asper et adtentus quaesitis, ut tamen artum
solveret hospitiis animum. quid multa? neque ille
sepositi ciceris nec longae invidit avenae,
aridum et ore ferens acinum semesaque lardi
frusta dedit, cupiens varia fastidia cena
vincere tangentis male singula dente superbo:
cum pater ipse domus palea porrectus in horna
esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
tandem urbanus ad hunc 'quid te iuvat' inquit, 'amice,
praerupti nemoris patientem vivere dorso?
vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?
carpe viam, mihi crede, comes, terrestria quando

mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
aut magno aut parvo leti fuga; quo, bone, circa,
dum licet, in rebus iucundis vive beatus,
vive memor, quam sis aevi brevis.' haec ubi dicta
agrestem pepulere, domo levis exsilit; inde
ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
moenia nocturni subrepere. iamque tenebat
nox medium caeli spatium, cum ponit uterque
in locuplete domo vestigia, rubro ubi cocco
tincta super lectos canderet vestis eburnos,
multaque de magna superessent fercula cena,
quae procul exstructis inerant hesterna canistris.
ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
agrestem, veluti succinctus cursitat hospes
continuatque dapes, nec non verniliter ipsis
fungitur officiis, praelambens omne quod adfert.
ille cubans gaudet mutata sorte bonisque
rebus agit laetum convivam, cum subito ingens
valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
currere per totum pavidi conclave, magisque
exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
personuit canibus. tum rusticus 'haud mihi vita
est opus hac' ait et 'valeas: me silva cavusque
tutus ab insidiis tenui solabitur ervo'.

VIII.

Fundanium amicum inducit cenam Nasidieni cuiusdam, hominis novi, iocose et cum irrisione narrantem. Maxime autem ridiculum fuit cenantibus, quod Nasidieno, homini inepto et nobilium urbanitatem inscite affectanti, omnia, quae ostentationis causa magnifice apparaverat, infelicissime cesserunt, ut dubium fuerit miserandusne magis esset an irridendus.

Ut Nasidieni iuvit te cena beati?
nam mihi quaerenti convivam dictus here illic
de medio potare die. 'sic, ut mihi numquam
in vita fuerit melius'. dic, si grave non est,
quae prima iratum ventrem placaverit esca.
'in primis Lucanus aper: leni fuit Austro
captus, ut aiebat cenae pater; acria circum

rapula, lactucae, radices, qualia lassum
pervellunt stomachum, siser, allec, faecula Coa.
his ubi sublatis puer alte cinctus acernam
gausape purpureo mensam pertersit, et alter
sublegit, quodcumque iaceret inutile quodque
posset cenantes offendere: ut Attica virgo
cum sacris Cereris procedit fuscus Hydaspes
Caecuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.
hic erus: 'Albanum, Maecenas, sive Falernum
te magis adpositis delectat, habemus utrumque'.
divitias miseras! sed quis cenantibus una,
Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro.
'summus ego et prope me Viscus Thurinus et infra,
si memini, Varius; cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Maecenas adduxerat umbras;
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra,
ridiculus totas simul absorbere placentas;
Nomentanus ad hoc, qui, si quid forte lateret,
indice monstraret digito: nam cetera turba,
nos, inquam, cenamus aves, conchylia, pisces,
longe dissimilem noto celantia sucum,
ut vel continuo patuit, cum passeris atque
ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
post hoc me docuit melimela rubere minorem
ad lunam delecta: quid hoc intersit, ab ipso
audieris melius. tum Vibidius Balatroni:
'nos nisi damnose bibimus, moriemur inulti,'
et calices poscit maiores. vertere pallor
tum parochi faciem nil sic metuentis ut acres
potores, vel quod maledicunt liberius vel
fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
invertunt Allifanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, secutis omnibus: imi
convivae lecti nihilum nocuere lagoenis.
adfertur squillas inter murena natantes
in patina porrecta. sub hoc erus 'haec gravida' inquit
'capta est, deterior post partum carne futura.
his mixtum ius est: oleo, quod prima Venafri
pressit cella; garo de sucis piscis Hiberi;
vino quinquenni, verum citra mare nato,
dum coquitur (cocto Chium sic convenit, ut non

hoc magis ullum aliud); pipere albo non sine aceto,
quod Methymnaeam vitio mutaverit uvam.
erucas virides, inulas ego primus amaras
monstravi incoquere; inlotos Curtillus echinos,
ut melius muria quod testa marina remittat.'
interea suspensa graves aulaea ruinas
in patinam fecere, trahentia pulveris atri
quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
nos maius veriti, postquam nihil esse pericli
sensimus, erigimur: Rufus posito capite, ut si
filius inmaturus obisset, flere. quis esset
finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum
tolleret: 'heu, Fortuna, quis est crudelior in nos
te deus? ut semper gaudes inludere rebus
humanis!' Varius mappa conpescere risum
vix poterat. Balatro, suspendens omnia naso,
'haec est condicio vivendi' aiebat, 'eoque
responsura tuo numquam est par fama labori.
tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni
sollicitudine districtum, ne panis adustus,
ne male conditum ius adponatur, ut omnes
praecincti recte pueri comptique ministrent?
adde hos praeterea casus, aulaea ruant si,
ut modo, si patinam pede lapsus frangat agaso.
sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
adversae nudare solent, celare secundae.'
Nasidienus ad haec: 'tibi di, quaecumque preceris,
commoda dent: ita vir bonus es convivaque comis';
et soleas poscit. tum in lecto quoque videres
stridere secreta divisos aure susurros.'
nullos his mallem ludos spectasse; sed illa
redde age, quae deinceps risisti. 'Vibidius dum
quaerit de pueris, num sit quoque fracta lagoena,
quod sibi poscenti non dantur pocula, dumque
ridetur fictis rerum Balatrone secundo,
Nasidiene, redis mutatae frontis, ut arte
emendaturus fortunam. deinde secuti
mazonomo pueri magno discerpta ferentes
membra gruis sparsi sale multo non sine farre,
pinguibus et ficis pastum iecur anseris albi,
et leporum avolsos, ut multo suavius, armos,

quam si cum lumbis quis edit; tum pectore adusto
vidimus et merulas poni et sine clune palumbes:
suaves res, si non causas narraret earum et
naturas dominus: quem nos sic fugimus ulti,
ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia adflasset peior serpentibus Afris.'

EPISTULARUM

LIBER PRIMUS.

I.

Hac epistula, quam a. 20 scriptam putant, Horatius exponit quibus de causis poësi relicta ad philosophiam se contulerit, ostenditque quanta commoda studiis philosophicis contineantur.

Prima dicte mihi, summa dicende Camena,
spectatum satis et donatum iam rude quaeris,
Maecenas, iterum antiquo me includere ludo?
non eadem est aetas, non mens. Veianius armis
Herculis ad postem fixis latet abditus agro,
ne populum extrema totiens exoret harena.
est mihi purgatam crebro qui personet aurem:
'solve senescentem mature sanus equum, ne
peccet ad extremum ridendus et ilia ducat'.
nunc itaque et versus et cetera ludicra pono:
quid verum atque decens, curo et rogo, et omnis in hoc sum;
condo et conpono, quae mox depromere possim.
ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter:
nullius addictus iurare in verba magistri,
quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes.
nunc agilis fio et mersor civilibus undis,
virtutis verae custos rigidusque satelles;
nunc in Aristippi furtim praecepta relabor
et mihi res, non me rebus subiungere conor.
ut nox longa quibus mentitur amica, diesque
longa videtur opus debentibus, ut piger annus
pupillis, quos dura premit custodia matrum:

sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quae spem
consiliumque morantur agendi naviter id, quod
aeque pauperibus prodest, locupletibus aeque,
aeque neglectum pueris senibusque nocebit.
restat ut his ego me ipse regam solerque elementis.
non possis oculo quantum contendere Lynceus:
non tamen idcirco contemnas lippus inungui;
nec, quia desperes invicti membra Glyconis,
nodosa corpus nolis prohibere cheragra.
est quadam prodire tenus, si non datur ultra.
fervet avaritia miseroque cupidine pectus:
sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
possis et magnam morbi deponere partem.
laudis amore tumes: sunt certa piacula, quae te
ter pure lecto poterunt recreare libello.
invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
si modo culturae patientem commodet aurem.
virtus est vitium fugere, et sapientia prima
stultitia caruisse. vides, quae maxima credis
esse mala, exiguum censum turpemque repulsam,
quanto devites animi capitisque labore;
inpiger extremos curris mercator ad Indos,
per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:
ne cures ea, quae stulte miraris et optas,
discere et audire et meliori credere non vis?
quis circum pagos et circum compita pugnax
magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
cui sit condicio dulcis sine pulvere palmae?
vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
'o cives, cives, quaerenda pecunia primum est,
virtus post nummos!' haec Ianus summus ab imo
prodocet, haec recinunt iuvenes dictata senesque,
laevo suspensi loculos tabulamque lacerto.
est animus tibi, sunt mores, est lingua fidesque,
sed quadringentis sex septem milia desunt:
plebs eris. at pueri ludentes 'rex eris' aiunt,
'si recte facies'. hic murus aëneus esto,
nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
Roscia, dic sodes, melior lex an puerorum est
nenia, quae regnum recte facientibus offert,

et maribus Curiis et decantata Camillis?
isne tibi melius suadet, qui 'rem facias, rem,
si possis, recte, si non, quocumque modo rem,
ut propius spectes lacrimosa poemata Pupi,'
an qui Fortunae te responsare superbae
liberum et erectum praesens hortatur et aptat?
quodsi me populus Romanus forte roget, cur
non, ut porticibus, sic iudiciis fruar isdem,
nec sequar aut fugiam, quae diligit ipse vel odit,
olim quod volpes aegroto cauta leoni
respondit, referam: 'quia me vestigia terrent,
omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.'
belua multorum es capitum. nam quid sequar aut quem?
pars hominum gestit conducere publica; sunt qui
crustis et pomis viduas venentur avaras
excipiantque senes, quos in vivaria mittant;
multis occulto crescit res faenore. verum
esto aliis alios rebus studiisque teneri:
idem eadem possunt horam durare probantes?
'nullus in orbe sinus Bais praelucet amoenis'
si dixit dives, lacus et mare sentit amorem
festinantis eri: cui si vitiosa libido
fecerit auspicium, 'cras ferramenta Teanum
tolletis, fabri!' lectus genialis in aula est:
nil ait esse prius, melius nil caelibe vita;
si non est, iurat bene solis esse maritis.
quo teneam voltus mutantem Protea nodo?
quid pauper? — ride: mutat cenacula, lectos,
balnea, tonsores, conducto navigio aeque
nauseat ac locuples, quem ducit priva triremis.
si curatus inaequali tonsore capillos
occurri, rides; si forte subucula pexae
trita subest tunicae, vel si toga dissidet inpar,
rides: quid, mea cum pugnat sententia secum,
quod petiit spernit, repetit quod nuper omisit,
aestuat et vitae disconvenit ordine toto,
diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis?
insanire putas sollemnia me neque rides
nec medici credis nec curatoris egere
a praetore dati, rerum tutela mearum
cum sis et prave sectum stomacheris ob unguem

de te pendentis, te respicientis amici.
ad summam: sapiens uno minor est Iove, dives,
liber, honoratus, pulcher, rex denique regum,
praecipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

II.

De Homeri carminibus saluberrima vitae exempla in utramque partem sumi posse docet Horatius (v. 1—31), eisque praecepta quaedam adiungit, quibus vita ac mores hominum inde ab adulescentia optime instituantur (v. 32—71).

Troiani belli scriptorem, Maxime Lolli,
dum tu declamas Romae, Praeneste relegi:
qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
planius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.
cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.
fabula, qua Paridis propter narratur amorem
Graecia barbariae lento conlisa duello,
stultorum regum et populorum continet aestus.
Antenor censet belli praecidere causam:
quid Paris? ut salvus regnet vivatque beatus,
cogi posse negat. Nestor conponere lites
inter Peliden festinat et inter Atriden:
hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.
seditione, dolis, scelere atque libidine et ira
Iliacos intra muros peccatur et extra.
rursus, quid virtus et quid sapientia possit,
utile proposuit nobis exemplar Ulixen,
qui domitor Troiae multorum providus urbes
et mores hominum inspexit, latumque per aequor,
dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
pertulit, adversis rerum inmersabilis undis.
Sirenum voces et Circae pocula nosti:
quae si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
sub domina meretrice fuisset turpis et excors,
vixisset canis inmundus vel amica luto sus.
nos numerus sumus et fruges consumere nati,
sponsi Penelopae nebulones, Alcinoique
in cute curanda plus aequo operata iuventus,
cui pulchrum fuit in medios dormire dies et

ad strepitum citharae cessatum ducere curam.
ut iugulent hominem, surgunt de nocte latrones:
ut te ipsum serves, non expergisceris? atqui
si noles sanus, curres hydropicus; et ni
posces ante diem librum cum lumine, si non
intendes animum studiis et rebus honestis,
invidia vel amore vigil torquebere. nam cur,
quae laedunt oculos, festinas demere: si quid
est animum, differs curandi tempus in annum?
dimidium facti, qui coepit, habet: sapere aude;
incipe! qui recte vivendi prorogat horam,
rusticus expectat, dum defluat amnis: at ille
labitur et labetur in omne volubilis aevum.
quaeritur argentum puerisque beata creandis
uxor, et incultae pacantur vomere silvae:
quod satis est cui contingit, nihil amplius optet.
non domus et fundus, non aeris acervus et auri
aegroto domini deduxit corpore febres,
non animo curas: valeat possessor oportet,
si conportatis rebus bene cogitat uti.
qui cupit aut metuit, iuvat illum sic domus et res,
ut lippum pictae tabulae, fomenta podagrum,
auriculas citharae collecta sorde dolentes.
sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit.
sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas.
semper avarus eget: certum voto pete finem.
invidus alterius macrescit rebus opimis:
invidia Siculi non invenere tyranni
maius tormentum. qui non moderabitur irae,
infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
dum poenas odio per vim festinat inulto.
ira furor brevis est: animum rege, qui nisi paret,
imperat; hunc frenis, hunc tu conpesce catena.
fingit equum tenera docilem cervice magister
ire viam, qua monstret eques; venaticus, ex quo
tempore cervinam pellem latravit in aula,
militat in silvis catulus. nunc adbibe puro
pectore verba puer, nunc te melioribus offer:
quo semel est inbuta recens, servabit odorem
testa diu. quodsi cessas aut strenuus anteis,
nec tardum opperior nec praecedentibus insto.

III.

Iulium Florum, qui a. 20 comes Tiberii in itinere Asiatico fuit, percontatur, quid Tiberius, quid amici, quid ipse agat (v. 1—25), ad sapientiae studium incitat (v. 25—29), postremo ut cum Munatio in gratiam redeat adhortatur (v. 30—36).

Iuli Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thracane vos Hebrusque nivali conpede vinctus,
an freta vicinas inter currentia turres,
an pingues Asiae campi collesque morantur?
quid studiosa cohors operum struit? hoc quoque curo.
quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
bella quis et paces longum diffundit in aevum?
quid Titius, Romana brevi venturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
fastidire lacus et rivos ausus apertos.
ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet auspice Musa,
an tragica desaevit et ampullatur in arte?
quid mihi Celsus agit? monitus multumque monendus,
privatas ut quaerat opes et tangere vitet
scripta, Palatinus quaecumque recepit Apollo,
ne, si forte suas repetitum venerit olim
grex avium plumas, moveat cornicula risum
furtivis nudata coloribus. ipse quid audes?
quae circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
ingenium, non incultum est et turpiter hirtum:
seu linguam causis acuis seu civica iura
respondere paras seu condis amabile carmen,
prima feres hederae victricis praemia. quodsi
frigida curarum fomenta relinquere posses,
quo te caelestis sapientia duceret, ires.
hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,
si patriae volumus, si nobis vivere cari.
debes hoc etiam rescribere, sit tibi curae,
quantae conveniat, Munatius: an male sarta
gratia nequiquam coit et rescinditur, ac vos

seu calidus sanguis seu rerum inscitia vexat
indomita cervice feros? ubicumque locorum
vivitis, indigni fraternum rumpere foedus,
pascitur in vestrum reditum votiva iuvenca.

IV.

Albium Tibullum familiarem percontatur, utrum ruri degens poësi vacet an philosophiae, adhortans eum, ut, cum fortunae favorem expertus sit, Epicuri summque exemplum secutus unoquoque vitae momento sapienter fruatur.

Albi, nostrorum sermonum candide iudex,
quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat,
an tacitum silvas inter reptare salubres,
curantem quidquid dignum sapiente bonoque est?
non tu corpus eras sine pectore: di tibi formam,
di tibi divitias dederunt artemque fruendi.
quid voveat dulci nutricula maius alumno,
qui sapere et fari possit quae sentiat, et cui
gratia, fama, valetudo contingat abunde,
et mundus victus non deficiente crumena?
inter spem curamque, timores inter et iras
omnem crede diem tibi diluxisse supremum:
grata superveniet quae non sperabitur hora.
me pinguem et nitidum bene curata cute vises,
cum ridere voles Epicuri de grege porcum.

V.

Hilari et iocosa epistula Torquatum invitat, ut C. Iulii Caesaris diem natalem, qui erat a. d. IV Id. Iul., simplici cena secum celebret.

Si potes Archiacis conviva recumbere lectis
nec modica cenare times holus omne patella,
supremo te sole domi, Torquate, manebo.
vina bibes iterum Tauro diffusa palustres
inter Minturnas Sinuessanumque Petrinum.
si melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.
iamdudum splendet focus et tibi munda supellex.

mitte leves spes et certamina divitiarum
et Moschi causam: cras nato Caesare festus
dat veniam somnumque dies; inpune licebit
aestivam sermone benigno tendere noctem.
quo mihi fortunam, si non conceditur uti?
parcus ob heredis curam nimiumque severus
adsidet insano: potare et spargere flores
incipiam patiarque vel inconsultus haberi.
quid non ebrietas dissignat? operta recludit,
spes iubet esse ratas, ad proelia trudit inertem,
sollicitis animis onus eximit, addocet artes.
fecundi calices quem non fecere disertum,
contracta quem non in paupertate solutum?
haec ego procurare et idoneus imperor et non
invitus, ne turpe toral, ne sordida mappa
conruget nares, ne non et cantharus et lanx
ostendat tibi te, ne fidos inter amicos
sit qui dicta foras eliminet, ut coeat par
iungaturque pari. Butram tibi Septiciumque,
et nisi cena prior potiorque puella Sabinum
detinet, adsumam. locus est et pluribus umbris:
sed nimis arta premunt olidae convivia caprae.
tu quotus esse velis rescribe, et rebus omissis
atria servantem postico falle clientem.

VI.

Animi tranquillitatem commendat Numicio, quam docet neminem consequi posse nisi eum, qui deposita divitiarum, honorum, voluptatum cura virtutem solam sectetur, ea vero, quae vulgo optabilia videantur, vilia ducat atque contemnat.

Nil admirari prope res est una, Numici,
solaque, quae possit facere et servare beatum.
hunc solem et stellas et decedentia certis
tempora momentis sunt qui formidine nulla
inbuti spectent: quid censes munera terrae,
quid maris extremos Arabas ditantis et Indos,
ludicra quid, plausus et amici dona Quiritis?
quo spectanda modo, quo sensu credis et ore?

qui timet his adversa, fere miratur eodem,
quo cupiens, pacto: pavor est utrubique molestus,
inprovisa simul species exterret utrumque.
gaudeat an doleat, cupiat metuatne, quid ad rem,
si, quidquid vidit melius peiusve sua spe,
defixis oculis animoque et corpore torpet?
insani sapiens nomen ferat, aequus iniqui,
ultra quam satis est virtutem si petat ipsam.
i nunc, argentum et marmor vetus aeraque et artes
suspice, cum gemmis Tyrios mirare colores;
gaude quod spectant oculi te mille loquentem;
navus mane forum et vespertinus pete tectum,
ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus et (indignum, quod sit peioribus ortus)
hic tibi sit potius quam tu mirabilis illi.
quidquid sub terra est, in apricum proferet aetas,
defodiet condetque nitentia. cum bene notum
porticus Agrippae et via te conspexerit Appi,
ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus.
si latus aut renes morbo temptantur acuto,
quaere fugam morbi. vis recte vivere: quis non?
si virtus hoc una potest dare, fortis omissis
hoc age deliciis. virtutem verba putas et
lucum ligna: cave ne portus occupet alter,
ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas;
mille talenta rotundentur, totidem altera, porro et
tertia succedant, et quae pars quadret acervum.
scilicet uxorem cum dote fidemque et amicos
et genus et formam regina Pecunia donat,
ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
mancipiis locuples eget aeris Cappadocum rex:
ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, ut aiunt,
si posset centum scaenae praebere rogatus,
'qui possum tot?' ait; 'tamen et quaeram, et quot habebo,
mittam': post paulo scribit sibi milia quinque
esse domi chlamydum; partem vel tolleret omnes.
exilis domus est, ubi non et multa supersunt
et dominum fallunt et prosunt furibus. ergo
si res sola potest facere et servare beatum,
hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
si fortunatum species et gratia praestat,

mercemur servum, qui dictet nomina, laevum
qui fodicet latus et cogat trans pondera dextram
porrigere: 'hic multum in Fabia valet, ille Velina;
cui libet hic fasces dabit, eripietque curule
cui volet inportunus ebur.' 'frater' 'pater' adde:
ut cuique est aetas, ita quemque facetus adopta.
si bene qui cenat bene vivit, lucet, eamus
quo ducit gula; piscemur, venemur, ut olim
Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos
differtum transire forum populumque iubebat,
unus ut e multis populo spectante referret
emptum mulus aprum. crudi tumidique lavemur,
quid deceat, quid non obliti, Caerite cera
digni, remigium vitiosum Ithacensis Ulixei,
cui potior patria fuit interdicta voluptas.
si, Mimnermus uti censet, sine amore iocisque
nil est iucundum, vivas in amore iocisque.
vive, vale. si quid novisti rectius istis,
candidus inperti; si non, his utere mecum.

VII.

Cum Maecenas, Horatii familiaritate admodum delectatus, de longa eius absentia conquestus esset, poëta ob infirmam valetudinem ante veris adventum Romam reverti se posse negat (v. 1—13). Multa quidem beneficia Maecenatem in se contulisse, ita tamen, ut se tali benevolentia indignum non praestiterit: iam vero aetatem suam provectiorem et valetudinem incertam impedire, quominus perpetuo in urbe commoretur (v. 14—28). Quam ob rem Maecenatem postulare non debere, ut semper apud ipsum maneat: se enim omnia, quae acceperit, reddere malle quam perferre ea, quae valetudini et vitae condicioni consuetae adversa sint (v. 29—45). Quod ut exemplo illustret, fabellam lepidam de Volteio Mena praecone addit, qui accepto ruris munere miserrimus extiterit (v. 46—98).

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum
Sextilem totum mendax desideror. atqui
si me vivere vis sanum recteque valentem,
quam mihi das aegro, dabis aegrotare timenti,
Maecenas, veniam, dum ficus prima calorque
dissignatorem decorat lictoribus atris,
dum pueris omnis pater et matercula pallet,

officiosaque sedulitas et opella forensis
adducit febres et testamenta resignat.
quodsi bruma nives Albanis inlinet agris,
ad mare descendet vates tuus et sibi parcet
contractusque leget: te, dulcis amice, reviset
cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.
non quo more piris vesci Calaber iubet hospes,
tu me fecisti locupletem. 'vescere sodes.'
'iam satis est.' 'at tu, quantum vis, tolle.' 'benigne.'
'non invisa feres pueris munuscula parvis.'
'tam teneor dono, quam si dimittar onustus.'
'ut libet: haec porcis hodie comedenda relinques.'
prodigus et stultus donat, quae spernit et odit:
haec seges ingratos tulit et feret omnibus annis.
vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus,
nec tamen ignorat, quid distent aera lupinis.
dignum praestabo me etiam pro laude merentis.
quodsi me noles usquam discedere, reddes
forte latus, nigros angusta fronte capillos,
reddes dulce loqui, reddes ridere decorum et
inter vina fugam Cinarae maerere protervae.
forte per angustam tenuis volpecula rimam
repserat in cumeram frumenti, pastaque rursus
ire foras pleno tendebat corpore frustra;
cui mustela procul 'si vis' ait 'effugere istinc,
macra cavum repetes artum, quem macra subisti.'
hac ego si conpellor imagine, cuncta resigno:
nec somnum plebis laudo satur altilium, nec
otia divitiis Arabum liberrima muto.
saepe verecundum laudasti, rexque paterque
audisti coram, nec verbo parcius absens:
inspice, si possum donata reponere laetus.
haud male Telemachus, proles patientis Ulixei:
'non est aptus equis Ithace locus, ut neque planis
porrectus spatiis nec multae prodigus herbae:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.'
parvum parva decent: mihi iam non regia Roma,
sed vacuum Tibur placet aut inbelle Tarentum.
strenuus et fortis causisque Philippus agendis
clarus, ab officiis octavam circiter horam
dum redit atque foro nimium distare Carinas

iam grandis natu queritur, conspexit, ut aiunt,
adrasum quendam vacua tonsoris in umbra
cultello proprios purgantem leniter ungues.
'Demetri' (puer hic non laeve iussa Philippi
accipiebat), 'abi, quaere et refer, unde domo, quis,
cuius fortunae, quo sit patre quove patrono.'
it, redit et narrat, Volteium nomine Menam,
praeconem, tenui censu, sine crimine, notum
et properare loco et cessare et quaerere et uti,
gaudentem parvisque sodalibus et lare certo
et ludis et post decisa negotia Campo.
'scitari libet ex ipso quodcumque refers: dic
ad cenam veniat.' non sane credere Mena,
mirari secum tacitus. quid multa? 'benigne'
respondet. 'neget ille mihi?' 'negat inprobus et te
neglegit aut horret.' Volteium mane Philippus
vilia vendentem tunicato scruta popello
occupat et salvere iubet prior: ille Philippo
excusare laborem et mercennaria vincla,
quod non mane domum venisset, denique quod non
providisset eum. 'sic ignovisse putato
me tibi, si cenas hodie mecum.' 'ut libet.' 'ergo
post nonam venies: nunc i, rem strenuus auge.'
ut ventum ad cenam est, dicenda tacenda locutus
tandem dormitum dimittitur. hic ubi saepe
occultum visus decurrere piscis ad hamum,
mane cliens et iam certus conviva, iubetur
rura suburbana indictis comes ire Latinis.
inpositus mannis arvum caelumque Sabinum
non cessat laudare. videt ridetque Philippus,
et sibi dum requiem, dum risus undique quaerit,
dum septem donat sestertia, mutua septem
promittit, persuadet uti mercetur agellum.
mercatur. ne te longis ambagibus ultra
quam satis est morer: ex nitido fit rusticus atque
sulcos et vineta crepat mera, praeparat ulmos,
inmoritur studiis et amore senescit habendi.
verum ubi oves furto, morbo periere capellae,
spem mentita seges, bos est enectus arando,
offensus damnis media de nocte caballum
arripit iratusque Philippi tendit ad aedes.

quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus,
'durus' ait, 'Voltei, nimis adtentusque videris
esse mihi.' 'pol me miserum, patrone, vocares,
si velles' inquit 'verum mihi ponere nomen.
quod te per Genium dextramque deosque Penates
obsecro et obtestor, vitae me redde priori!'
[qui semel aspexit, quantum dimissa petitis
praestent, mature redeat repetatque relicta.
metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.]

VIII.

Ad Celsum Albinovanum, qui a. 20 Tiberio comes in itinere Asiatico fuit, scribens poëta animi sui aegritudinem profitetur, qua captus nulla iam possit re delectari. Postremo de valetudine et vitae ratione percontatus praecipit, ut fortuna modeste utatur.

Celso gaudere et bene rem gerere Albinovano
Musa rogata refer, comiti scribaeque Neronis.
si quaeret quid agam, dic multa et pulchra minantem
vivere nec recte nec suaviter: haud quia grando
contuderit vites oleamve momorderit aestus,
nec quia longinquis armentum aegrotet in agris,
sed quia mente minus validus quam corpore toto
nil audire velim, nil discere, quod levet aegrum,
fidis offendar medicis, irascar amicis,
cur me funesto properent arcere veterno,
quae nocuere sequar, fugiam quae profore credam,
Romae Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
post haec, ut valeat, quo pacto rem gerat et se,
ut placeat iuveni, percontare, utque cohorti.
si dicet 'recte,' primum gaudere, subinde
praeceptum auriculis hoc instillare memento:
'ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.'

IX.

Septimium amicum (cf. C. II, 6, 1) urbanis et lepidis verbis commendat Tiberio, qui tunc temporis optimae spei iuvenis erat litterisque admodum favebat. — Epistula ante a. 20 scripta esse videtur.

Septimius, Claudi, nimirum intellegit unus,
quanti me facias. nam cum rogat et prece cogit,

scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,
dignum mente domoque legentis honesta Neronis,
munere cum fungi propioris censet amici:
quid possim videt ac novit me valdius ipso.
multa quidem dixi, cur excusatus abirem;
sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
dissimulator opis propriae, mihi commodus uni.
sic ego, maioris fugiens obprobria culpae,
frontis ad urbanae descendi praemia. quodsi
depositum laudas ob amici iussa pudorem,
scribe tui gregis hunc et fortem crede bonumque.

X.

Aristio Fusco amico vitae rusticae commoda enarrat, dicens ruri se libere et secundum naturam vivere posse, sententiisque Stoicis propositis eum monet, ne potentiorum familiaritatem secutus servitutem indignam subeat.

Urbis amatorem Fuscum salvere iubemus
ruris amatores, hac in re scilicet una
multum dissimiles: at cetera paene gemelli
fraternis animis, quidquid negat alter, et alter,
adnuimus pariter, vetuli notique columbi.
tu nidum servas, ego laudo ruris amoeni
rivos et musco circumlita saxa nemusque.
quid quaeris? vivo et regno, simul ista reliqui,
quae vos ad caelum fertis rumore secundo,
utque sacerdotis fugitivus liba recuso,
pane egeo iam mellitis potiore placentis.
vivere naturae si convenienter oportet,
ponendaeque domo quaerenda est area primum,
novistine locum potiorem rure beato?
est ubi plus tepeant hiemes, ubi gratior aura
leniat et rabiem Canis et momenta Leonis,
cum semel accepit Solem furibundus acutum?
est ubi divellat somnos minus invida cura?
deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
quam quae per pronum trepidat cum murmure rivum?
nempe inter varias nutritur silva columnas,
laudaturque domus, longos quae prospicit agros.

naturam expelles furca, tamen usque recurret
et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
non, qui Sidonio contendere callidus ostro
nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
certius accipiet damnum propiusve medullis,
quam qui non poterit vero distinguere falsum.
quem res plus nimio delectavere secundae,
mutatae quatient. si quid mirabere, pones
invitus. fuge magna: licet sub paupere tecto
reges et regum vita praecurrere amicos.
cervus equum pugna melior communibus herbis
pellebat, donec minor in certamine longo
inploravit opes hominis frenumque recepit:
sed postquam victor violens discessit ab hoste,
non equitem dorso, non frenum depulit ore.
sic, qui pauperiem veritus potiore metallis
libertate caret, dominum vehet inprobus atque
serviet aeternum, quia parvo nesciet uti.
cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
si pede maior erit, subvertet, si minor, uret.
laetus sorte tua vives sapienter, Aristi,
nec me dimittes incastigatum, ubi plura
cogere, quam satis est, ac non cessare videbor.
imperat aut servit collecta pecunia cuique,
tortum digna sequi potius quam ducere funem.
haec tibi dictabam post fanum putre Vacunae,
excepto, quod non simul esses, cetera laetus.

XI.

Bullatium, qui animi languorem curare studens in longinquas regiones profectus erat, in urbem et ad suos revocans docet veram animi tranquillitatem non ex locorum amoenitate, sed ex ratione et prudentia peti.

Quid tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos,
quid concinna Samos, quid Croesi regia Sardis,
Zmyrna quid et Colophon? maiora minorane fama?
cunctane prae Campo et Tiberino flumine sordent,
an venit in votum Attalicis ex urbibus una,
an Lebedum laudas odio maris atque viarum?
scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque

Fidenis vicus: tamen illic vivere vellem,
oblitusque meorum, obliviscendus et illis,
Neptunum procul e terra spectare furentem.
sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
aspersus volet in caupona vivere; nec qui
frigus collegit, furnos et balnea laudat
ut fortunatam plene praestantia vitam;
nec si te validus iactaverit Auster in alto,
idcirco navem trans Aegaeum mare vendas.
incolumi Rhodos et Mytilene pulchra facit, quod
paenula solstitio, campestre nivalibus auris,
per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
dum licet ac voltum servat Fortuna benignum,
Romae laudetur Samos et Chios et Rhodos absens.
tu, quamcumque deus tibi fortunaverit horam,
grata sume manu neu dulcia differ in annum,
ut, quocumque loco fueris, vixisse libenter
te dicas: nam si ratio et prudentia curas,
non locus effusi late maris arbiter aufert,
caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
strenua nos exercet inertia: navibus atque
quadrigis petimus bene vivere. quod petis, hic est,
est Ulubris, animus si te non deficit aequus.

XII.

Iccium procuratorem Agrippae laudat, quod deposita lucri cupiditate philosophiae studiis intentus sit, et addita Grosphi commendatione de rei publicae statu certiorem facit. — E versibus 26—29 apparet epistulam a. 20 scriptam esse.

Fructibus Agrippae Siculis, quos colligis, Icci,
si recte frueris, non est ut copia maior
ab Iove donari possit tibi. tolle querellas:
pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil
divitiae poterunt regales addere maius.
si forte in medio positorum abstemius herbis
vivis et urtica, sic vives protinus, ut te
confestim liquidus Fortunae rivus inauret,
vel quia naturam mutare pecunia nescit,

vel quia cuncta putas una virtute minora.
miramur, si Democriti pecus edit agellos
cultaque, dum peregre est animus sine corpore velox;
cum tu inter scabiem tantam et contagia lucri
nil parvum sapias et adhuc sublimia cures:
quae mare conpescant causae, quid temperet annum,
stellae sponte sua iussaene vagentur et errent,
quid premat obscurum lunae, quid proferat orbem,
quid velit et possit rerum concordia discors,
Empedocles an Stertinium deliret acumen?
verum seu pisces seu porrum et caepe trucidas,
utere Pompeio Grospho et, si quid petet, ultro
defer: nil Grosphus nisi verum orabit et aequum.
vilis amicorum est annona, bonis ubi quid deest.
ne tamen ignores, quo sit Romana loco res:
Cantaber Agrippae, Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit; ius imperiumque Phrahates
Caesaris accepit genibus minor; aurea fruges
Italiae pleno defudit Copia cornu.

XIII.

C. Vinnium, per quem tres priores carminum libros simul editos ad Augustum missurus erat, cognomine Asella iocose abusus adhortatur, ut opportunitate temporis observata vacanti demum et poscenti imperatori volumen offerat. — Epistula a. 24 vel 23 scripta est.

Ut proficiscentem docui te saepe diuque,
Augusto reddes signata volumina, Vinni,
si validus, si laetus erit, si denique poscet;
ne studio nostri pecces odiumque libellis
sedulus inportes opera vehemente minister.
si te forte meae gravis uret sarcina chartae,
abicito potius quam, quo perferre iuberis,
clitellas ferus inpingas Asinaeque paternum
cognomen vertas in risum et fabula fias.
viribus uteris per clivos, flumina, lamas.
victor propositi simul ac perveneris illuc,
sic positum servabis onus, ne forte sub ala
fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum,
ut vinosa glomus furtivae Pyrrhia lanae,

ut cum pilleolo soleas conviva tribulis.
ne volgo narres te sudavisse ferendo
carmina, quae possint oculos auresque morari
Caesaris; oratus multa prece, nitere porro.
vade, vale: cave ne titubes mandataque frangas.

XVI.

Agelli Sabini descriptione proposita temperantiam suam, qua parvo contentus sit, demonstrat poëta, docens homines vitiis dissimulatis bonos videri malle quam fieri, cum vitae honestas potius in recto iudicio sui quam in aliorum opinione et honore fallaci consistat.

Ne perconteris, fundus meus, optime Quinti,
arvo pascat erum an bacis opulentet olivae,
pomisne et pratis an amicta vitibus ulmo,
scribetur tibi forma loquaciter et situs agri.
continui montes si dissocientur opaca
valle, sed ut veniens dextrum latus aspiciat Sol,
laevum discedens curru fugiente vaporet,
temperiem laudes. quid, si rubicunda benigni
corna vepres et pruna ferant? si quercus et ilex
multa fruge pecus, multa dominum iuvet umbra?
dicas adductum propius frondere Tarentum.
fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus,
infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
hae latebrae dulces, etiam, si credis, amoenae,
incolumem tibi me praestant Septembribus horis.
tu recte vivis, si curas esse quod audis.
iactamus iam pridem omnis te Roma beatum:
sed vereor, ne cui de te plus quam tibi credas,
neve putes alium sapiente bonoque beatum,
neu, si te populus sanum recteque valentem
dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
si quis bella tibi terra pugnata marique
dicat et his verbis vacuas permulceat aures:
'tene magis salvum populus velit, an populum tu,
servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,

Iuppiter,' Augusti laudes adgnoscere possis:
cum pateris sapiens emendatusque vocari,
respondesne tuo, dic sodes, nomine? 'nempe
vir bonus et prudens dici delector ego ac tu'.
qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet, ut si
detulerit fasces indigno, detrahet idem.
'pone, meum est' inquit: pono tristisque recedo.
idem si clamet furem, neget esse pudicum,
contendat laqueo collum pressisse paternum,
mordear obprobriis falsis mutemque colores?
falsus honor iuvat et mendax infamia terret
quem nisi mendosum et medicandum? vir bonus est quis?
'qui consulta patrum, qui leges iuraque servat,
quo multae magnaeque secantur iudice lites,
quo res sponsore et quo causae teste tenentur'.
sed videt hunc omnis domus et vicinia tota
introrsum turpem, speciosum pelle decora.
'nec furtum feci nec fugi' si mihi dicat
servus: 'habes pretium, loris non ureris' aio.
'non hominem occidi'. 'non pasces in cruce corvos'.
'sum bonus et frugi'. renuit negitatque Sabellus.
cautus enim metuit foveam lupus accipiterque
suspectos laqueos et opertum miluus hamum.
oderunt peccare boni virtutis amore.
tu nihil admittes in te formidine poenae:
sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.
nam de mille fabae modiis cum subripis unum,
damnum est, non facinus, mihi pacto lenius isto.
vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
quandocumque deos vel porco vel bove placat,
'Iane pater' clare, clare cum dixit 'Apollo',
labra movet metuens audiri: 'pulchra Laverna,
da mihi fallere, da iusto sanctoque videri,
noctem peccatis et fraudibus obice nubem'.
qui melior servo, qui liberior sit avarus,
in triviis fixum cum se demittit ob assem,
non video: nam qui cupiet, metuet quoque; porro
qui metuens vivet, liber mihi non erit umquam.
perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
semper in augenda festinat et obruitur re.
vendere cum possis captivum, occidere noli;

serviet utiliter: sine pascat durus aretque,
naviget ac mediis hiemet mercator in undis,
annonae prosit, portet frumenta penusque.
vir bonus et sapiens audebit dicere: 'Pentheu,
rector Thebarum, quid me perferre patique
indignum coges?' 'adimam bona'. 'nempe pecus, rem,
lectos, argentum: tollas licet'. 'in manicis et
conpedibus saevo te sub custode tenebo'.
'ipse deus, simul atque volam, me solvet'. opinor,
hoc sentit 'moriar'. mors ultima linea rerum est.

XIX.

Hac epistula ad Maecenatem scripta primum invehitur in imitatores, qui cum virtutes eorum quos admirantur prorsus ignorent, continuo se eis similes fore existiment, si sola vitia illorum sectentur (v. 21—34). Deinde de eorum, qui sibi invideant et obtrectent, malignitate causisque eius exponit (v. 35—49).

Prisco si credis, Maecenas docte, Cratino,
nulla placere diu nec vivere carmina possunt,
quae scribuntur aquae potoribus. ut male sanos
adscripsit Liber Satyris Faunisque poetas,
vina fere dulces oluerunt mane Camenae.
laudibus arguitur vini vinosus Homerus;
Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma
prosiluit dicenda. 'forum putealque Libonis
mandabo siccis, adimam cantare severis:'
hoc simul edixi, non cessavere poetae
nocturno certare mero, putere diurno.
quid? si quis voltu torvo ferus et pede nudo
exiguaeque togae simulet textore Catonem,
virtutemne repraesentet moresque Catonis?
rupit Iarbuthan Timagenis aemula lingua,
dum studet urbanus tenditque disertus haberi.
decipit exemplar vitiis imitabile: quodsi
pallerem casu, biberent exsangue cuminum.
o imitatores, servum pecus, ut mihi saepe
bilem, saepe iocum vestri movere tumultus!
libera per vacuum posui vestigia princeps,
non aliena meo pressi pede. qui sibi fidet,

dux reget examen. Parios ego primus iambos
ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.
ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
quod timui mutare modos et carminis artem:
temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho,
temperat Alcaeus: sed rebus et ordine dispar
nec socerum quaerit, quem versibus oblinat atris,
nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.
hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinus
volgavi fidicen; iuvat inmemorata ferentem
ingenuis oculisque legi manibusque teneri.
scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
laudet ametque domi, premat extra limen iniquus:
non ego ventosae plebis suffragia venor
inpensis cenarum et tritae munere vestis;
non ego, nobilium scriptorum auditor et ultor,
grammaticas ambire tribus et pulpita dignor.
hinc illae lacrimae. 'spissis indigna theatris
scripta pudet recitare et nugis addere pondus'
si dixi, 'rides' ait, 'et Iovis auribus ista
servas: fidis enim manare poetica mella
te solum, tibi pulcher.' ad haec ego naribus uti
formido et, luctantis acuto ne secer ungui,
'displicet iste locus' clamo et diludia posco.
ludus enim genuit trepidum certamen et iram,
ira truces inimicitias et funebre bellum.

XX.

Hac epistula a. 20 composita, quae quasi epilogus est libri prioris, cum ipso libro suo agit Horatius, quem ante finem impositum cupidum esse dicit in publicum prodeundi, cum domi continendus sit, ne in malignos lectores incidens vituperetur.

Vertumnum Ianumque, liber, spectare videris,
scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
odisti claves et grata sigilla pudico,
paucis ostendi gemis et communia laudas,
non ita nutritus. fuge quo descendere gestis:

non erit emisso reditus tibi. 'quid miser egi?
quid volui?' dices, ubi quid te laeserit; et scis
in breve te cogi, cum plenus languet amator.
quodsi non odio peccantis desipit augur,
carus eris Romae, donec te deserat aetas:
contrectatus ubi manibus sordescere volgi
coeperis, aut tineas pasces taciturnus inertes
aut fugies Uticam aut vinctus mitteris Ilerdam.
ridebit monitor non exauditus, ut ille,
qui male parentem in rupes protrusit asellum
iratus: quis enim invitum servare laboret?
hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
occupet extremis in vicis balba senectus.
cum tibi sol tepidus plures admoverit aures,
me libertino natum patre et in tenui re
maiores pennas nido extendisse loqueris,
ut quantum generi demas, virtutibus addas;
me primis urbis belli placuisse domique,
corporis exigui, praecanum, solibus aptum,
irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
forte meum si quis te percontabitur aevum,
me quater undenos sciat inplevisse Decembres,
collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

EPISTULARUM

LIBER SECUNDUS.

I.

Hanc epistulam (a. 10, ut videtur) Augusto adhortante scriptam esse Suetonius in vita Horatii refert. Tota autem eius sententia eo pertinet, ut imperator ad favorem poëtarum aequalium moveatur. Itaque poëta exordium de laude Augusti sumit, cui soli contigerit ut inter homines commoranti divini honores decernerentur (v. 1—17). Verum eundem ipsum populum, qui in iudicandis principibus tam iustus sit, in carminibus nihil optimum nisi antiquum putare et sui temporis poëtas contemnere, quamquam Romanorum antiquissimi quique poëtae non ut Graecorum sint optimi et insuper certus finis, quo veteres et novi discernantur, vix possit inveniri (v. 18—49). Deinde postquam exemplis demonstravit quam non perfecti fuerint poëtae Romani antiqui, novos invidia quadam et malignitate despici docet (v. 50—89). Aliter fecisse Graecos, omnium artium inventores et magistros, qui non inquisiverint num quid novum esset, dummodo bonum esset et arti consentaneum (v. 90—102). A quorum consuetudine longe abhorrere Romanos. Cum enim temporibus antiquis rebus publicis tantum aut quaestui intenti fuissent, sero demum studiis ad poësim conversis tanto eam ardore complexos esse, ut quivis iam carminibus pangendis aptum se esse existimet (v. 103—117). Quod quamvis errore ducti faciant, tamen haud parvam utilitatem e studiis poëticis capi posse (v. 118—138). Sed magno opere esse dolendum, quod poësis Romana, etsi relictis principiis rudibus Graecorum imitatione sit expolita, ad perfectionis tamen culmen nondum pervenire potuerit (v. 139—176). In primis poësim scaenicam iacere neque ad meliorem condicionem adduci posse, cum multitudo artis ignara spectacula malit quam bonas fabulas (v. 177—213). Sed etiam reliquis poëtis, quorum opera non spectentur sed legantur, multa obstare quominus praemium dignum studiis assequantur (v. 214—228). Verum

cum magnus ille Alexander Choerilum, poëtam pessimum, tantis praemiis affecisset, poëtas epicos, qui Augusti et Romanorum res gestas celebrent, eo digniores esse quibus imperator faveat, quo magis praestent antiquis (229—249). Se quoque carmina heroica scribere malle quam sermones, sed ingenium suum ad eam rem non sufficere (v. 250—270).

Cum tot sustineas et tanta negotia solus,
res Italas armis tuteris, moribus ornes,
legibus emendes, in publica commoda peccem,
si longo sermone morer tua tempora, Caesar.
Romulus et Liber pater et cum Castore Pollux,
post ingentia facta deorum in templa recepti,
dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
conponunt, agros adsignant, oppida condunt,
ploravere suis non respondere favorem
speratum meritis. diram qui contudit hydram
notaque fatali portenta labore subegit,
conperit invidiam supremo fine domari.
urit enim fulgore suo, qui praegravat artes
infra se positas: extinctus amabitur idem.
praesenti tibi maturos largimur honores
iurandasque tuum per numen ponimus aras,
nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus, sapiens et iustus in uno,
te nostris ducibus, te Grais anteferendo,
cetera nequaquam simili ratione modoque
aestimat et, nisi quae terris semota suisque
temporibus defuncta videt, fastidit et odit,
sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
quas bis quinque viri sanxerunt, foedera regum
vel Gabiis vel cum rigidis aequata Sabinis,
pontificum libros, annosa volumina vatum
dictitet Albano Musas in monte locutas.
si, quia Graecorum sunt antiquissima quaeque
scripta vel optima, Romani pensantur eadem
scriptores trutina, non est quod multa loquamur:
nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri;
venimus ad summum fortunae, pingimus atque
psallimus et luctamur Achivis doctius unctis.
si meliora dies, ut vina, poemata reddit,
scire velim, chartis pretium quotus adroget annus.

scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
perfectos veteresque referri debet, an inter
viles atque novos? excludat iurgia finis.
'est vetus atque probus, centum qui perficit annos.'
quid, qui deperiit minor uno mense vel anno?
inter quos referendus erit? veteresne poetas,
an quos et praesens et postera respuat aetas?
'iste quidem veteres inter ponetur honeste,
qui vel mense brevi vel toto est iunior anno.'
utor permisso, caudaeque pilos ut equinae
paulatim vello et demo unum, demo etiam unum,
dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
qui redit in fastos et virtutem aestimat annis
miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.
Ennius, et sapiens et fortis et alter Homerus,
ut critici dicunt, leviter curare videtur,
quo promissa cadant et somnia Pythagorea.
Naevius in manibus non est et mentibus haeret
paene recens? adeo sanctum est vetus omne poema.
ambigitur quotiens, uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti,
dicitur Afrani toga convenisse Menandro,
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
vincere Caecilius gravitate, Terentius arte.
hos ediscit et hos arto stipata theatro
spectat Roma potens: habet hos numeratque poetas
ad nostrum tempus Livi scriptoris ab aevo.
interdum volgus rectum videt: est ubi peccat.
si veteres ita miratur laudatque poetas,
ut nihil anteferat, nihil illis conparet, errat:
si quaedam nimis antique, si pleraque dure
dicere credit eos, ignave multa fatetur,
et sapit et mecum facit et Iove iudicat aequo.
non equidem insector delendave carmina Livi
esse reor, memini quae plagosum mihi parvo
Orbilium dictare: sed emendata videri
pulchraque et exactis minimum distantia miror.
inter quae verbum emicuit si forte decorum,
si versus paulo concinnior unus et alter,
iniuste totum ducit venditque poema.
indignor quicquam reprehendi, non quia crasse

conpositum inlepideve putetur, sed quia nuper,
nec veniam antiquis, sed honorem et praemia posci.
recte necne crocum floresque perambulet Attae
fabula si dubitem, clament periisse pudorem
cuncti paene patres, ea cum reprehendere coner,
quae gravis Aesopus, quae doctus Roscius egit:
vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt,
vel quia turpe putant parere minoribus et, quae
inberbes didicere, senes perdenda fateri.
iam Saliare Numae carmen qui laudat, et illud,
quod mecum ignorat, solus volt scire videri,
ingeniis non ille favet plauditque sepultis,
nostra sed inpugnat, nos nostraque lividus odit.
Quodsi tam Graecis novitas invisa fuisset
quam nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet,
quod legeret tereretque viritim publicus usus?
ut primum positis nugari Graecia bellis
coepit et in vitium fortuna labier aequa,
nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum,
marmoris aut eboris fabros aut aeris amavit,
suspendit picta voltum mentemque tabella,
nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragoedis:
sub nutrice puella velut si luderet infans,
quod cupide petiit, mature plena reliquit.
quid placet aut odio est, quod non mutabile credas?
hoc paces habuere bonae ventique secundi.
Romae dulce diu fuit et sollemne reclusa
mane domo vigilare, clienti promere iura,
cautos nominibus rectis expendere nummos,
maiores audire, minori dicere, per quae
crescere res posset, minui damnosa libido.
mutavit mentem populus levis et calet uno
scribendi studio: pueri patresque severi
fronde comas vincti cenant et carmina dictant.
ipse ego, qui nullos me adfirmo scribere versus,
invenior Parthis mendacior, et prius orto
sole vigil calamum et chartas et scrinia posco.
navem agere ignarus navis timet; abrotonum aegro
non audet nisi qui didicit dare; quod medicorum est,
promittunt medici; tractant fabrilia fabri:
scribimus indocti doctique poemata passim.

Hic error tamen et levis haec insania quantas
virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
non temere est animus; versus amat, hoc studet unum;
detrimenta, fugas servorum, incendia ridet;
non fraudem socio puerove incogitat ullam
pupillo; vivit siliquis et pane secundo,
militiae quamquam piger et malus, utilis urbi,
si das hoc, parvis quoque rebus magna iuvari.
os tenerum pueri balbumque poeta figurat,
torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aurem,
mox etiam pectus praeceptis format amicis,
asperitatis et invidiae corrector et irae,
recte facta refert, orientia tempora notis
instruit exemplis, inopem solatur et aegrum.
castis cum pueris ignara puella mariti
disceret unde preces, vatem nisi Musa dedisset?
poscit opem chorus et praesentia numina sentit,
caelestes inplorat aquas docta prece blandus,
avertit morbos, metuenda pericula pellit,
inpetrat et pacem et locupletem frugibus annum:
carmine di superi placantur, carmine Manes.
Agricolae prisci, fortes parvoque beati,
condita post frumenta levantes tempore festo
corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem,
cum sociis operum, pueris et coniuge fida,
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
floribus et vino Genium memorem brevis aevi.
Fescennina per hunc inventa licentia morem
versibus alternis opprobria rustica fudit,
libertasque recurrentes accepta per annos
lusit amabiliter, donec iam saevus apertam
in rabiem coepit verti iocus et per honestas
ire domos inpune minax. doluere cruento
dente lacessiti; fuit intactis quoque cura
condicione super communi: quin etiam lex
poenaque lata, malo quae nollet carmine quemquam
describi. vertere modum, formidine fustis
ad bene dicendum delectandumque redacti.
Graecia capta ferum victorem cepit et artes
intulit agresti Latio: sic horridus ille
defluxit numerus Saturnius, et grave virus

munditiae pepulere; sed in longum tamen aevum
manserunt hodieque manent vestigia ruris.
serus enim Graecis admovit acumina chartis
et post Punica bella quietus quaerere coepit,
quid Sophocles et Thespis et Aeschylus utile ferrent.
temptavit quoque, rem si digne vertere posset,
et placuit sibi, natura sublimis et acer:
nam spirat tragicum satis et feliciter audet,
sed turpem putat inscite metuitque lituram.
creditur, ex medio quia res arcessit, habere
sudoris minimum, sed habet comoedia tanto
plus oneris, quanto veniae minus. aspice, Plautus
quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
ut patris adtenti, lenonis ut insidiosi,
quantus sit Dossennus edacibus in parasitis,
quam non adstricto percurrat pulpita socco:
gestit enim nummum in loculos demittere, post hoc
securus, cadat an recto stet fabula talo.
  Quem tulit ad scaenam ventoso gloria curru,
exanimat lentus spectator, sedulus inflat:
sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
subruit aut reficit. valeat res ludicra, si me
palma negata macrum, donata reducit opimum.
saepe etiam audacem fugat hoc terretque poetam,
quod numero plures, virtute et honore minores,
indocti stolidique et depugnare parati,
si discordet eques, media inter carmina poscunt
aut ursum aut pugiles: his nam plebecula gaudet.
verum equitis quoque iam migravit ab aure voluptas
omnis ad incertos oculos et gaudia vana.
quattuor aut plures aulaea premuntur in horas,
dum fugiunt equitum turmae peditumque catervae;
mox trahitur manibus regum fortuna retortis,
esseda festinant, pilenta, petorrita, naves,
captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
si foret in terris, rideret Democritus, seu
diversum confusa genus panthera camelo
sive elephas albus volgi converteret ora;
spectaret populum ludis adtentius ipsis,
ut sibi praebentem mimo spectacula plura;
scriptores autem narrare putaret asello

fabellam surdo. nam quae pervincere voces
evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus aut mare Tuscum,
tanto cum strepitu ludi spectantur et artes
divitiaeque peregrinae: quibus oblitus actor
cum stetit in scaena, concurrit dextera laevae.
'dixit adhuc aliquid?' 'nil sane'. 'quid placet ergo?'
'lana Tarentino violas imitata veneno.'
ac ne forte putes me, quae facere ipse recusem,
cum recte tractent alii, laudare maligne:
ille per extentum funem mihi posse videtur
ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,
inritat, mulcet, falsis terroribus inplet,
ut magus, et modo me Thebis, modo ponit Athenis.
  Verum age et his, qui se lectori credere malunt
quam spectatoris fastidia ferre superbi,
curam redde brevem, si munus Apolline dignum
vis conplere libris et vatibus addere calcar,
ut studio maiore petant Helicona virentem.
multa quidem nobis facimus mala saepe poetae
(ut vineta egomet caedam mea), cum tibi librum
sollicito damus aut fesso; cum laedimur, unum
si quis amicorum est ausus reprehendere versum;
cum loca iam recitata revolvimus inrevocati;
cum lamentamur non apparere labores
nostros et tenui deducta poemata filo;
cum speramus eo rem venturam, ut, simul atque
carmina rescieris nos fingere, commodus ultro
arcessas et egere vetes et scribere cogas.
  Sed tamen est operae pretium cognoscere, quales
aedituos habeat belli spectata domique
virtus, indigno non committenda poetae.
gratus Alexandro regi magno fuit ille
Choerilus, incultis qui versibus et male natis
rettulit acceptos, regale nomisma, Philippos.
sed veluti tractata notam labemque remittunt
atramenta, fere scriptores carmine foedo
splendida facta linunt. idem rex ille, poema
qui tam ridiculum tam care prodigus emit,
edicto vetuit, ne quis se praeter Apellen
pingeret, aut alius Lysippo duceret aera

fortis Alexandri voltum simulantia. quodsi
iudicium subtile videndis artibus illud
ad libros et ad haec Musarum dona vocares,
Boeotum in crasso iuràres aëre natum.
at neque dedecorant tua de se iudicia atque
munera, quae multa dantis cum laude tulerunt
dilecti tibi Vergilius Variusque poetae,
nec magis expressi voltus per aënea signa,
quam per vatis opus mores animique virorum
clarorum apparent. nec sermones ego mallem
repentes per humum quam res conponere gestas,
terrarumque situs et flumina dicere et arces
montibus inpositas et barbara regna, tuisque
auspiciis totum confecta duella per orbem,
claustraque custodem pacis cohibentia Ianum,
et formidatam Parthis te principe Romam,
si, quantum cuperem, possem quoque; sed neque parvum
carmen maiestas recipit tua, nec meus audet
rem temptare pudor, quam vires ferre recusent.
sedulitas autem stulte, quem diligit, urguet,
praecipue cum se numeris commendat et arte:
discit enim citius meminitque libentius illud
quod quis deridet, quam quod probat et veneratur.
nil moror officium, quod me gravat, ac neque ficto
in peius voltu proponi cereus usquam
nec prave factis decorari versibus opto,
ne rubeam pingui donatus munere, et una
cum scriptore meo capsa porrectus operta
deferar in vicum vendentem tus et odores
et piper et quidquid chartis amicitur ineptis.

II.

Cum Iulius Florus, Tiberii familiaris, Horatium carmina flagitasset et non mittentem increpuisset, poëta respondens significat tam iniuste illum irasci sibi quem sciat pigrum ad scribendum esse, quam iniustam litem venditori intendat is qui servum fugitivum sciens emerit (v. 1—25). Ad carmina enim scribenda se non tam fiducia ingenii quam penuria rei familiaris esse adductum. Iam vero cum tantae facultates sibi sint quantae ad vivendum sufficiant, insuper etiam aetas provectior excusationem praebeat, nulla se re ad

scribendum impelli (v. 26—57). Praeterea in turba et in multis occupationibus urbis poëmata componi vix posse, quae, ut bona evadant, cum magno scribentis labore sint emendanda (v. 58—140). Proinde philosophandum potius sibi esse docet quam carmina facienda, atque aurea quaedam sanae rationis praecepta cum amico communicat (v. 141—216). — Epistula a. 11 scripta est, quo Florus Tiberio expeditionem in Dalmatiam et Pannoniam facienti comes fuit.

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni,
si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure vel Gabiis et tecum sic agat: 'hic et
candidus et talos a vertice pulcher ad imos
fiet eritque tuus nummorum milibus octo,
verna ministeriis ad nutus aptus eriles,
litterulis Graecis inbutus, idoneus arti
cuilibet; argilla quidvis imitaberis uda;
quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
multa fidem promissa levant, ubi plenius aequo
laudat venales qui volt extrudere merces.
res urguet me nulla: meo sum pauper in aere.
nemo hoc mangonum faceret tibi; non temere a me
quivis ferret idem. semel hic cessavit et, ut fit,
in scalis latuit metuens pendentis habenae':
des nummos, excepta nihil te si fuga laedat,
ille ferat pretium poenae securus, opinor.
prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex:
insequeris tamen hunc et lite moraris iniqua?
dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi
talibus officiis prope mancum, ne mea saevus
iurgares ad te quod epistula nulla rediret.
quid tum profeci, mecum facientia iura
si tamen adtemptas? quereris super hoc etiam, quod
expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
perdiderat: post hoc vehemens lupus, et sibi et hosti
iratus pariter, ieiunis dentibus acer,
praesidium regale loco deiecit, ut aiunt,
summe munito et multarum divite rerum.
clarus ob id factum donis ornatur honestis,
accipit et bis dena super sestertia nummum.
forte sub hoc tempus castellum evertere praetor
nescio quod cupiens hortari coepit eundem

verbis, quae timido quoque possent addere mentem:
'i, bone, quo virtus tua te vocat, i pede fausto,
grandia laturus meritorum praemia. quid stas?'
post haec ille catus, quantumvis rusticus 'ibit,
ibit eo, quo vis, qui zonam perdidit' inquit.
Romae nutriri mihi contigit atque doceri,
iratus Grais quantum nocuisset Achilles.
adiecere bonae paulo plus artis Athenae,
scilicet ut possem curvo dinoscere rectum
atque inter silvas Academi quaerere verum.
dura sed emovere loco me tempora grato
civilisque rudem belli tulit aestus in arma,
Caesaris Augusti non responsura lacertis.
unde simul primum me dimisere Philippi,
decisis humilem pennis inopemque paterni
et laris et fundi paupertas inpulit audax,
ut versus facerem: sed quod non desit habentem
quae poterunt umquam satis expurgare cicutae,
ni melius dormire putem quam scribere versus?
singula de nobis anni praedantur euntes:
eripuere iocos, venerem, convivia, ludum;
tendunt extorquere poemata: quid faciam vis?
denique non omnes eadem mirantur amantque:
carmine tu gaudes, hic delectatur iambis,
ille Bioneis sermonibus et sale nigro.
tres mihi convivae prope dissentire videntur,
poscentes vario multum diversa palato.
quid dem? quid non dem? renuis tu, quod iubet alter;
quod petis, id sane est invisum acidumque duobus.
praeter cetera me Romaene poemata censes
scribere posse inter tot curas totque labores?
hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
omnibus officiis; cubat hic in colle Quirini,
hic extremo in Aventino, visendus uterque:
intervalla vides humane commoda. 'verum
purae sunt plateae, nihil ut meditantibus obstet.'
festinat calidus mulis gerulisque redemptor,
torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum,
tristia robustis luctantur funera plaustris,
hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus:
i nunc et versus tecum meditare canoros!

scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbes,
rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra:
tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
vis canere et contracta sequi vestigia vatum?
ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas
et studiis annos septem dedit insenuitque
libris et curis, statua taciturnius exit
plerumque et risu populum quatit: hic ego, rerum
fluctibus in mediis et tempestatibus urbis,
verba lyrae motura sonum conectere digner?
frater erat Romae consulti rhetor, ut alter
alterius sermone meros audiret honores,
Gracchus ut hic illi, foret huic ut Mucius ille:
qui minus argutos vexat furor iste poetas?
carmina compono, hic elegos. mirabile visu
caelatumque novem Musis opus! aspice primum,
quanto cum fastu, quanto molimine circum-
spectemus vacuam Romanis vatibus aedem:
mox etiam, si forte vacas, sequere et procul audi,
quid ferat et qua re sibi nectat uterque coronam.
caedimur et totidem plagis consumimus hostem
lento Samnites ad lumina prima duello.
discedo Alcaeus puncto illius: ille meo quis?
quis nisi Callimachus? si plus adposcere visus,
fit Mimnermus et optivo cognomine crescit.
multa fero, ut placem genus inritabile vatum,
cum scribo, et supplex populi suffragia capto:
idem finitis studiis et mente recepta
obturem patulas inpune legentibus aures.
ridentur mala qui conponunt carmina; verum
gaudent scribentes et se venerantur et ultro,
si taceas, laudant quidquid scripsere beati.
at qui legitimum cupiet fecisse poema,
cum tabulis animum censoris sumet honesti;
audebit, quaecumque parum splendoris habebunt
et sine pondere erunt et honore indigna ferentur,
verba movere loco, quamvis invita recedant
et versentur adhuc intra penetralia Vestae;
obscurata diu populo bonus eruet atque
proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
quae priscis memorata Catonibus atque Cethegis

nunc situs informis premit et deserta vetustas;
adsciscet nova, quae genitor produxerit usus.
vemens et liquidus puroque simillimus amni
fundet opes Latiumque beabit divite lingua;
luxuriantia conpescet, nimis aspera sano
levabit cultu, virtute carentia tollet,
ludentis speciem dabit et torquebitur, ut qui
nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.
praetulerim scriptor delirus inersque videri,
dum mea delectent mala me vel denique fallant,
quam sapere et ringi? fuit haud ignobilis Argis,
qui se credebat miros audire tragoedos
in vacuo laetus sessor plausorque theatro;
cetera qui vitae servaret munia recto
more, bonus sane vicinus, amabilis hospes,
comis in uxorem, posset qui ignoscere servis
et signo laeso non insanire lagoenae,
posset qui rupem et puteum vitare patentem.
hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
expulit elleboro morbum bilemque meraco
et redit ad sese, 'pol me occidistis, amici,
non servastis' ait, 'cui sic extorta voluptas
et demptus per vim mentis gratissimus error.'
nimirum sapere est abiectis utile nugis,
et tempestivum pueris concedere ludum,
ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
sed verae numerosque modosque ediscere vitae.
quocirca mecum loquor haec tacitusque recordor:
si tibi nulla sitim finiret copia lymphae,
narrares medicis: quod, quanto plura parasti,
tanto plura cupis, nulline faterier audes?
si volnus tibi monstrata radice vel herba
non fieret levius, fugeres radice vel herba
proficiente nihil curarier: audieras, cui
rem di donarent, illi decedere pravam
stultitiam; et cum sis nihilo sapientior, ex quo
plenior es, tamen uteris monitoribus isdem?
at si divitiae prudentem reddere possent,
si cupidum timidumque minus te, nempe ruberes,
viveret in terris te si quis avarior uno.
si proprium est, quod quis libra mercatus et aere est,

quaedam, si credis consultis, mancipat usus:
qui te pascit ager, tuus est, et vilicus Orbi,
cum segetes occat tibi mox frumenta daturas,
te dominum sentit. das nummos, accipis uvam,
pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis
aut etiam supra nummorum milibus emptum.
quid refert, vivas numerato nuper an olim?
emptor Aricini quondam Veientis et arvi
emptum cenat holus, quamvis aliter putat; emptis
sub noctem gelidam lignis calefactat aënum:
sed vocat usque suum, qua populus adsita certis
limitibus vicina refugit iurgia; tamquam
sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horae
nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc morte suprema
permutet dominos et cedat in altera iura.
sic quia perpetuus nulli datur usus, et heres
heredem alterius velut unda supervenit undam,
quid vici prosunt aut horrea? quidve Calabris
saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus
grandia cum parvis, non exorabilis auro?
gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
argentum, vestes Gaetulo murice tinctas
sunt qui non habeant, est qui non curat habere.
cur alter fratrum cessare et ludere et ungui
praeferat Herodis palmetis pinguibus, alter
dives et inportunus ad umbram lucis ab ortu
silvestrem flammis et ferro mitiget agrum,
scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
naturae deus humanae, mortalis in unum
quodque caput, voltu mutabilis, albus et ater.
utar et ex modico, quantum res poscet, acervo
tollam, nec metuam, quid de me iudicet heres,
quod non plura datis invenerit; et tamen idem
scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
discrepet et quantum discordet parcus avaro.
distat enim, spargas tua prodigus, an neque sumptum
invitus facias neque plura parare labores,
ac potius, puer ut festis Quinquatribus olim,
exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
pauperies inmunda domus procul absit: ego utrum

nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.
non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
non tamen adversis aetatem ducimus Austris,
viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re
extremi primorum, extremis usque priores.
non es avarus: abi. quid? cetera iam simul isto
cum vitio fugere? caret tibi pectus inani
ambitione? caret mortis formidine et ira?
somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
nocturnos lemures portentaque Thessala rides?
natales grate numeras? ignoscis amicis?
lenior et melior fis accedente senecta?
quid te exempta iuvat spinis de pluribus una?
vivere si recte nescis, decede peritis.
lusisti satis, edisti satis atque bibisti:
tempus abire tibi est, ne potum largius aequo
rideat et pulset lasciva decentius aetas.

III.

[DE ARTE POETICA LIBER.]

Haec epistula ad L. Calpurnium Pisonem eiusque filios missa est. Pater Tiberio imperante praefectus urbi fuit et a. post Chr. natum 32 octogesimo aetatis anno mortem obiit; cf. Tac. Ann. VI, 10. Natus igitur est a. 49 vel 48. Inde apparet epistulam extremis demum Horatii annis, circiter 10—9, esse compositam. Continet autem praecepta quaedam artis poëticae, non quidem per ordinem digesta neque ad omnes rei poëticae partes pertinentia, sed ea, quae poëta per vitam suam usu et experientia edoctus atque in se ipso et in aequalibus expertus probaverat: quae omnia ita proponit, ut simul inane illud versuum faciendorum studium, quo tunc temporis homines ingenii et artis prorsus expertes quasi morbo quodam tenebantur, cavilletur atque irrideat. Hinc iam intellegitur quare epistula a Quintiliano aliisque grammaticis inscripta sit '*Liber de arte poëtica*'. Libelli summarium hoc est:

De poëmatum simplicitate et unitate (v. 1—37). de materia sumenda et ordinis perspicuitate (v. 38—44). de verbis recte eligendis, novis apte formandis, priscis recipiendis (v. 45—72). de numeris et metris (v. 73—85). de dicendi genere unicuique personae accommodando (v. 86—118). de recta morum descriptione (v. 119—127). quid in rebus iam ab aliis tractatis sit observandum (v. 128—135). de materia recte tractanda (v. 136—152). — Hinc iam

transitu ad poësim scaenicam facto agitur de moribus diversarum aetatum apte describendis (v. 153—178). de actione et narratione scaenica (v. 179—188). de iusta fabulae mensura, nodo solvendo, numero personarum agentium (v. 189—192). de choro (v. 193—201). de re musica (v. 202—219). de dramate satyrico et de oratione in eo adhibenda (v. 220—250). de metro iambico recte tractando (v. 251—274). de fabulis secundum Graecorum exemplaria diligenter expoliendis et elimandis (v. 275—294). — Iterum de poësi in universum disputans docet poëtis maxime opus esse arte et cultura ingenii (v. 295—308), totius vitae humanae investigatione et morum humanorum cognitione (v. 309—322), ingenua a pueris institutione (v. 323—332). de duplici poësis fine (v. 333—346). de venia parvis vitiis danda et de perfectionis iudiciis (v. 347—365). carmina mediocria non esse ferenda (v. 366—384). de iudicio sive proprio sive amicorum in carminibus edendis adhibendo et de summa artis poëticae dignitate (v. 385—407). ingenium poëticum cum arte coniunctum esse debere (v. 408—418). assentatores vitandos, iudices integros et sinceros esse quaerendos (v. 419—452). quantum malum sit insania poëtica (v. 453—476).

Humano capiti cervicem pictor equinam
iungere si velit et varias inducere plumas
undique conlatis membris, ut turpiter atrum
desinat in piscem mulier formosa superne:
spectatum admissi risum teneatis, amici?
credite, Pisones, isti tabulae fore librum
persimilem, cuius, velut aegri somnia, vanae
fingentur species, ut nec pes nec caput uni
reddatur formae. 'pictoribus atque poetis
quidlibet audendi semper fuit aequa potestas'.
scimus, et hanc veniam petimusque damusque vicissim,
sed non ut placidis coeant inmitia, non ut
serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
inceptis gravibus plerumque et magna professis
purpureus, late qui splendeat, unus et alter
adsuitur pannus, cum lucus et ara Dianae
et properantis aquae per amoenos ambitus agros
aut flumen Rhenum aut pluvius describitur arcus;
sed nunc non erat his locus. et fortasse cupressum
scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes
navibus, aere dato qui pingitur? amphora coepit
institui: currente rota cur urceus exit?
denique sit quidvis simplex dumtaxat et unum.
maxima pars vatum, pater et iuvenes patre digni,
decipimur specie recti: brevis esse laboro,

obscurus fio; sectantem levia nervi
deficiunt animique; professus grandia turget;
serpit humi tutus nimium timidusque procellae;
qui variare cupit rem prodigialiter unam,
delphinum silvis adpingit, fluctibus aprum.
in vitium ducit culpae fuga, si caret arte.
Aemilium circa ludum faber imus et ungues
exprimet et molles imitabitur aere capillos,
infelix operis summa, quia ponere totum
nesciet. hunc ego me, si quid conponere curem,
non magis esse velim, quam naso vivere pravo,
spectandum nigris oculis nigroque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam
viribus, et versate diu, quid ferre recusent,
quid valeant umeri. cui lecta potenter erit res,
nec facundia deseret hunc nec lucidus ordo.
Ordinis haec virtus erit et venus, aut ego fallor,
ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici,
pleraque differat et praesens in tempus omittat.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis
hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
dixeris egregie, notum si callida verbum
reddiderit iunctura novum. si forte necesse est
indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
fingere cinctutis non exaudita Cethegis
continget, dabiturque licentia sumpta pudenter.
et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Graeco fonte cadent parce detorta. quid autem
Caecilio Plautoque dabit Romanus ademptum
Vergilio Varioque? ego cur, adquirere pauca
si possum, invideor, cum lingua Catonis et Enni
sermonem patrium ditaverit et nova rerum
nomina protulerit? licuit semperque licebit
signatum praesente nota producere nomen.
ut silvae foliis pronos mutantur in annos,
prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,
et iuvenum ritu florent modo nata vigentque.
debemur morti nos nostraque: sive receptus
terra Neptunus classes Aquilonibus arcet,
regis opus, sterilisve diu palus aptaque remis
vicinas urbes alit et grave sentit aratrum,

seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
doctus iter melius: mortalia facta peribunt;
nedum sermonum stet honos et gratia vivax.
multa renascentur quae iam cecidere, cadentque
quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.
Res gestae regumque ducumque et tristia bella
quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
versibus inpariter iunctis querimonia primum,
post etiam inclusa est voti sententia conpos;
quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.
Archilochum proprio rabies armavit iambo:
hunc socci cepere pedem grandesque cothurni,
alternis aptum sermonibus et populares
vincentem strepitus et natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus divos puerosque deorum
et pugilem victorem et equum certamine primum
et iuvenum curas et libera vina referre.
Discriptas servare vices operumque colores
cur ego si nequeo ignoroque poeta salutor?
cur nescire pudens prave quam discere malo?
versibus exponi tragicis res comica non volt;
indignatur item privatis ac prope socco
dignis carminibus narrari cena Thyestae.
singula quaeque locum teneant sortita decentem.
interdum tamen et vocem comoedia tollit,
iratusque Chremes tumido delitigat ore;
et tragicus plerumque dolet sermone pedestri
Telephus et Peleus, cum pauper et exul uterque
proicit ampullas et sesquipedalia verba,
si curat cor spectantis tetigisse querella.
non satis est pulchra esse poemata: dulcia sunto
et, quocumque volent, animum auditoris agunto.
ut ridentibus adrident, ita flentibus adsunt
humani voltus; si vis me flere, dolendum est
primum ipsi tibi; tum tua me infortunia laedent,
Telephe vel Peleu; male si mandata loqueris,
aut dormitabo aut ridebo. tristia maestum
voltum verba decent, iratum plena minarum,
ludentem lasciva, severum seria dictu.

formatenim natura prius nos intus ad omnem
fortunarum habitum, iuvat aut inpellit ad iram,
aut ad humum maerore gravi deducit et angit;
post effert animi motus interprete lingua.
si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
intererit multum, divusne loquatur an heros,
maturusne senex an adhuc florente iuventa
fervidus, et matrona potens an sedula nutrix,
mercatorne vagus cultorne virentis agelli,
Colchus an Assyrius, Thebis nutritus an Argis.
Aut famam sequere aut sibi convenientia finge.
scriptor honoratum si forte reponis Achillem,
inpiger, iracundus, inexorabilis, acer
iura neget sibi nata, nihil non adroget armis.
sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,
perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
si quid inexpertum scaenae conmittis et audes
personam formare novam, servetur ad imum,
qualis ab incepto processerit, et sibi constet.
Difficile est proprie communia dicere; tuque
rectius Iliacum carmen deducis in actus,
quam si proferres ignota indictaque primus.
publica materies privati iuris erit, si
non circa vilem patulumque moraberis orbem,
nec verbo verbum curabis reddere fidus
interpres, nec desilies imitator in artum,
unde pedem proferre pudor vetet aut operis lex.
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim:
'fortunam Priami cantabo et nobile bellum'.
quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
parturient montes, nascetur ridiculus mus.
quanto rectius hic, qui nil molitur inepte:
'dic mihi, Musa, virum, captae post tempora Troiae
qui mores hominum multorum vidit et urbes'.
non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
Antiphaten Scyllamque et cum Cyclope Charybdim.
nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo;
semper ad eventum festinat et in medias res

non secus ac notas auditorem rapit et, quae
desperat tractata nitescere posse, relinquit,
atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu, quid ego et populus mecum desideret, audi.
si plosoris eges aulaea manentis et usque
sessuri, donec cantor 'vos plaudite' dicat,
aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
mobilibusque decor naturis dandus et annis.
reddere qui voces iam scit puer et pede certo
signat humum, gestit paribus conludere et iram
colligit ac ponit temere et mutatur in horas.
inberbis iuvenis, tandem custode remoto,
gaudet equis canibusque et aprici gramine campi,
cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
utilium tardus provisor, prodigus aeris,
sublimis cupidusque et amata relinquere pernix.
conversis studiis aetas animusque virilis
quaerit opes et amicitias, inservit honori,
conmisisse cavet quod mox mutare laboret.
multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
quaerit et inventis miser abstinet ac timet uti,
vel quod res omnes timide gelideque ministrat,
dilator, spe longus, iners avidusque futuri,
difficilis, querulus, laudator temporis acti
se puero, castigator censorque minorum.
multa ferunt anni venientes commoda secum,
multa recedentes adimunt. ne forte seniles
mandentur iuveni partes pueroque viriles:
semper in adiunctis aevoque morabimur aptis.
Aut agitur res in scaenis aut acta refertur.
segnius inritant animos demissa per aurem,
quam quae sunt oculis subiecta fidelibus et quae
ipse sibi tradit spectator: non tamen intus
digna geri promes in scaenam, multaque tolles
ex oculis, quae mox narret facundia praesens.
ne pueros coram populo Medea trucidet,
aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
aut in avem Procne vertatur, Cadmus in anguem:
quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor neu sit quinto productior actu

fabula, quae posci volt et spectanda reponi;
nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus
inciderit; nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partes chorus officiumque virile
defendat, neu quid medios intercinat actus,
quod non proposito conducat et haereat apte.
ille bonis faveatque et consilietur amice
et regat iratos et amet peccare timentes;
ille dapes laudet mensae brevis, ille salubrem
iustitiam legesque et apertis otia portis;
ille tegat conmissa deosque precetur et oret,
ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non, ut nunc, orichalco vincta tubaeque
aemula, sed tenuis simplexque foramine pauco
adspirare et adesse choris erat utilis atque
nondum spissa nimis conplere sedilia flatu;
quo sane populus numerabilis, utpote parvus,
et frugi castusque verecundusque coibat.
postquam coepit agros extendere victor, et urbes
latior amplecti murus, vinoque diurno
placari Genius festis inpune diebus,
accessit numerisque modisque licentia maior.
indoctus quid enim saperet liberque laborum
rusticus urbano confusus, turpis honesto?
sic priscae motumque et luxuriam addidit arti
tibicen traxitque vagus per pulpita vestem;
sic etiam fidibus voces crevere severis,
et tulit eloquium insolitum facundia praeceps,
utiliumque sagax rerum et divina futuri
sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
mox etiam agrestes Satyros nudavit et asper
incolumi gravitate iocum temptavit eo, quod
inlecebris erat et grata novitate morandus
spectator functusque sacris et potus et exlex.
verum ita risores, ita commendare dicaces
conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
ne, quicumque deus, quicumque adhibebitur heros,
regali conspectus in auro nuper et ostro,
migret in obscuras humili sermone tabernas,
aut, dum vitat humum, nubes et inania captet.

effutire leves indigna tragoedia versus,
ut festis matrona moveri iussa diebus,
intererit Satyris paulum pudibunda protervis.
non ego inornata et dominantia nomina solum
verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo,
nec sic enitar tragico differre colori,
ut nihil intersit, Davusne loquatur et audax
Pythias emuncto lucrata Simone talentum,
an custos famulusque dei Silenus alumni.
ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
speret idem, sudet multum frustraque laboret
ausus idem: tantum series iuncturaque pollet,
tantum de medio sumptis accedit honoris.
silvis deducti caveant me iudice Fauni,
ne velut innati triviis ac paene forenses
aut nimium teneris iuvenentur versibus umquam
aut inmunda crepent ignominiosaque dicta:
offenduntur enim, quibus est equus et pater et res,
nec, si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,
aequis accipiunt animis donantve corona.
Syllaba longa brevi subiecta vocatur iambus,
pes citus; unde etiam trimetris adcrescere iussit
nomen iambeis, cum senos redderet ictus,
primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,
tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
spondeos stabiles in iura paterna recepit
commodus et patiens, non ut de sede secunda
cederet aut quarta socialiter. hic et in Acci
nobilibus trimetris apparet rarus, et Enni
in scaenam missos cum magno pondere versus
aut operae celeris nimium curaque carentis
aut ignoratae premit artis crimine turpi.
non quivis videt inmodulata poemata iudex,
et data Romanis venia est indigna poetis.
idcircone vager scribamque licenter? an omnes
visuros peccata putem mea, tutus et intra
spem veniae cautus? vitavi denique culpam,
non laudem merui. vos exemplaria Graeca
nocturna versate manu, versate diurna.
at vestri proavi Plautinos et numeros et
laudavere sales, nimium patienter utrumque,

ne dicam stulte, mirati, si modo ego et vos
scimus inurbanum lepido seponere dicto
legitimumque sonum digitis callemus et aure.
Ignotum tragicae genus invenisse Camenae
dicitur et plaustris vexisse poemata Thespis,
quae canerent agerentque peruncti faecibus ora.
post hunc personae pallaeque repertor honestae
Aeschylus et modicis instravit pulpita tignis
et docuit magnumque loqui nitique cothurno.
successit vetus his comoedia, non sine multa
laude; sed in vitium libertas excidit et vim
dignam lege regi: lex est accepta chorusque
turpiter obticuit sublato iure nocendi.
nil intemptatum nostri liquere poetae,
nec minimum meruere decus vestigia Graeca
ausi deserere et celebrare domestica facta,
vel qui praetextas vel qui docuere togatas.
nec virtute foret clarisve potentius armis
quam lingua Latium, si non offenderet unum
quemque poetarum limae labor et mora. vos, o
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
multa dies et multa litura coercuit atque
praesectum deciens non castigavit ad unguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte
credit et excludit sanos Helicone poetas
Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.
nanciscetur enim pretium nomenque poetae,
si tribus Anticyris caput insanabile numquam
tonsori Licino conmiserit. o ego laevus,
qui purgor bilem sub verni temporis horam!
non alius faceret meliora poemata: verum
nil tanti est. ergo fungar vice cotis, acutum
reddere quae ferrum valet, exsors ipsa secandi;
munus et officium, nil scribens ipse, docebo,
unde parentur opes, quid alat formetque poetam,
quid deceat, quid non, quo virtus, quo ferat error.
Scribendi recte sapere est et principium et fons:
rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae,
verbaque provisam rem non invita sequentur.
qui didicit, patriae quid debeat et quid amicis,

quo sit amore parens, quo frater amandus et hospes,
quod sit conscripti, quod iudicis officium, quae
partes in bellum missi ducis: ille profecto
reddere personae scit convenientia cuique.
respicere exemplar vitae morumque iubebo
doctum imitatorem et vivas hinc ducere voces.
interdum speciosa locis morataque recte
fabula nullius veneris, sine pondere et arte,
valdius oblectat populum meliusque moratur,
quam versus inopes rerum nugaeque canorae.
Grais ingenium, Grais dedit ore rotundo
Musa loqui, praeter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem
discunt in partes centum diducere. 'dicat
filius Albini: si de quincunce remota est
uncia, quid superat? poteras dixisse.' 'triens.' 'eu!
rem poteris servare tuam. redit uncia, quid fit?'
'semis'. at haec animos aerugo et cura peculi
cum semel inbuerit, speramus carmina fingi
posse linenda cedro et levi servanda cupresso?
Aut prodesse volunt aut delectare poetae,
aut simul et iucunda et idonea dicere vitae.
quidquid praecipies, esto brevis, ut cito dicta
percipiant animi dociles teneantque fideles:
omne supervacuum pleno de pectore manat.
ficta voluptatis causa sint proxima veris:
ne, quodcumque volet, poscat sibi fabula credi,
neu pransae Lamiae vivum puerum extrahat alvo.
centuriae seniorum agitant expertia frugis,
celsi praetereunt austera poemata Ramnes:
omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
lectorem delectando pariterque monendo.
hic meret aera liber Sosiis, hic et mare transit
et longum noto scriptori prorogat aevum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus:
nam neque chorda sonum reddit, quem volt manus et mens,
poscentique gravem persaepe remittit acutum,
nec semper feriet quodcumque minabitur arcus.
verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
offendar maculis, quas aut incuria fudit
aut humana parum cavit natura. quid ergo est?

ut scriptor si peccat idem librarius usque,
quamvis est monitus, venia caret, et citharoedus
ridetur, chorda qui semper oberrat eadem:
sic mihi, qui multum cessat, fit Choerilus ille,
quem bis terve bonum cum risu miror, et idem
indignor, quandoque bonus dormitat Homerus:
verum operi longo fas est obrepere somnum.
ut pictura, poesis: erit quae, si propius stes,
te capiat magis, et quaedam, si longius abstes;
haec amat obscurum; volet haec sub luce videri,
iudicis argutum quae non formidat acumen;
haec placuit semel, haec deciens repetita placebit.
O maior iuvenum, quamvis et voce paterna
fingeris ad rectum et per te sapis, hoc tibi dictum
tolle memor, certis medium et tolerabile rebus
recte concedi: consultus iuris et actor
causarum mediocris abest virtute diserti
Messallae nec scit quantum Cascellius Aulus,
sed tamen in pretio est: mediocribus esse poetis
non homines, non di, non concessere columnae.
ut gratas inter mensas symphonia discors
et crassum unguentum et Sardo cum melle papaver
offendunt, poterat duci quia cena sine istis:
sic animis natum inventumque poema iuvandis,
si paulum summo decessit, vergit ad imum.
ludere qui nescit, campestribus abstinet armis,
indoctusque pilae discive trochive quiescit,
ne spissae risum tollant inpune coronae:
qui nescit versus, tamen audet fingere. quidni?
liber et ingenuus, praesertim census equestrem
summam nummorum, vitioque remotus ab omni.
Tu nihil invita dices faciesve Minerva;
id tibi iudicium est, ea mens. si quid tamen olim
scripseris, in Maeci descendat iudicis aures
et patris et nostras, nonumque prematur in annum,
membranis intus positis: delere licebit,
quod non edideris; nescit vox missa reverti.
silvestres homines sacer interpresque deorum
caedibus et victu foedo deterruit Orpheus,
dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones.
dictus et Amphion, Thebanae conditor urbis,

saxa movere sono testudinis et prece blanda
ducere, quo vellet. fuit haec sapientia quondam,
publica privatis secernere, sacra profanis,
concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
oppida moliri, leges incidere ligno.
sic honor et nomen divinis vatibus atque
carminibus venit. post hos insignis Homerus
Tyrtaeusque mares animos in Martia bella
versibus exacuit; dictae per carmina sortes,
et vitae monstrata via est, et gratia regum
Pieriis temptata modis, ludusque repertus
et longorum operum finis: ne forte pudori
sit tibi Musa lyrae sollers et cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen an arte,
quaesitum est. ego nec studium sine divite vena,
nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
altera poscit opem res et coniurat amice.
qui studet optatam cursu contingere metam,
multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit,
abstinuit venere et vino; qui Pythia cantat
tibicen, didicit prius extimuitque magistrum.
nunc satis est dixisse: 'ego mira poemata pango;
occupet extremum scabies; mihi turpe relinqui
et, quod non didici, sane nescire fateri.'
Vt praeco, ad merces turbam qui cogit emendas,
adsentatores iubet ad lucrum ire poeta
dives agris, dives positis in faenore nummis.
si vero est, unctum qui recte ponere possit
et spondere levi pro paupere et eripere artis
litibus inplicitum, mirabor, si sciet inter-
noscere mendacem verumque beatus amicum.
tu seu donaris seu quid donare voles cui,
nolito ad versus tibi factos ducere plenum
laetitiae: clamabit enim 'pulchre! bene! recte!'
pallescet super his, etiam stillabit amicis
ex oculis rorem, saliet, tundet pede terram.
ut, qui conducti plorant in funere, dicunt
et faciunt prope plura dolentibus ex animo, sic
derisor vero plus laudatore movetur.
reges dicuntur multis urguere culullis
et torquere mero, quem perspexisse laborent,

an sit amicitia dignus: si carmina condes,
numquam te fallent animi sub volpe latentes.
Quintilio si quid recitares, 'corrige sodes
hoc' aiebat 'et hoc'. melius te posse negares
bis terque expertum frustra, delere iubebat
et male tornatos incudi reddere versus.
si defendere delictum quam vertere malles,
nullum ultra verbum aut operam insumebat inanem,
quin sine rivali teque et tua solus amares.
vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
culpabit duros, incomptis adlinet atrum
transverso calamo signum, ambitiosa recidet
ornamenta, parum claris lucem dare coget,
arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
fiet Aristarchus, nec dicet: 'cur ego amicum
offendam in nugis?' hae nugae seria ducent
in mala derisum semel exceptumque sinistre.
   Vt mala quem scabies aut morbus regius urguet
aut fanaticus error et iracunda Diana,
vesanum tetigisse timent fugiuntque poetam,
qui sapiunt; agitant pueri incautique sequuntur.
hic dum sublimis versus ructatur et errat,
si veluti merulis intentus decidit auceps
in puteum foveamve, licet 'succurrite' longum
clamet 'io cives', non sit qui tollere curet.
si curet quis opem ferre et demittere funem,
'qui scis, an prudens huc se deiecerit atque
servari nolit?' dicam, Siculique poetae
narrabo interitum. deus inmortalis haberi
dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
insiluit. sit ius liceatque perire poetis:
invitum qui servat, idem facit occidenti.
nec semel hoc fecit, nec, si retractus erit, iam
fiet homo et ponet famosae mortis amorem.
nec satis apparet, cur versus factitet; utrum
minxerit in patrios cineres, an triste bidental
moverit incestus: certe furit, ac velut ursus,
obiectos caveae valuit si frangere clathros,
indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
quem vero arripuit, tenet occiditque legendo,
non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.

Index nominum propriorum.

(Soli numeri littera non adiecta ad carminum libros pertinent. CS. = carmen saeculare. E. = epodi. S. = sermones. Ep. = epistulae. — Loci uncinis signati Pomponii Porphyrionis sunt.)

Afra avis = gallina Numidica (Perlhuhn) E. 2,53. murex = purpura Girbitana II, 16,35-6. serpentes S. II, 8,95.

Afranius, togatarum scriptor, natus circa a. 150, Menandri stilum imitatus est Ep. II, 1,57.

Africa (provincia) II, 18,5. III, 16,31. IV, 8,18.

Africanus, minor E. 9,25.

Africus, ventus procellosus et vehemens, ab occidente flans I, 1,15. 3,12. 14,5. III, 23,5. E. 16,22. — adi. procellae III, 29,57.

Agamemnon IV, 9,25.

Agrippa, M. Vipsanius, Octaviani amicus, a. **36** S. Pompeium, a. **31** Antonium vicit I, 6,5. — a. **20** Cantabros domuit Ep. I, 12,26. — eius fundi in Sicilia Ep. I, 12,1. — porticus Agrippae, a. a. Chr. 26 exstructa, a spatiantibus frequentata Ep. I, 6,26.

Agyieus (Ἀγυιεύς), Apollo, tutor viarum et platearum (ἀγυιῶν) IV, 6,28.

Aiax, Oilei filius (Hom. Il. 2,527) I, 15,19. E. 10,14.

Albanus, ad Albam Longam pertinens. mons Ep. II, 1,27. agri Ep. I, 7,10. herbae III, 23,11. secures i. e. quae Alba Romam translatae erant, Romanae CS. 54. — Albanum (sc. vinum) S. II, 8,16.

Albinovanus Celsus, comes scribaque Neronis Ep. I, 3,15. 8,1.17.

Albinus, nomen faeneratoris cuiusdam Ep. II, 3,327.

Albius, Tibullus, elegiarum scriptor clarissimus (54—19) Ep. I, 4,1.

Albucius, homo avarus, uxorem veneno peremisse dicebatur S. II, 1,48. 2,67.

Albunea, nympha vaticinans in antro regionis Tiburtinae, ex quo fons eiusdem nominis oriebatur I, 7,12. cf. Verg. Aen. VII, 82-84.

Alcaeus, poëta lyricus, natus Mytilene urbe Lesbi insulae, circa a. 612 floruit; scripsit στασιωτικά, συμποτικά, ἐρωτικά. hunc et Sappho poëtriam se praecipue imitatum esse Horatius ipse testatur; cf. Aeolius, Lesbius. II, 13,27. IV, 9,7. Ep. I, 19,29. II, 2,99.

Alcides, Hercules, Alcaei nepos I, 12,25.

Alcinous, rex Phaeacum Ep. I, 2,28.

Alcon, servus S. II, 8,15.

Alexander Magnus Ep. II, 1,232.241.

Alexandrea, urbs Aegypti IV, 14,35.

Alfius, faenerator E. 2,67.

Algidus, mons Latii prope Tusculum, asper et silvosus, in quo Diana colebatur I, 21,6. III, 23,9. IV, 4,58. CS. 69.

Allifana (pocula), ab Allifis, oppido Samnii S. II, 8,39.

Allobrox, nomen gentis Galliae Narbonensis E. 16,6.

Alpes IV, 4,17. 14,12. E. 1,11.

Alpinus, poëta malus, Aethiopidem composuit, in qua dum Memnonis mortem pessime describit, eum quasi iterum iugulavit S. I, 10,36.

Alyattes (gen. sing. Alyattei), rex Lydiae, Croesi pater III, 16,41.

Amazonia securis a Vindelicis gestatur IV, 4,20.

Amphion, Iovis et Antiopae filius, Zethi frater geminus, conditor arcis Thebanae, cantus sui dulcedine saxa movebat III, 11,2. Ep. II, 3,394.

Anacreon, Teïus, poëta lyricus, Polycratis Samii et Hipparchi Atheniensis amicus, a. 540—510 floruit IV, 9,9.

Anchises, Aeneae pater IV, 15,31. Anchisae Venerisque sanguis i. e. Augustus, quia gens Iulia ab Iulo Anchisae nepote originem ducebat CS. 50.

Ancus, Marcius, rex Romanorum IV, 7,15. Ep. I, 6,27.

Andromeda, Cephei, regis Aethiopum, filia, inter sidera translata III, 29,17.

Anio, flumen I, 7,13.

Antenor, Troianus, Helenae reddendae auctor (Hom. Il. 7,347 sqq.) Ep. I, 2,9.

Anticyra, urbs Phocidis, in cuius agris elleborum plurimum nascebatur, quo sumpto dementes sanari putabantur Ep. II, 3,300.

Antilochus, Nestoris filius, a Memnone interfectus II, 9,14.

Antiochus Magnus, rex Syriae, a. 190 a Romanis apud Magnesiam devictus III, 6,36.

Antiphates, rex Laestrygonum (Hom. Od. 10,106 sqq.) Ep. II, 3,145.

Antium, oppidum Latii maritimum I, 35,1.

Antonius, Iulius, M. Antonii triumviri filius, poëticae studiosus IV, 2,26.

Antonius, M., triumvir S. I, 5,33.

Anxur (postea Tarracina), oppidum Volscorum in Latio, nomen a deo Volscorum Anxure i. e. Iove acceperat S. I, 5,26.

Apella, Iudaeus S. I, 5,96.

Apelles, Cous, pictor clarissimus (356—308), Alexandrum Magnum solus pinxit Ep. II, 1, 239.

Apollinaris laurea IV, 2,9.

Apollo, I, 7,3.28. 10,12. 21,10. II, 10,20. III, 4,64. CS. 34. S. I, 9,78. Ep. I, 3,17. 16,59. II, 1,216. — Apollo augur I, 2,32. cantor Ep. II, 3,407. — dedicatus Apollo, scil. ab Augusto, id est Palatinus sive Actiacus, cui Augustus victoria ad Actium reportata templum aedificavit et a. d. VIII Kal. Nov. a. 28 dedicavit I, 31,1. cf. Agyieus, Cynthius, Delius, Latous, Palatinus, Patareus, Phoebus, Pythius.

Appenninus, mons E. 16,29.

Appia, via E. 4,14. S. I, 5,6. cf. Appius.

Appius, Claudius Caecus, censor a. 312, viam Appiam Roma Capuam ducentem instituit S. I, 6,21. — via Appi Ep. I, 6,26. — Forum Appi, oppidum Latii ad viam Appiam S. I, 5,3.

Apulia S. I, 5,77 (C. III, 4,10 altera lectio est 'limen Apuliae').

Apulicum mare III, 24,4.

Apulus subst. III, 5,9. 16,26. E. 2,42. S. II, 1,34. — adi. Voltur III, 4,9. Daunus IV, 14,26. gens S. II, 1,38.

Aquarius, signum. 'sole in Aquario constituto tempestates horrendae et frigora ingentia solent esse. sol autem transit in Aquarium XVII. Kal. Februarias; in eo est diebus triginta usque in XVII. Kal. Martias'. S. I, 1,36.

Aquilo, ventus III, 30,3. E. 10,7. 13,3. S. II, 6,25. 8,56. Ep. II, 2,201. — Aquilones I, 3,13. II, 9,6. Ep. II, 3,64.

Aquinas fucus, qui Aquini, in oppido Latii, conficiebatur Ep. I, 10,27.

Arabes I, 29,1. 35,40. II, 12,24. III, 24,2. Ep. I, 6,6. 7,36.

Arbuscula, mima S. I, 10,77.
Arcadia IV, 12,12.
Archiaci lecti, breves et simplices, ab Archia fabro confecti Ep. I, 5,1.
Archilochus, Parius, iamborum scriptor circa a. 700. hunc Horatius imitatur in epodis. Ep. I, 19,25.28. II, 3,79.
Archytas, Tarentinus, philosophus Pythagoreus et mathematicus (circa a. 400—365), prope Matinum promunturium naufragio periisse dicitur I, 28,2.
Arctos, septemtriones I, 26,3. II, 15,16.
Arcturus, stella in cauda maioris Ursae, cuius occasu (IV Kal. Nov.) pluviae et tempestates oriuntur III, 1,27.
Arellius, Horatii vicinus S. II, 6,78.
Argeus colonus, i. e. Catilus, Coras, Tiburnus seu Tiburtus, nepotes Amphiarai regis Argivorum, qui Tibur condidisse feruntur II, 6,5. cf. Verg. Aen. VII, 670 sqq.
Argi, urbs Ep. II, 2,128. 3,118.
Argivi = Graeci III, 3,67.
Argivus augur = Amphiaraus, cui Eriphyle uxor monili aureo a Polynice corrupta persuasit, ut contra Thebas proficisceretur, ubi inter pugnandum terrae voragine subito orta haustus est. III, 16,12.
Argos, urbs I, 7,9.
Argous remex, i. e. remiges Argus navis E. 16,57.
Aricia, oppidum Latii ad viam Appiam S. I, 5,1. — Aricinum arvum Ep. II, 2,167.
Aristarchus, grammaticus Alexandrinus nobilissimus, Homeri διορθωτής, circa a. 170 floruit Ep. II, 3,450.
Aristippus, Cyrenaicus, discipulus Socratis, auctor sectae Cyrenaicorum, qui summum bonum in voluptate ponebant Ep. I, 1,18.
Aristius Fuscus, poëta et grammaticus, Horatii amicus S. I, 9,61. Ep. I, 10,44.
Armenius (= Armenii, a. 20 a Tiberio Claudio Nerone victi) Ep. I, 12,27. — Armeniae orae II, 9,4.
Asia, provincia S. I, 7,19.24. Ep. I, 3,5.
Asina Ep. I, 13,8. cf. Vinnius.
Assaracus, Trois filius, Anchisae avus E. 13,13.
Assyrius subst. Ep. II, 3,118. — adi. = Syrius: litus III, 4,32.
Atabulus 'ventus in Apulia ferventissimus' S. I, 5,78.
Atacinus (Varro), ab Atace fluvio Galliae Narbonensis dictus S. I, 10,46. cf. Varro.
Athenae S. I, 1,64. Ep. II, 1,213. 2,43.81.
Atlanteus finis, extrema Africae ora, ubi Atlas caelum umeris suis fert I, 34,11.
Atlanticum aequor I, 31,14.
Atlas, Titan, filius Iapeti, pater Maiae, avus Mercurii I, 10,1.
Atreus, Pelopis filius, Agamemnonis et Menelai pater Ep. II, 3,186. cf. Thyestes.
Atrides = Agamemnon Ep. I, 2,12. — = Menelaus Ep. I, 7,43 (voc. casu Atride). — Atridae = Agamemnon et Menelaus I, 10,13.
Atta, T. Quintius, togatarum scriptor, a. 77 obiit Ep. II, 1,79.
Attalicae condiciones (i. e. opes) I, 1,12. A. urbes Ep. I, 11,5. cf. Attalus.
Attalus, rex Pergami ditissimus, cuius regnum gazamque populus Romanus a. 133 hereditatis iure accepit II, 18,5.

Attica virgo = κανηφόρος S. II, 8,13. Attici fines I, 3,6.
Aufidius Luscus, olim scriba, tum praetor in oppido Fundis S. I, 5,34.
Aufidus, flumen Apuliae rapidum III, 30,10. IV, 9,2. 14,25. S. I, 1,58.
Augustus II, 9,19. III, 3,11. 5,3. IV, 2,43. 4,27. 14,3. Ep. I, 3,2.7. 13,2. 16,29. II, 2,48. — C. Iulius Caesar Octavianus Augustus, filius C. Octavii et Attiae filiae sororis C. Iulii Caesaris dictatoris, natus est IX Kal. Oct. a. **63.** — consul factus a. **43** triumviratum iniit cum Antonio et Lepido. a. **42** Brutum et Cassium ad Philippos vicit. — a. **38** Liviam, Tiberii et Drusi Neronum matrem, in matrimonium duxit. — pugna Actiaca IV Non. Sept. a. **31** Antonium et Cleopatram devicit I, 37. E. 9. — veteranis tumultuantibus agros assignavit S. II, 6,55. — a. **30** Alexandream occupavit IV, 14,35. — a. **29** Ianum clausit IV, 15,9. Ep. II, 1,255. — a. **27** Augustus a senatu appellatus est. — post bellum a. **26** et **25** adversus Cantabros in Hispania gestum Romam revertit a. **24.** — a legationibus Indorum et Scytharum aditur, dum Asiam visit, a. **20.** IV, 14,42. CS. 56. eodem anno Parthi signa Romana a. 53 amissa restituunt IV, 15,6. — a. **17** legem de maritandis ordinibus fert IV, 5,21. CS. 20. Ep. II, 1,3. eodem anno ludos saeculares facit CS. — in Galliam profectus a Sygambris obsides accipit a. **16.** IV, 2,36. — a. **13** Romam redit IV, 5.
Aulon, locus regionis Tarentinae ferax boni vini II, 6,18.
Aulus, Cascellius 'iuris consultus tunc optimus' Ep. II, 3,371.
Ausoniae urbes = Italae, ab Ausonibus, qui Italiam meridionalem antiquitus incolebant IV, 4,56.
Auster, ventus lenis a meridie flans II, 14,16. III, 3,4. IV, 14,21. E. 10,4. S. II, 6,18. 8,6. Ep. I, 11,15. — Austri S. I, 1,6. II, 2,41. Ep. II, 2,202.
Autumnus E. 2,18.
Aventinus, collis inter Circum Maximum et Tiberim, in quo templum Dianae erat CS. 69. Ep. II, 2,69.
Avidienus cognomine Canis, homo 'nimium parcus sed dives' S. II, 2, 55-6.

Babylonii numeri i. e. astrologici: 'Babylonii enim astrologiam invenisse traduntur' I, 11,2.
Bacchae, mulieres Thraciae Bacchi cultui servientes III, 25,15.
Bacchius, gladiator S. I, 7,20.
Bacchus, deus I, 7,3. 18,6. II, 6,19. 19, 1.6. III, 3,13. 25,1. Ep. II, 2,78. = vinum III, 16,34. cf. Bassareus, Euhius, Lenaeus, Liber, Lyaeus, Thyoneus.
Bactra, urbs Asiae orientalis III, 29,28.
Baiae, locus Campaniae amoenissimus cum balneis calidis et siccis sudationibus in murtetis II, 18,20. III, 4,24. Ep. I, 1,83.
Balatro, Servilius S. II, 8,21.33.40.64.83.
Bandusiae fons in fundo Sabino Horatii III, 13,1.
Bantini saltus in Apulia circa Bantiam oppidum III, 4,15.
Barium, oppidum Apuliae S. I, 5,93.
Barrus, homo cultui corporis nimis intentus S. I, 6,30.

Castalia, fons Parnasi montis III, 4,61.

Castor, Pollucis frater, Iovis et Ledae filius IV, 5,35. S. II, 1,26. Ep. II, 1,5.

Catilus I, 18,2. cf. Argeus.

Cato, M. Porcius, Censorius II, 15,11. III, 21,11. Ep. II, 3,56. Catones i. e. Cato Ep. II, 2,117.

Cato, M. Porcius, Uticensis I, 12,35. II, 1,24. Ep. I, 19, 13.14.

Catullus, C. Valerius, Veronensis (87—54), poëta lyricus clarissimus S. I, 10,19.

Caucasus, mons I, 22,7. E. 1,12.

Caudium, oppidum Samnii prope furculas Caudinas S. I, 5,51.

Cea nenia II, 1,38. —.Ceae Camenae IV, 9,7. [Simonides poëta lyricus ex insula Ceo (559—469) inter alia θρήνους optime scripsit].

Cecropius cothurnus = tragoedia, quia Thespis Atheniensis tragoediae inventor esse putatur II, 1,12. — avis, Cecropiae domus aeternum obprobrium, i. e. Procne, Pandionis regis Athenarum filia, quae Tereo regi Thracum in matrimonium data, cum soror sua a Tereo stuprata et lingua orbata esset, filium suum Ityn marito comedendum in mensa posuit. deinde palam facto facinore cum infestum maritum una cum sorore fugeret, ipsa in lusciniam, Philomela soror in hirundinem, Tereus in upupam mutatus est. IV, 12, 6-7.

Celsus Ep. I, 3,15. 8,1.17. cf. Albinovanus.

Censorinus, C. Marcius, cons. a. 8. IV, 8,2.

Centaurea rixa: cum in nuptiis Pirithoi et Hippodamiae Centauri vino ebrii rapere vellent Hippodamiam, pugna acerrima orta est, qua Centauri a Lapithis victi sunt. I, 18,8.

Centauri, semiviri Thessaliae montes incolentes, feritate insignes IV, 2, 15. — Centaurus i. e. Chiron, sapientia et iustitia illustris, qui Achillem educavit E. 13,11.

Cerberus, canis triceps, inferorum custos II, 19,29. III, 11,17.

Ceres, dea III, 2,26. IV, 5,18. CS. 30. S. II, 2,124. 8,14. = frumentum III, 24,13. E. 16,43.

Cervius, delator S. II, 1,47.

Cervius, rusticus, vicinus Horatii S. II, 6,77.

Cethegi, familia gentis Corneliorum, vitae et morum simplicitate insignis: prisci Ep. II, 2, 117. cinctuti Ep. II, 3,50.

Charybdis, monstrum marinum Ep II, 3,145.

Chimaera, monstrum triforme, a Bellerophonte occisum (cf. Hom. Il. 6,179 sqq.) II, 17,13. IV, 2,16.

Chios, insula Ep. I, 11,1.21.

Chium (vinum) S. I, 10,24. — maris expers, i. e. cui aqua marina addita non erat S. II, 8,15.48. — vina E. 9,34.

Chloë, puella III, 9,6.9.19.

Choerilus, Iasensis, poëta pessimus fuit, qui Alexandrum secutus res ab eo gestas descripsit Ep. II, 1,233. 3,357.

Chremes, exemplum avari senis ex Menandri aliqua fabula E. 1,33. — persona Andriae fabulae Terentianae S. I, 10,40. — persona Terentiana ex Heautontimorumeno Ep. II, 3,94.

Chrysippus, ex oppido Ciliciae Solis (290—207), Stoicus celeberrimus Ep. I, 2,4.

Cibyratica negotia, a Cibyra urbe Phrygiae Ep. I, 6,33.

Cicirrus, Messius, scurra Campanus S. I, 5,52.65.

Cinara, puella Ep. I, 7,28.

Circaea moenia = m. Tusculi, 'quia Telegonus Circes et Ulixis filius hoc oppidum condidit' E. 1,30.

Circe, nympha: gen. Circae Ep. I, 2,23. — acc. Circen I, 17,20.

Circus (maximus), fallax dictus propter Chaldaeos, circulatores, fures ibi agentes S. I, 6,113.

Claudiae manus IV, 4,73. cf. Claudius et Drusus.

Claudius, Tiberius Nero, Augusti privignus, postea imperator Ep. I, 9,1. — a. 20 ad Tigranem in Armeniae regnum deducendum cum exercitu in orientem mittitur Ep. I, 3,2. 12,26. — a. 15 Raetos devincit IV, 14,29. cf. Nero. Nerones.

Clazomenae, oppidum Ioniae S. I, 7,5.

Clio, Musa I, 12,2.

Cnidos, urbs Cariae III, 28,13.

Cnosius calamus = sagitta Cretica, a Cnoso Cretae oppido I, 15,17.

Cocceius, Nerva, M., Nervae imperatoris proavus, cons. a. 36, qui iam a. 40 dissensionem inter Octavianum et Antonium ortam pace Brundisina composuerat, etiam a. 37 similis negotii conficiendi causa Maecenatem Brundisium usque comitatus est S. I, 5,28.32.50.

Cocytos, flumen infernum II, 14,18.

Colchis, Medea E. 16,58.

Colchus subst. II, 20,17. Ep. II, 3,118. — Colchi IV, 4,63. — adi. venena II, 13,8.

Colophon, urbs Ioniae Ep. I, 11,3.

Concanus, gens Hispaniae Tarraconensis III, 4,34.

Copia, dea CS. 60. Ep. I, 12,29.

Corinthus, urbs I, 7,2. — captiva Corinthus = vasa Corinthia capta Ep. II, 1,193.

Corvinus III, 21,7. S. I, 10,29. cf. Messalla.

Corybantes, Cybeles sacerdotes I, 16,8.

Cotiso, rex Dacorum, a. 29 a M. Crasso victus III, 8,18.

Cous adi.: faecula S. II,8,9.

Cragus, mons Lyciae I, 21,8.

Crantor, ex oppido Ciliciae Solis, philosophus Academicus, circa a. 320 floruit Ep. I, 2,4.

Crassus, M. Licinius dives, a Parthis a. 53 ad Carras victus et interfectus III, 5,5.

Cratinus, antiquae comoediae poëta (520?—423), vinosus fuit Ep. I, 19,1.

Creta E. 9,29.

Creticum mare I, 26,2.

Crispinus, Stoicus, homo garrulus et stolidus S. I, 1,120.

Crispus II, 2,3. cf. Sallustius.

Croesus, rex Lydorum Ep. I, 11,2.

Cupido I, 2,34. — Cupidines I, 19,1.

Curius, Dentatus, M'., ter consul, a. 290 Samnites, a. 275 Pyrrhum vicit I, 12,41. — Curii Ep. I, 1,64.

Curtillus S. II, 8,52.

Cyclades, insulae I, 14,20. III, 28,14.

Cyclicus scriptor, unus ex eis, qui res ab Helena rapta usque ad Uli-

xis mortem gestas, quas quidem Homerus praetermiserat, cecinerunt Ep. II, 3,136.

Cyclops, Polyphemus S. I, 5,63. Ep. II, 2,125. 3,145.

Cydonius arcus, a Cydone Cretae oppido; Cretenses enim iaculandi erant peritissimi IV, 9,17.

Cyllenea fides i. e. lyra quam Mercurius invenerat, a Cyllene monte Arcadiae, in quo Mercurius natus est E. 13,9.

Cynthius = Apollo, a Cyntho monte Deli insulae, in quo natus est I, 21,2. — Cynthia = Diana III, 28,12.

Cypria trabs I, 1,13. Cypriae merces III, 29,60.

Cyprus, insula I, 3,1. 19,10.

Cyrus, rex Persarum II, 2,17. III, 29,27.

Cyrus, adulescens I, 17,25.

Cytherea subst. = Venus in insula Cythera nata III, 12,4.

Dacus subst. = Dacorum populus I, 35,9. II, 20,18. — belli Actiaci tempore Antonii partes secutus III, 6, 14. — Daci S. II, 6,53. — adi. Dacus Cotiso III, 8,18.

Daedaleus Icarus II, 20,13. ops IV, 2,2.

Daedalus, artifex ingeniosus, Labyrinthi conditor, pater Icari I, 3,34.

Dama, nomen servi S. I, 6,38.

Danaë, Acrisii filia III, 16,1.

Danaus, Aegyptius, cuius quinquaginta filiae praeter Hypermnestram sponsos suos necaverunt II, 14,18. III, 11,23.

Danuvius IV, 15,21.

Dardanus = Troianus, a Dardano, filio Iovis et Electrae, auctore gentis Troianae: gens I, 15,10. turres IV, 6,7.

Daunias = Apulia I, 22,14. cf. Daunus.

Daunius = Apulus, Romanus: Dauniae caedes II, 1,34. Camena i. e. Musa Horatii qui in Apulia natus erat IV, 6,27.

Daunus, rex Apuliae antiquissimus III, 30,11. IV, 14,26.

Davus, servus comoediae S. I, 10,40. Ep. II, 3,237.

December subst. Ep. I, 20,27. — adi. Nonae Decembres, dies festus Fauni III, 18,10.

Decius = homo quales Decii fuerunt, homines novi sed probi S. I, 6,20.

Deiphobus, Priami filius IV, 9,22.

Delius: Apollo III, 4,64. Diana IV, 6,33. folia = laurea IV, 3,6.

Dellius, Q., 'a Dolabella ad Cassium transiturus salutem sibi pactus est, si Dolabellam occidisset, et a Cassio deinde transivit ad Antonium, novissime ab Antonio transfugit ad Caesarem' Sen. Suas. I, p. 7. — II, 3,4.

Delmaticus triumphus, quem Delmatis devictis a. 39 egit Pollio II, 1,16.

Delos, insula I, 21,10.

Delphi, urbs Phocidis I, 7,3. Ep. II, 3,219.

Delphica laurus III, 30,15.

Demetrius, Horatii obtrectator S. I, 10,79.90.

Demetrius, servus Philippi consularis Ep. I, 7,52.

Democritus, Abderites, philosophus (460?—361) Ep. I, 12,12. II, 1,194. 3,297.

Diana I, 21,1. II, 12,20. III, 4,71. IV, 7,25. CS. 1.70.75. Ep. II, 3,16.454.

Diespiter = diei pater, Iuppiter I, 34,5. III, 2,29.

Dindymene = Cybele, a Dindymo monte Phrygiae I, 16,5.

Diomedes, Tydei filius, rex Argivorum S. I, 7,16. Ep. II, 3,146. Troia capta in Apuliam delatus Dauni regis filiam uxorem duxisse et inter alia oppida Canusium condidisse fertur S. I, 5,88.

Dionaeum antrum i. e. Veneris, a Dione Veneris matre II, 1,39.

Dionysius, servus S. I, 6,38.

Dircaeus cycnus = Pindarus Thebanus, 'a fonte Boeotiae Dirce, qui est Thebis proximus' IV, 2,25.

Dorium carmen = bellicum E. 9,6.

Dossennus, fabularum Atellanarum persona Ep. II, 1,173.

Drusus, Nero Claudius, Augusti privignus, natus a. 38, Vindelicos, Breunos, Genaunos, populos Raeticos, a. 15 devicit. IV, 4,18. 14,10. cf. Nerones.

Echioniae Thebae, ab Echione genero Cadmi IV, 4,64. cf. Ov. Met. III, 126.

Edoni, Thraciae populus II, 7,27.

Elea palma = Olympiaca IV, 2,17.

Empedocles 'fuit Agrigentinus physicus, qui se in craterem praecipitem dedit Aetnae, immortalitatem adfectans' (circa a. 490—430) Ep. I, 12,20. II, 3,465.

Enceladus, gigas III, 4,56. cf. Aetna.

Ennius, Q. (239—169), natus in Calabria, scripsit versu heroico Annales Homerum imitatus, versu trimetro tragoedias Euripidem potissimum secutus S. I, 10,54. Ep. I, 19,7. II, 1,50. 3,56.259.

Eous = orientalis: partes I, 35,31. fluctus E. 2,51.

Ephesos, urbs Ioniae I, 7,2.

Epicharmus, Cous, poëta comicus (circa a. 540—450), Syracusis degebat, unde Siculus appellatur Ep. II, 1,58.

Epicurus, philosophus (334—263) Ep. I, 4,16.

Erycina i. e. Venus, ab Eryce monte Siciliae, in quo celeberrimum deae templum erat I, 2,33.

Erymanthus, mons Arcadiae I, 21,7.

Esquiliae, collis urbis Romae antea sepulcris et bustis vacans, ubi Maecenas domum et hortos constituit salubritati aëris consulens, turrimque in hortis exstruxit, unde regionem Romanam late prospectaret III, 29,10. S. II, 6,33.

Etrusca manus E. 16,4. mare III, 29,35. litus I, 2,14. CS. 38. litora E. 16,40. fines S. I, 6,1. — Etruscus Cassius S. I, 10,61. cf. Cassius.

Euhias (Εὐιάς) = Baccha III, 25,9.

Euhius (Εὔιος) = Bacchus I, 18,9.

Eumenides = Furiae, deae vindictam caedium, in primis parricidiorum exercentes II, 13,36.

Europe, pars tertia orbis terrarum, dicta ab Europe, filia Agenoris regis Phoenicum III, 3,47.

Eurus, ventus ab oriente flans I, 28, 25. II, 16,24. III, 17,11. IV, 4,43. 6, 10. E. 10,5. 16,54.

Euterpe, Musa I, 1,33.

Fabia, tribus Romana Ep. I, 6,52.

Fabius, homo loquax S. I, 1,14.

Fabricius, C. Luscinus I, 12,40.

Hispana navis III, 6,31. ora III, 8,21.
Hister, amnis IV, 14,46.
Homerus IV, 9,6. S. I, 10,52. Ep. I, 19,6. II, 1,50. 3,74.359.401.
Honor CS. 57.
Horatius IV, 6,44.
Hyades, signum in fronte Tauri, quod ortu suo, qui est Non. Mai., pluvias efficit I, 3,14.
Hydaspes, fluvius Indiae I, 22,8.
Hydaspes, servus Indus S. II, 8,14.
Hydra, Lernaea, cui quinquaginta capita erant, ab Hercule interfecta IV, 4,61.
Hylaeus, unus e Centauris II, 12,6.
Hymettiae columnae, i. e. ex marmore, quod in Hymetto caedebatur, factae II, 18,3. mella, quae erant optima (cf. II, 6,14) S. II, 2,15.
Hymettus, mons Atticae II, 6,14.
Hyperborei campi, 'qui septemtrioni subiacent' II, 20,16.

Iambus, pes Ep. II, 3,251. = trimeter iambicus Ep. II, 3,79. iambi = carmina maledica versibus trimetris composita I, 16,3. = epodi I, 16,24. Ep. I, 19,23. II, 2,59.
Ianus, deus ortus et initii S. II, 6,20. Ep. I, 16,59. — custos pacis Ep. II, 1,255. — Ianus Quirini (seu Quirinus) templum Iani, ab Octaviano a. 29 clausum IV, 15,9. Ep. II, 1,255. — Ianus (geminus) sive Iani i. e. duo arcus quadrifrontes prope forum, ubi argentariorum et bibliopolarum tabernae erant Ep. I, 1,54. 20,1.
Iapetus, Titan, Promethei pater I, 3,27.
Iapyx, ventus ab occasu flans I, 3,4.
Iarbuthas, 'Maurus regio genere fuit ortus, qui, dum Timagenem imitatur post convivium et inter pocula declamantem, propter insolentiam faciendi quod conabatur ipse diruptus est' Ep. I, 19, 15.
Icarii fluctus i. e. fl. maris Icarii I, 1,15.
Icarus, Daedali filius, a quo Icarium mare nomen traxit, cum inter Icariam et Samum insulas in undas cecidisset II, 20,13. cf. Ov. Met. 8, 183 sqq.
Iccius, homo philosophiae studiosus sed inconstans, a. 25 cum Aelio Gallo, praefecto Aegypti, contra Arabas profecturus erat I, 29,1. postea procurator praediorum M. Agrippae in Sicilia fuit Ep. I, 12,1.
Idaeae naves = Troianae, ab Ida monte Phrygiae I, 15,1-2.
Idomeneus, rex Cretensium IV, 9,20.
Idus E. 2,69. S. I, 6,75.
Ilerda, urbs Hispaniae Tarraconensis Ep. I, 20,13.
Ilia = Rea Silvia, filia Numitoris regis Albanorum, mater Romuli et Remi, Amulii iussu in Tiberim praecipitata est I, 2,17. III, 9,8. IV, 8,22.
Iliacae domus I, 15,36. muri Ep. I, 2, 16. carmen Ep. II, 3,129.
Ilion I, 10,14. 15,33(?). III, 3,18.37(?). IV, 4,53. E. 10,13.
Ilios IV, 9,18.
Ilithyia (Εἰλείθυια), Diana Lucina CS. 14. cf. Lucina.
Ilius = Troianus: turmae CS. 37.
Illyricae undae I, 28,22.
Inachus, rex Argivorum antiquissimus II, 3,21.

India III, 24,2.
Indicum ebur I, 31,6.
Indus IV, 14,42. Indi I, 12,56. CS. 56. Ep. I, 1,45. 6,6.
Ino, Cadmi filia, altero filio ab Athamante coniuge necato, cum altero Melicerte se in mare praecipitavit et Leucothea dea facta est, Melicertes Palaemon deus Ep. II, 3,123. cf. Hom. Od. 5,333.
Io, Inachi filia, a Iunone in vaccam mutata totum orbem pervagata est Ep. II, 3,124.
Iocus, deus I, 2,34.
Ionicus attagen, avis Asiatica inter nobilissimas habita (Francolin) E. 2,54. — Ionici motus i. e. lascivi III, 6,21.
Ionius sinus i. e. sinus maris Ionii E. 10,19.
Isthmius labor i. e. l. in ludis Isthmiis IV, 3,3.
Italia I, 37,16. III, 5,40. IV, 14,44. S. I, 6,35. Ep. I, 12,29.
Italum acetum S. I, 7,32. caelum II, 7,4. robur II, 13,18. tellus S. II, 6, 56. — Itali modi III, 30,13. res Ep. II, 1,2. urbes IV, 4,42. vires IV, 15,13.
Ithace, insula Ep. I, 7,41.
Ithacensis Ulixes Ep. I, 6,63.
Itys, filius Procnes IV, 12,5. cf. Cecropius.
Iubae tellus i. e. Mauretania, sive a Iuba, rege Mauretaniae, qui pugna ad Thapsum a. 46 commissa ipse sibi mortem conscivit, sive a filio eius, quem Octavianus a. 25 in regnum patrium restituit I, 22,15.
Iudaeus S. I, 5,96. Iudaei S. I, 9,70.
Iugurtha, rex Numidiae II, 1,28.
Iugurthinum bellum E. 9,23.
Iulius, Florus Ep. I, 3,1. cf. Florus.
Iulium sidus I, 12,47. edicta i. e. Augusti iussa IV, 15,22.
Iuno I, 7,8. II, 1,25. III, 3,18. 4,59.
Iuppiter, deus I, 2,19.30. 3,40. 10,5. 11, 4. 16,12. 21,4. 28,9.29. II, 6,18. 7,17. 10, 16. III, 1,6. 3,6.64. 4,49. 5,1.12. 16,6. 25,6. IV, 4,4.74. 8,29. 15,6. CS. 32.73. E. 2,29. 9,3. 10,18. 16,63. S. I, 1,20. II, 1,43. Ep. I, 1,106. 12,3. 16,29. 19, 43. II, 1,68. = caelum I, 1,25. 22,20. E. 13,2. = stella Iovis II, 17,22.
Iustitia, dea I, 24,6. II, 17,16.
Ixion, rex Lapitharum, Pirithoi pater, Eionea socerum in scrobem igne repletam deiecit, postea deorum cenis admissus Iunonem attemptavit, quapropter apud inferos rotae ardenti adnexus cruciatur III, 11,21. Ep. II, 3,124.

Laberius, D., eques Romanus (105–43), mimos composuit iocis et salibus amaris abundantes S. I, 10,6.
Lacaenus adi.: adultera III, 3, 25. Helene IV, 9,16.
Lacedaemon I, 7,10.
Lacedaemonium Tarentum III, 5,56. cf. Phalanthus.
Lacon (canis) E. 6,5. — L. Phalanthus II, 6,11.
Laconicae purpurae II, 18,7: prope Gytheum enim, oppidum Laconicae maritimum, plurimi murices nascebantur.
Laelius, C., Sapiens, cons. a. 140, Africani minoris familiaris S. II, 1,65.72.
Laërtiades, Ulixes Laërtae filius I, 15,21.
Laestrygonia amphora = Formianum vinum, quia 'Laestrygones oppi-

dum Campaniae Formias tenuisse dicuntur. in illa autem regione, quoniam saxosa est, pretiosissimum vinum Campanum nascitur' III, 16,$_{34}$.

Laevinus, P. Valerius, a P. Valerio Poplicola originem ducens, 'adeo foedis et proiectis in omnem turpitudinem moribus vixit, ut provehi non potuerit ultra quaestoriam dignitatem' S. I, 6,$_{12.19}$.

Lalage, puella I, 22,$_{10.23}$.

Lamia, Q. Aelius I, 26,$_{8}$. III, 17,$_{2}$. cf. Lamus.

Lamia, monstrum, quod 'ad infantes terrendos solet nominari' Ep. II, 3,$_{340}$.

Lamus, Laestrygonum rex, qui Formiis regnasse dicitur; ab eo Lamiarum familia originem ducebat III, 17,$_{1}$.

Laomedon, rex Troianorum, pater Priami III, 3,$_{22}$.

Lapithae, Thessaliae incolae I, 18,$_{8}$. II, 12,$_{5}$.

Lar S. II, 6,$_{66}$. Lares III, 23,$_{4}$. IV, 5,$_{34}$. E. 2,$_{66}$. S. I, 5,$_{66}$.

Larisa, urbs Thessaliae I, 7,$_{11}$.

Latinus, Aeneae socer, auctor nominis Latini S. I, 10,$_{27}$.

Latinus adi.: fidicen Ep. I, 19,$_{32}$. lex IV, 14,$_{7}$. nomen IV, 15,$_{13}$. sanguis II, 1,$_{29}$. E. 7,$_{4}$. — Latinae fides Ep. I, 3,$_{12}$. II, 2,$_{143}$. verba S. I, 10,$_{20}$. — Latinae (feriae), quae quotannis a consulibus indicebantur, iustitium per quadriduum dabant Ep. I, 7,$_{76}$.

Latium I, 12,$_{53}$. 35,$_{10}$. IV, 4,$_{40}$. CS. $_{66}$. Ep. I, 19,$_{24}$. II, 1,$_{157}$. 2,$_{121}$. 3,$_{290}$.

Latona, mater Apollinis et Dianae I, 21,$_{3}$. III, 28,$_{12}$. IV, 6,$_{37}$.

Latous = Apollo, filius Latonae I, 31,$_{18}$.

Laverna, dea, 'quae furibus praeest' Ep. I, 16,$_{60}$.

Lebedus, oppidum Ioniae parvum Ep. I, 11,$_{6.7}$.

Leda, mater Castoris et Pollucis I, 12,$_{25}$.

Lenaeus (Ληναῖος) = Bacchus III, 25,$_{19}$.

Leo, sidus, in quo sol est mense Augusto III, 29,$_{19}$. Ep. I, 10,$_{16}$.

Lepidus, Q. Aemilius, cons. a. 21. Ep. I, 20,$_{28}$.

Lepos, nomen mimi S. II, 6,$_{72}$.

Lesbius: pes IV, 6,$_{35}$. plectrum I, 26,$_{11}$. — Lesbium (vinum) I, 17,$_{21}$. Lesbia vina E. 9,$_{34}$.

Lesbos, insula Ep. I, 11,$_{1}$.

Lesbous barbitos I, 1,$_{34}$.

Lethaea vincula i. e. inferna IV, 7,$_{27}$.

Leuconoë, puella I, 11,$_{2}$.

Liber = Bacchus I, 12,$_{22}$. 16,$_{7}$. II, 19,$_{7}$. III, 8,$_{7}$. 21,$_{21}$. IV, 8,$_{34}$. 15,$_{26}$. Ep. I, 19,$_{4}$. II, 1,$_{5}$. = vinum I, 18,$_{7}$. IV, 12,$_{14}$.

Libitina, dea funerum III, 30,$_{7}$. S. II, 6,$_{19}$. Ep. II, 1,$_{49}$.

Libonis puteal 'sedes praetoris fuit prope arcum Fabianum dictum, quod a Libone illic primum tribunal et subsellia collocata sunt' Ep. I, 19,$_{8}$; cf. S. II, 6,$_{35}$.

Libra, sidus II, 17,$_{17}$.

Liburnae (naves), parvae et veloces, qualibus utebantur Liburni, populus Illyricus I, 37,$_{30}$. E. 1,$_{1}$.

Libya II, 2,$_{10}$.

Libycae areae I, 1,$_{10}$. lapilli = pavimenta vermiculata e marmore Numidico Ep. I, 10,$_{19}$.

Licentia I, 19,$_{3}$.

Licinius II, 10,$_{1}$. cf. Murena.

Licinus tonsor Ep. II, 3,$_{301}$.

Licymnia II, 12,$_{13.23}$.

Liparaeus = Lipara insula oriundus III, 12,$_{6}$.

Liris, fluvius Latii per oppidum Minturnas fluens, lenissime labitur I, 31,$_{7}$. III, 17,$_{8}$.

Livius, Andronicus, poëta antiquissimus (circa 284—204), tragoedias scripsit et Homeri Odysseam metro Saturnio in Latinum convertit Ep. II, 1,$_{62.69}$.

Lollius, M., cons. a. 21, a Sygambris eorumque sociis a. 16 victus IV, 9,$_{33}$. Ep. I, 20,$_{28}$. — eius filius Ep. I, 2,$_{1}$.

Lucania S. II, 1,$_{38}$.

Lucanus subst. S. II, 1,$_{34}$. — adi. aper S. II, 8,$_{6}$. Lucana pascua E. 1,$_{28}$. saltus Ep. II, 2,$_{178}$.

Lucilius, C., eques Romanus, saturarum scriptor (180—103), quem sibi in saturis suis sequendum duxit Horatius S. I, 10,$_{2.53.56.64}$. II, 1,$_{17.29.62.75}$.

Lucina, Diana, quae puerperis opem fert CS. $_{15}$.

Lucretilis, mons in Sabinis I, 17,$_{1}$.

Lucrinus lacus in Campania II, 15,$_{3}$. Lucrina conchylia E. 2,$_{49}$.

Lucullus, L. Licinius, cons. a. 74, qui Mithridatem et Tigranem vicit Ep. I, 6,$_{40}$. II, 2,$_{26}$.

Luna = Diana CS. $_{36}$.

Lupus, L. Cornelius Lentulus, cons. a. 166, a Lucilio perstrictus S. II, 1,$_{68}$.

Luscus S. I, 5,$_{34}$. cf. Aufidius.

Lyaeus = vinum I, 7,$_{22}$. III, 21,$_{16}$. E. 9,$_{38}$.

Lycaeus, mons Arcadiae I, 17,$_{2}$.

Lycambes cum Archilocho Neobulen filiam denegasset, et ipse et filia a poëta usque adeo versibus probrosis exagitati sunt, ut sibi mortem conscivisse dicantur E. 6,$_{13}$. Ep. I, 19,$_{25}$.

Lycia III, 4,$_{62}$.

Lycius Glaucus S. I, 7,$_{17}$; cf. Glaucus.

Lyciae catervae I, 8,$_{16}$.

Lycurgus, Dryantis filius, rex Edonorum, cum Bacchi nutrices turbavisset, insanus factus et ab equis discerptus est II, 19,$_{16}$.

Lyde, puella III, 11,$_{7.25}$. 28,$_{3}$.

Lydia, puella I, 8,$_{1}$. III, 9,$_{6.7.20}$.

Lydi Tyrrheno duce in Italiam profecti Etruriam incoluisse dicuntur S. I, 6,$_{1}$. — adi. Lydae tibiae IV, 15,$_{30}$.

Lynceus, Argonauta, oculorum acie insignis Ep. I, 1,$_{28}$.

Lysippus, Sicyonius, statuarius clarissimus, Alexandri Magni aequalis Ep. II, 1,$_{240}$.

Macedo vir = Philippus, pater Alexandri Magni III, 16,$_{14}$.

Maecenas, C. Cilnius, eques Romanus (I, 20,$_{5}$. III, 16,$_{20}$), ab antiquissimis regibus Etruscorum originem ducens (I, 1,$_{1}$. III, 29,$_{1}$. S. I, 6,$_{1}$), natus est Id. April. circa a. **70**. Octaviano amicissimus a. **40** pacem Brundisinam inter Octavianum et Antonium confecit atque a. **37** similis negotii causa iterum Brundisium profectus est (S. I, 5,$_{27}$). — tempore belli navalis cum S. Pompeio gesti a. **36** et item belli Actiaci a. **31** praefectus urbi Romae

remansit (III, 8,17. 29,25). — postea privatus degit deliciis et vitae lautiori deditus, poëtis tamen, in primis Vergilio et Horatio, mirum in modum favens. — horti eius et domus in Esquiliis sita (III, 29,10. E. 9,3. S. II, 6,33). — obiit a. **8.** — I, 1,1. 20,5. II, 12,11. 17,3. 20,7. III, 8,13. 16,20. 29,3. E. 1,4. 9,4. S. I, 1,1. 5,27.31.48. 6,1.47. 9,43. 10,81. II, 6,31.38.41. 8,16.22. Ep. I, 1,3. 7,5. 19,1.

Maecius Ep. II, 3,387. cf. Tarpa.

Maeonius = Lydius, a Maeonia regione Lydiae: ales, i. e. Homerica sublimitas, quia Homerus in Maeonia natus esse fertur I, 6,2. Homerus IV, 9,5.

Maevius, 'inportunissimus poëta' E. 10,2. cf. Verg. Ecl. 3,90.

Maia, Atlantis filia, Mercurii mater I, 2,43. S. II, 6,5.

Mamurrarum urbs = Formiae, a Mamurra equite Romano, qui Formiis infimo loco natus praefectus fabrum in Gallia sub Caesare divitias ingentes congessit S. I, 5,37.

Manes Ep. II, 1,138.

Manlius III, 21,1. cf. Torquatus.

Marcellus, M. Claudius, qui Hannibalem ad Nolam vicit et Syracusas expugnavit (alii Claudium Marcellum intellegunt Octaviae Augusti sororis filium) I, 12,46.

Mareoticum (vinum), a Mareotide Aegypti lacu I, 37,14.

Marica, dea Minturnensium, 'cuius etiam lucus in ipsa Minturnensium civitate est' III, 17,7.

Mars I, 6,13. 17,23. 28,17. II, 14,13. III, 3,16.33. 5,24.34. IV, 14,9.

Marsus subst. III, 5,9. Marsi E. 16,3. — adi. aper I, 1,28. cohors II, 20,18.

Marsya, Satyrus, cuius statua in foro Romano posita erat manu erecta S. I, 6,120.

Martiales lupi, i. e. qui in tutela Martis sunt I, 17,9.

Martius: certamen IV, 14,17. bella Ep. II, 3,402. cf. Campus. — Martiae **Kalendae**, dies festus matronarum, quo Matronalia celebrabantur III, 8,1.

Massagetae, gens Scythiae I, 35,40.

Massicum (vinum), de Massico monte Campaniae I, 1,19. II, 7,21. III, 21,5.

Matinus (a Matino monte Apuliae): litus I, 28,3. apis IV, 2,27. cacumina E. 16,28.

Matutinus, Ianus, deus lucis orientis S. II, 6,20.

Maurus pedes I, 2,39. unda II, 6,3. — Maura iacula I, 22,2.

Mavors IV, 8,23.

Maximus, Lollius, M. Lollii consularis filius Ep. I, 2,1. cf. Lollius.

Medea, Colchis, Aeetae filia, suos et Iasonis mariti filios trucidavit, cum ille Creusam, Creontis regis Corinthiorum filiam uxorem ducturus esset Ep. II, 3,123.185.

Medus subst. = Parthus I, 29,4. III, 8,19. IV, 14,42. CS. 54. Medi = Parthi I, 2,51. II, 1,31. 16,6. III, 3,44. — adi. rex = rex Parthorum III, 5,9. flumen = Euphrates II, 9,21.

Meleager, Oenei filius, Diomedis patruus, apro Calydonio interfecto fratres Althaeae matris suae occiderat; ob quam rem mater mortis eius causa exstitit. Ep. II, 3,146. cf. Ov. Met. 8,444 sqq.

Melpomene, Musa I, 24,3. III, 30,16. IV, 3,1.

Memnon, Aurorae filius, rex Aethiopum, ab Achille interfectus S. I, 10,36.

Mena Ep. I, 7,55. cf. Volteius.

Menander, novae comoediae scriptor clarissimus, post Alexandrum Magnum floruit Ep. II, 1,57.

Mercuriales viri, i. e. homines quibus Mercurius, fortunarum insolitarum dator, favet II, 17,29. cf. II, 7,13.

Mercurius I, 10,1. 24,18. II, 7,13. III, 11,1.

Meriones, Idomenei auriga I, 6,15. 15,26.

Messalla, M. Valerius, Corvinus, cons. a. 31, homo disertus, Tibulli poëtae fautor S. I, 6,42. 10,85. Ep. II, 3,371.

Messius S. I, 5,52.54.58. cf. Cicirrus.

Metaurum flumen = Metaurus, fluvius Umbriae, ubi Hasdrubal devictus et caesus est IV, 4,38.

Metellus, Q. Caecilius, Macedonicus, cons. a. 143, a. 148 Pseudophilippum vicit S. II, 1,67.

Metellus, Q. Caecilius, Celer, cons. a. 60. II, 1,1.

Methymnaea uva = Lesbia, a Methymna urbe Lesbi S. II, 8,50.

Milonius, scurra S. II, 1,24.

Mimas, gigas III, 4,53.

Mimnermus, Colophonius, poëta elegiacus, circa a. 630—600 floruit Ep. I, 6,65. II, 2,101.

Minae III, 1,37.

Minerva III, 3,23. 12,5. IV, 6,13. S. II, 2,3. Ep. II, 3,385.

Minos, rex Cretae, Iovis epulis admissus, post mortem iudex inferorum I, 28,9. IV, 7,21.

Minturnae, oppidum Latii Ep. I, 5,5.

Molossus (canis) = Epiroticus, a Molossis, gente Epiri E. 6,5. Molossi canes S. II, 6,114.

Monaeses, dux Parthorum III, 6,9.

Moschus, Pergamenus, 'rhetor notissimus, reus veneficii fuit, cuius causam egerunt Torquatus, cuius exstat oratio, et Asinius Pollio' Ep. I, 5,9.

Mucius, iuris consultus Ep. II, 2,89.

Munatius, filius fortasse L. Munatii Planci (cf. Plancus) Ep. I, 3,31.

Murena, L. Licinius, frater Terentiae uxoris Maecenatis, a. 25 Salassios vicit, a. 23 consul factus cum Fannio Caepione contra Augustum coniuravit et a. 22 interfectus est S. I, 5,38. cf. Licinius.

Musa I, 6,10. 17,14. II, 1,9.37. 10,19. 12,13. III, 3,70. IV, 8,28.29. S. I, 5,53. II, 6,17. Ep. I, 3,13. 8,2. 19,28. II, 1,133. 3,83.141.324.407. — Musae I, 26,1. III, 1,3. IV, 9,21. Ep. II, 1,27.243. 2,92.

Mutus Ep. I, 6,22.

Mycenae, urbs Argolidis I, 7,9.

Mygdonius = Phrygius, a Mygdone Phrygiae rege antiquissimo (Hom. Il. 3,186): opes II, 12,22. campi III, 16,41.

Myrtoum mare, a Myrto insula Euboeae proxima I, 1,14.

Mystes, puer II, 9,10.

Mytilene, urbs Lesbi I, 7,1. Ep. I, 11,17.

Naevius, Cn., poëta (circa a. 265—200), comoedias et tragoedias scripsit et bellum Punicum primum versibus Saturniis illustravit Ep. II, 1,53.

auctore et principe Partheniae Spartani Tarentum condiderunt' II, 6,12.

Phidyle, puella III, 23,2.

Philippi, urbs Macedoniae II, 7,9. III, 4,26. Ep. II, 2,49.

Philippi, nummi Ep. II, 1,234.

Philippus, L. Marcius, cons. a. 91, homo disertus E. I, 7,46.52.64.66.78.89.90.

Phocaei, incolae Phocaeae, urbis Ioniae, ne Persis essent subditi, in Corsicam et deinde in Galliam profecti Massiliam condiderunt E. 16,17.

Phoebus I, 12,24. III, 3,66. 4,4. 21,24. IV, 6,26.29. 15,1. CS. 1.62.75.

Phrahates, Parthorum rex, Orode patre fratribusque interfectis a. 37 regno potitus, ob crudelitatem a populo expulsus a. 25 Scytharum ope reducitur, a. 20 signa Romanis olim erepta Augusto per Tiberium sponte remittit II, 2,17. Ep. I, 12,27.

Phryges = Troiani I, 15,34.

Phrygia II, 12,22.

Phrygiae sorores = Troianae II, 9,16. lapis = marmor Synnadicum III, 1,41.

Phthius Achilles, a Phthia, urbe Thessaliae IV, 6,4.

Pieris, Musa, a Pieria Macedoniae regione, ubi sedes Musarum fuisse dicitur IV, 3,18. — Pierides IV, 8,20.

Pierius: antrum, i. e. Musarum III, 4, 40. modi Ep. II, 3,405.

Pindaricae Camenae IV, 9,6. fons Ep. I, 3,10.

Pindarus, Thebanus, poëta lyricus (522—442) IV, 2,1.8.

Pindus, mons Thessaliae I, 12,6.

Piplea = Musa, a Pipla seu Pimpla, vico Pieriae I, 26,9.

Pirithous, filius Ixionis, rex Lapitharum, quia Proserpinam rapere temptavit, apud inferos vinctus est III, 4,80. IV, 7,28.

Pisones, duo filii L. Calpurnii Pisonis, qui a. 15 consul et sub Tiberio praefectus urbi fuit Ep. II, 3, 6.235.

Pitholeon Rhodius 'perquam ridicule Graeca Latinis admiscuit' S. I, 10,22.

Plancus, L. Munatius, cons. a. 42, primum Ciceronis, deinde Antonii, postremo (a. 31) Octaviani causam secutus I, 7,19.

Plautini numeri et sales Ep. II, 3,270.

Plautus, T. Maccius, Sassina oppido Umbriae oriundus, comoediarum palliatarum scriptor (254? — 184) Ep. II, 1,58.170. 3,54.

Pleiades, sidus IV, 14,21.

Plotius Tucca, Vergilii et Horatii amicus S. I, 5,40. 10,81.

Pluton II, 14,7.

Poena III, 2,32.

Poenus subst. I, 12,38. II, 2,11. Poeni III, 5,34. IV, 4,47. — adi. navita II, 13,15. sanguis II, 12,3.

Pollio, C. Asinius, natus a. 75, cons. a. 40, Delmatis a. 39 victis triumphum egit, postea a re publica abstinuit, tragoediis, orationibus, historia bellorum civilium clarus. obiit a. 4 post Chr. II, 1,14. S. I, 10,42.85.

Pollux, Castoris frater III, 3,9. 29,64. Ep. II, 1,5.

Polyhymnia, Musa I, 1,33.

Pompeius Ep. I, 12,22. cf. Grosphus.

Pompeius Varus II, 7,5.

Pompilius I, 12,34. cf. Numa.

Pompilius sanguis = Pisones, 'quia Calpus filius est Numae, a quo Calpurnii Pisones traxerunt nomen' Ep. II, 3,292.

Pontica pinus I, 14,11.

Porcius S. II, 8,23.

Porphyrion, gigas III, 4,54.

Porsena, rex Etruscorum E. 16,4.

Postumus II, 14,1.

Praeneste, oppidum Latii in monte situm III, 4,23. Ep. I, 2,2.

Praenestinus S. I, 7,28. cf. Rupilius.

Priamides, Hector S. I, 7,12.

Priamus I, 10,14. 15,8. III, 3,26.40. IV, 6,15. Ep. II, 3,137.

Priapus, hortorum deus E. 2,21.

Procne, filia Pandionis, regis Atheniensium Ep. II, 3,187. cf. Cecropius.

Proculeius, C., Varro Murena, 'eques Romanus amicus Augusti carissimae pietatis erga fratres suos Caepionem et Murenam (cf. Murena) fuit, adeo ut bona sua cum his aequis partibus diviserit, quia illi bello civili erant spoliati' II, 2,5.

Procyon, sidus III, 29,18.

Prometheus, Titan, filius Iapeti I, 16, 13. II, 13,37. 18,35.

Proserpina, Cereris filia, Plutonis uxor, inferorum regina I, 28,20. II, 13,21.

Proteus, deus marinus I, 2,7. Ep. I, 1,90. cf. Hom. Od. 4,351 sqq.

Publicola S. I, 10,28. cf. Pedius.

Pudor I, 24,6. CS. 57.

Pullia, nutrix (?) III, 4,9.

Punicus sanguis III, 6,34. sagum = purpureum E. 9,27. — Punica bella Ep. II, 1,162. delubra III, 5,18.

Pupius, tragoediarum scriptor, in cuius poëmata lacrimosa factum est epigramma iocosum: *Flebunt amici et bene noti mortem meam: Nam populus in me vivo lacrimavit satis.* Ep. I, 1,67.

Pylius Nestor I, 15,22.

Pyrrha, Deucalionis uxor I, 2,6.

Pyrrhia, videtur nomen servae esse ex aliqua comoedia sumptum Ep. I, 13,14.

Pyrrhus, rex Epiri III, 6,35.

Pythagoras, Samius, philosophus, circa a. 530 floruit. — faba Pythagorae cognata, 'quia traditur inflare praecordia. quo argumento Pythagoras spiritalem adseverans velut a cognata abstinebat' S. II, 6,63.

Pythagorea somnia, i. e. somnium Ennii, qui in principio Annalium suorum scripsit somniantem se monitum esse, secundum Pythagorae dogma animam Homeri in suum corpus transisse Ep. II, 1,52.

Pythias, persona comica Ep. II, 3,238.

Pythius incola = Apollo Delphicus, quia Delphi ante Pytho (Πυθώ) nominabantur I, 16,6. — Pythia cantare, i. e. ludis Pythiis Apollinis certamen cum dracone Pythio tibia canere Ep. II, 3,414.

Quinquatrus, dies festi in honorem Minervae a. d. XIV Kal. April. Ep. II, 2,197.

Quintilius 'Varus Cremonensis, amicus Vergilii, eques Romanus', qui a. 24 vel 23 obiit I, 24,5.12. Ep. II, 3,438.

Quintius Ep. I, 16,1.

Quintus, Horatius Flaccus S. II, 6,37.

Quirinus = Romulus I, 2,46. III, 3,

Sosii 'fratres erant bibliopolae celeberrimi' Ep. I, 20,2. II, 3,345.

Spartacus, servorum dux E. 16,5.

Spes I, 35,21.

Stertinius, Stoicus. — adi. Stertinium acumen Ep. I, 12,20.

Stesichorus, Siculus, poëta lyricus (645—560), quem aiunt caecum factum, 'quod infamia carmina in Helenam fecisset. deinde oraculo admonitum παλινῳδίαν fecisse et lumina recepisse' IV, 9,8.

Sthenelus, auriga Diomedis I, 15,24. IV, 9,20.

Stygia unda II, 20,8. fluctus IV, 8,25.

Styx, flumen inferorum I, 34,10.

Suadela Ep. I, 6,38.

Sulpicia horrea = horrea Sulpicii Galbae, 'vino et oleo et similibus aliis referta' IV, 12,18.

Superbus, Tarquinius S. I, 6,12.

Sybaris, adulescens I, 8,2.

Sygambri, populus Germanicus, a. 16 cum Usipetibus et Tencteris Rhenum transgressi M. Lollio legato gravem cladem intulerant; quos Augustus in Galliam profectus sola nominis sui magnitudine redire coegit IV, 2,36. 14,51.

Syra merx I, 31,12.

Syrium malobathrum II, 7,8.

Syrtes I, 22,5. II, 6,3. 20,15. E. 9,31.

Syrus, servus S. I, 6,38.

Syrus, gladiator S. II, 6,44.

Taenarum seu Taenarus, promunturium Laconicae, ubi descensus ad inferos esse putabatur I, 34,10.

Tanais, flumen Scythiae III, 29,28. IV, 15,24.

Tanais, spado S. I, 1,105.

Tantalus, rex Phrygiae, pater Pelopis II, 18,37. S. I, 1,68.

Tarentinum venenum = T. purpura Ep. II, 1,207.

Tarentum, urbs I, 28,29. III, 5,56. S. I, 6,105. Ep. I, 7,45. 16,11. cf. Phalanthus.

Tarpa, Sp. Maecius, 'perdiligens carminum fuit aestimator' S. I, 10,38.

Tarquinius, Superbus I, 12,35. S. I, 6,13.

Tartara I, 28,10.

Taurus, T. Statilius, a. 26 iterum consul Ep. I, 5,4.

Teanum, oppidum Campaniae Ep. I, 1,86.

Teia fides I, 17,18. cf. Anacreon.

Telegonus, Circes et Ulixis filius, Tusculi conditor, patrem imprudens occidit III, 29,8.

Telemachus, Ulixis et Penelopae filius Ep. I, 7,40.

Telephus, Arcas, Herculis et Auges filius, rex Mysorum, ab Achille vulneratus mendici habitu indutus a Mysia Mycenas venit et ab Achille sanatus est Ep. II, 3,96.104.

Tellus Ep. II, 1,143. Telluris iuvenes, Gigantes II, 12,7.

Tempe, Thessaliae vallis amoenissima I, 7,4. 21,9. III, 1,24.

Tempestates E. 10,24.

Terentius, P., Afer, poëta comicus (185—159) Ep. II, 1,59.

Terminalia, dies festus a. d. VII Kal. Mart. E. 2,59.

Terra, mater Gigantum III, 4,73.

Teucer, filius Telamonis regis Salaminis insulae I, 7,21.27. 15,24. IV, 9,17.

Teucer pulvis = Teucrius i. e. Troicus, a Teucro primo rege Troianorum IV, 6,12.

Thalia, Musa IV, 6,25.

Thaliarchus, iuvenis I, 9,8.

Thebae, urbs Boeotiae I, 7,3. IV, 4,64. Ep. I, 16,74. II, 1,213. 3,118.

Thebana arx Ep. II, 3,394. Semele I, 19,2.

Thebani modi = Pindarici Ep. I, 3,13.

Theseus, filius Aegei, rex Athenarum, Pirithoum amicum, qui Proserpinam rapere temptaverat et ob eam rem a Plutone in vincula coniectus erat, ab inferis educere non potuit IV, 7,27.

Thespis, Atheniensis, Solonis aequalis, tragoediae inventor Ep. II, 1, 163. 3,276.

Thessali ignes, i. e. qui in castris Myrmidonum ardebant I, 10,15. Tempe I, 7,4. **portenta** = larvae, quia Thessalae mulieres magicarum artium peritae erant Ep. II, 2,209.

Thetis, Nerei filia, mater Achillis I, 8,14. IV, 6,6. E. 13,12.

Thraca Ep. I, 3,3. 16,13. — Thrace II, 16,5. III, 25,11.

Thraciae animae = Aquilones IV, 12,2.

Thraex = gladiator S. II, 6,44.

Thrax II, 19,16.

Threicius Orpheus I, 24,13. Aquilo E. 13,3.

Thressa III, 9,9.

Thurinus, a Thuriis oppido Lucaniae: Ornytus III, 9,14. Viscus S. II, 8,20.

Thyestes Atrea fratrem, qui sibi filios in cena apposuerat, exsecratus est I, 16,17. Ep. II, 3,91.

Thyiades, Bacchae II, 19, 9.

Thyoneus, Bacchus I, 17,23.

Tiberinus lupus S. II, 2,31. flumen Ep. I. 11,4. undae III, 12,7.

Tiberis flumen, maritus Iliae in undas eius praecipitatae I, 2,13. 8,8. 29,12. II, 3,18. III, 2, 18. S. I, 9,18. II, 1,8. Ep. I, 11,19.

Tibur, oppidum Latii in monte situm I, 7,21. 18,2. II, 6,5. III, 4,23. 29,6. IV, 2,31. 3,10. Ep. I, 7,45. 8,12. II, 2,3. cf. Argeus.

Tiburnus, Tiburis conditor I, 7,13. cf. Argeus.

Tiburs via, quae Roma Tibur versus ducit S. I, 6,108.

Tigellius, M., Hermogenes, Sardus, 'musicae artis scientia praeditus Gaio Caesari dictatori fuit familiaris, postea Cleopatrae, quia dulciter cantabat et iocabatur urbane. Augusto quoque ita placuit, ut inter familiares domesticos haberetur. erat autem largitor adeo, ut omnibus musicis et circulatoribus multa donaret. porro autem causam insectandi hominis non mediocris ingenii habuit Horatius, quod carmina eius parum scite modulata esse dicebat'. S. I, 10,80.90.

Tigris, flumen IV, 14,46.

Tillius S. I, 6,24.107.

Timagenes, Alexandrinus, rhetor et historicus, captivus Romam ductus primum in Augusti, deinde in Asinii Pollionis gratia fuit Ep. I, 19, 15. cf. Iarbuthas.

Timor III, 1,37.

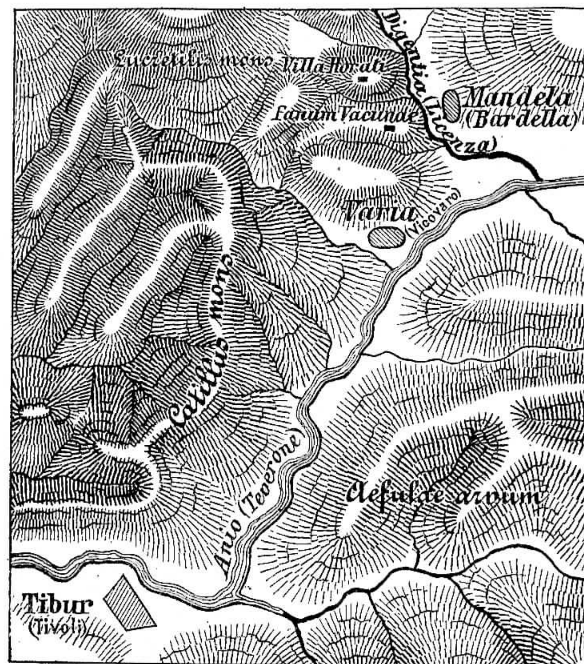
Tiridates, Parthus, Phrahate expulso rex factus, adversario a. 25 cum exercitu Scytharum redeunte ad Augustum fugit I, 26,5.

Titanes III, 4,43.

Vindobonae, typis Adolphi Holzhauseni.

Corrigenda.

Pag. 44, lin. 2 *in argumento lege* omnia (sc. carmina) *pro* omnes (sc. sententiae).
Pag. 120, lin. 3 *in argumento lege* philosophiae *pro* philosophicis.
Pag. 168, vers. 118 lege Argis *pro* Agris.

Villa Horatii et loca vicina.

